

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 21

27 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 27 maj fm.

Sid.

Stöd åt jordbruket (forts.)	3
Stadga om ersättning för riksdagsmannauppgiftens fullgörande	30
Allmänna barnbidrag	31
Bidrag till sjukkassor m. m.	31
Driftbidrag till statens järnvägar	31
Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar	52
Skatteersättning till kommunerna	56
Studiebidrag och stipendier	69
Bidrag till driften av folkskolor m. m.	71

Onsdagen den 27 maj em.

Bidrag till driften av folkskolor m. m. (Forts.)	77
Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.	91
Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.	96
Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier	102
Anslag till universiteten m. m.	134
Uppsala universitet: Avlöningar	136
Lunds universitet: Avlöningar	142
Ökat stöd åt forskning m. m.	143

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 maj fm.

<i>Jordbruksutskottets utlåtande nr 29, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.</i>	17
— nr 30, ang. statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. . .	21
— nr 31, rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket . . .	25

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 49, om ändring i tulltaxan	30
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 33, ang. uppskov med vissa ärenden	30
<i>Särskilda utskottets</i> memorial nr 2, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa sparfrämjande- och värdesäkringsåtgärder . .	30
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. stadga om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande	30
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 55, ang. ändring av kommunal- skattelagens regler om beskattning av ersättning till riksdagsmän	30
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 19, ang. uppskov med vissa ärenden	30
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 119, ang. anslag till allmänna barnbidrag, m. m.	30
— nr 120, om driftbidrag till statens järnvägar	31
— nr 121, rörande statsbidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp	52
— nr 122, ang. anslag till skatteersättning till kommunerna	56
— nr 123, i vad avser studiebidrag och stipendier	69

Onsdagen den 27 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 123, i vad avser bidrag till driften av folk- skolor m. m.	77
— nr 124, ang. reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.	96
— nr 125, ang. aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier	102
— nr 126, om anslag till universiteten, m. m.	134

Onsdagen den 27 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 21 innevarande maj.

§ 2

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 50 och 54.

§ 3

Stöd åt jordbruket (Forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner, samt bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475) jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr BÖRJESSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill anföra några synpunkter med anledning av dessa tre jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, 30 och 31 och kommer därvid att nämna en i viss mån avvikande mening från vad utskottsmajoriteten föreslår.

För att inte ge anledning till någon replik av herr Svensson i Ljungskile vill jag understryka, att jag visserligen har deltagit i jordbruksorganisationen vid behandlingen av prisavtalet men att jag inte varit med om att godkänna det. På grund av tidsnöden var det många som ansåg att det inte fanns någon återvändo.

Det skulle kanske kunna understrykas att ingen grupp, som förhandlar om sina villkor, har så liten tid till sitt förfogande som jordbrukets förhandlare. Andra fackorganisationer kan ju förhandla månad efter månad. För dem har inte tiden samma betydelse. Vid jordbruksförhandlingarna underströks att det måste fattas beslut snabbt. Uppgårelsen skulle vara departementet till handa inom den och den tiden och riksdagen skulle fatta beslut under vårsessionen.

Ännu en sak gör att jordbruket kommer i underläge, då man har att komma överens om ersättningen för arbetet, nämligen att jordbrukets organisationer ju inte som andra fackliga organisationer har möjlighet att vidta fackliga åtgärder. Det är väl en utopi att tänka sig en strejk av något slag som skulle få någon större betydelse. Detta är bara sagt för att understryka vilka svårigheter jordbrukets organisationer står inför, när de har att i slutomgången anta eller förkasta ett sådant här anbud.

Det nämndes i går av jordbruksministern att gränsskyddet var stort, att det kan bli cirka 42 procent, och att man inom vissa delar av svenska folket varit betänksam mot att acceptera ett så högt gränsskydd. Det måste emellertid ses mot bakgrunden av att man i andra länder har ett annat löneläge och

Stöd åt jordbruket

andra kostnader. Löntagarna har i vissa länder möjlighet att öka sina inkomster i snabbare takt än i andra länder. Med hänsyn därtill kan man ju inte i ett land som vårt lämna en yrkesgrupp på efterkälken vare sig det gäller jordbruket eller något annat yrke. Därför måste detta gränsskydd ha en stor spännvidd mot andra länder, liksom löneläget måste ha en rätt stor spännvidd gentemot löneläget i andra länder. Sveriges jordbruk måste ju konkurrera gentemot världsmarknaden på lika villkor som andra länder.

Den punkt i avtalet som har väckt den största betänksamheten är väl frågan om jämförelsegruppen skall flyttas från den nuvarande arealgränsen på 10—20 hektar till 20—30 hektar. Vad beträffar avtalet i stort får man väl avvakta tiden och se. Man har emellertid också varit på det klara med att vilka gränser man än drar blir det avgörande ändock möjligheterna att marknadsmissigt ta ut priserna. Vid behandlingen av frågekomplexet i jordbruksorganisationerna fann man det svårast att acceptera den nya jämförelsegruppen.

Om man siktar till en strukturomvandling, som såväl jordbruksuppgörelsepropositionen som jordbruksrationaliseringspropositionen talar om, kan det, om man går hårt fram, leda till allvarliga svårigheter för vissa bygder, därför att brukningsenheterens storlek i gemen är sådan, att det kan bli en omfattande avfolkning. Jag har stor erfarenhet av det, då jag själv är från just en sådan bygd. Man frågar sig, om det blir så mycket större lönsamhet på tvåfamiljsjordbruk än på enfamiljsjordbruk på omkring 20 hektar.

Därtill kommer, att om statsmakterna understryker detta krav alltför hårt, så tar lantbruksnämndernas befattningshavare det som en rekommendation. Där finns ju mer eller mindre ambitiösa befattningshavare, vilka i vissa fall kan tolka sin uppgift på sådant sätt att det uppstår stora besvärligheter.

Vidare är att märka att, när jordbrukarna blir varse, att man rekommenderar att de skall exploatera varandra för att få bättre resultat, de naturligtvis känner sig icke önskvärda som företagaregrupp, vilket naturligtvis åstadkommer en psykologisk verkan som inte är önskvärd eller till något gagn.

Jag har exempel på att en lantbruksnämnds befattningshavare har sagt till en jordbrukare: »Du skall köpa grannens gård». I ett annat sammanhang träffar denne befattningshavare grannen och säger likadant till denne. Detta är ju ett förhållande som inte skapar någon trivsel.

Jag vill också framhålla att den jordbrukande delen av befolkningen inte längre är så stor, utan man tycker att det svenska statssamhället skulle ha råd med familj jordbruk på omkring 20 hektar.

Det sades i går beträffande lönsamheten, att ju större areal man hade, desto större vinst gav jordbruket. Ja, det är klart att den jordbruksekonomiska undersökningen ger viss fingervisning, men frågan är om detta statistiska material ändå är riktigt.

Vad jag vill ha sagt är, att jag inte tror att det stora ekonomiska problemet för närvarande är arealstorleken utan snarare ekonomibyggnaderna. Bostäderna kan ju inte utgöra det stora problemet, ty om man skall ha ett tvåfamiljsjordbruk måste man också ha två familjebostäder. Att denna sammanslagning, som bland annat herr Hæggblom talade om, ofta kommer till stånd beror ju på att den som säljer ofta har en dålig ekonomibyggnad. Om han säljer till en jordbrukare måste denne uppföra en ny ekonomibyggnad, och då kan han inte få ut så mycket pengar. Men om han tycker och säljer på ett visst sätt, kan han få ut några tusenlappar mera. Detta har i huvudsak varit drivkraften till den utveckling, som man nu har observerat.

Om befolkningsuttunnningen blir för

Stöd åt jordbruket

stor, blir de fasta kostnaderna för bygdens bestånd så stora att man där får en minuspost, inte bara för jordbrukarna utan även för andra som bor och vistas i bygden.

Jag skulle även vilja beröra frågan om rationaliseringsvinsten. Man har ju funnit att eftersläpningen i jämförelsegruppen den 1 september skulle vara omkring 3 600 kronor, och man har sagt att den eftersläpningen successivt skulle utfyllas med rationaliseringsvinsten. Detta är för en praktisk jordbrukare ett alldeles för diffust begrepp. Det är mycket svårt att säga om det kommer att bli någon rationaliseringsvinst. Här har skett en omdaning av jordbruksdriften med traktorer, skördetröskor m. m., men hur stor rationaliseringsvinsten kan bli i fortsättningen vet man inte. Man vet att man kan driva upp omsättningen på ett jordbruk, men det är inte säkert att man samtidigt kan driva upp nettobehållningen, ty det är många faktorer som här inverkar.

Jag skall ta ett litet exempel. En jordbrukare i mitt län hade ungefär 45 tunnland, och hans ekonomibyggnader var dåliga. Lantbruksnämnden hade sedan köpt jord, som inte låg så väl till för honom. Lantbruksnämnden ville då att han skulle köpa 25 tunnland till. Ortsombudet avstyrkte två gånger, men lantbruksnämnden var envis, och till slut fick han köpa den ifrågavarande jorden. Därefter lade han in ansökan om lån till en ekonomibyggnad. Men då konstaterade lantbruksnämnden vid sitt beslut att skuldsättningen var så stor att han inte kunde få lån till någon ekonomibyggnad. Det var detta som Ortsombudet hade haft i tankarna. Han tyckte att det var bättre att jordbrukaren fick göra investeringar i en ekonomibyggnad och behålla fastigheten sådan den var, hellre än att skuldsätta sig för att skaffa mer tillskottsjord. Sålunda har det gått helt i baklås med den fina rationaliseringsvinsten, och frågan är, om jordbrukaren inte på grund av det jord-

tillskottet till fastigheten nu måste lämna fastigheten.

Jag har tillsammans med några andra ledamöter väckt en motion, nr 435 i denna kammare, som gäller domänverkets markfond och där vi föreslår att markfondens medel skall kunna användas även på annat sätt än som nu är stipulerat, t. ex. för tillhandahållande av rörelsekapital och inköp av annan fastighet. I ett läge då staten har sådan brist på medel, är det väl inte något fel att man använder alla tillgängliga resurser. Markfondens medel borde lämpligen kunna tas i anspråk för sådana investeringar som statens skogsindustrier eventuellt behöver göra.

Det har här sagts att domänverket inte skall avstå någon skog annat än vid byte. Nu är man naturligtvis från domänverkets sida, när man disponerar alla dessa pengar i markfonden, rätt angelägen om att skaffa sig skog här och där, och det kan kanske ibland vara motiverat, i den mån det gäller skogar som ligger intill domänverkets tidigare skogsinnehav. Men man drar sig inte för att uppträda som skogsköpare även i kommuner, där domänverket inte har några skogar, för att köpa någon enstaka skogsgård.

I den högerreservation, där man tagit upp frågan om jordförvärvslagen, framhålles att denna lag inte bör komma till användning vid förvärv av tillskottsjord. Jag tror att det även i många sådana fall kan vara värdefullt med denna lag. För den, som befinner sig i underläge inom ett skifteslag, kan jordförvärvslagen utgöra den enda möjligheten, att han får sin sak prövad och kan vara med om den jordfördelning som sker. Jordförvärvslagen kan således bidra till en bättre balans mellan olika storleksgrupper av jordbrukare inom skifteslagen.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja säga några ord om den s. k. kategori-klyvningen då det gäller arealtillägget för småbrukare. Vi har ju haft en sådan

Stöd åt jordbruket

kategoriklyvning beträffande producentbidraget, men om någon del av rationaliseringsbestämmelserna för jordbruket har väckt en allmän ovilja, så är det denna bortfallsregel i fråga om nytillträdande. Jag har i 10 år varit ordförande i delegationen för den inre rationaliseringen i vårt län, och jag kan inte minnas att jag har träffat någon jordbrukare som förstått finessen med denna regel. Man säger i allmänhet att det är bättre att stryka hela bidragsformen än att ha det på sätt som nu, då det i alla fall inte skapas någon jämställdhet mellan samtliga grupper av jordbrukare.

Det sadas här i går att arealtillägget skulle komma att påverka både arrendenas och köpeskillingarnas storlek. Men lantbruksnämnderna är ju redan skyldiga att lämna en arrendator eller eventuell köpare uppgift om huruvida det efter en överlåtelse av en fastighet kan utgå producentbidrag eller, såsom det i fortsättningen skulle bli fråga om, arealtillägg. Det har emellertid i en mycket liten procent av jordbruksöverlåtelserna skett sådana förfrågningar, och frågan om producentbidraget har alltså tydligen inte haft någon större betydelse vid förhandlingar om köp eller arrenden.

I detta sammanhang har i utskottets utlåtande talats om den som på annat sätt i särskilt förhållande stått företrädaren nära eller, såsom herr Svensson i Ljungskile påpekade, den som har varit stadigvarande bosatt i bygden. Det blir rätt svårt för lantbruksnämnderna att avgöra, vilka som faller inom denna ram och alltså skall ha bidrag eller vilka som icke skall ha det.

Jag anser att det är mycket olyckligt att den bortfallsregel, som varit förbunden med det gamla producentbidraget, skall behållas även när det gäller det nya arealtillägget.

Härefter anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det som har inträffat inom jordbrukspolitiken den senaste tiden har — anser jag — ytterligare bekräftat den bedömning, som kommunisterna har lagt till grund för sina förslag. Detta gäller framför allt det faktum, att det mellan ägarna av stora och små jordbruk finns oförenliga ekonomiska motsättningar, som också blir allt mer framträdande vid varje prisuppgörelse och vid de politiska avgöranden, som på ett eller annat sätt berör jordbruket. På grund av storjordbrukarnas dominerande inflytande inom jordbrukets föreringsrörelse och andra institutioner sker alla sådana uppgörelser som regel till nackdel för den större delen av jordbruksutövarna, nämligen för dem som har små brukningsdelar och vanligen arbetar under svåra ekonomiska förhållanden också i övrigt.

Denna tendens kommer fram även i det förslag, som vi nu har på bordet. Bilden förändras inte — i varje fall inte nämnvärt — av den omständigheten, att man nu också gör vissa justeringar av det statliga stödet åt småbruket. Den kommunistiska gruppen har vid många tillfällen, när jordbruksfrågan behandlats i riksdagen, framhållit, att småbrukets problem måste handläggas på ett helt annat och mera genomgripande sätt, om man verkligen vill åstadkomma drägliga livsvillkor för det mycket stora antal svenska medborgare, som försöker helt eller delvis livnära sig på småbruk. Naturligtvis behövs jordbrukspolitiska åtgärder av det slag, som vi diskuterar här i dag, men det är ju bekant för alla, att utvecklingen inom svenskt jordbruk går i riktning mot ökad rationalisering och att hundratusentals människor, som för närvarande försöker leva på småbruk, inom ganska kort tid inte kommer att ha denna möjlighet. Detta har också vitsordats i denna debatt.

Småbrukarnas problem kan med andra ord inte bedömas bara som ett jordbrukspolitiskt problem. Enligt vår me-

Stöd åt jordbruket

ning kan det lösas endast genom en samordning av jordbrukspolitiken med genomgripande näringspolitiska åtgärder från statens sida också på andra områden. Statsmakterna har ju gjort enstaka berömvärda insatser, som varit till fördel även för bortdrivna småbrukare; framför allt gäller det den nordligaste landsdelen. Jag tänker bl. a. på statsindustrierna inom järn- och träbranschen. Om inte de hade tillkommit skulle flera tusen människor ytterligare — och därav en stor del som blivit bortdrivna från småbruket — i dag inte ha haft någon sysselsättning.

Trots allt finns det ingen planmässig politik av detta slag, inte ens i fråga om det rent företagsekonomiska utnyttjandet av statens naturtillgångar. Beträffande småbruket finns det — trots vad som kan förutses om dess framtid — inte skymten av en sådan planmässig politik. Förr eller senare måste emellertid arbetarrörelsen och småbrukarna enligt vår mening gemensamt genomdriva dylika åtgärder från statens sida. Det är livsviktigt för båda dessa grupper — arbetare och småbrukare — framför allt i området, där småbruket har en mycket betydande omfattning, som ju är fallet i praktiskt taget alla norrlandslän. Så länge statsmakterna inte har vidtagit åtgärder av sådant slag för att trygga inkomsten åt småbrukare, som måste övergå till annan sysselsättning, anser vi, att stödet åt småbruket måste bli bättre än regeringen nu föreslagit. Man får inte använda svälten som medel för att driva iväg småbrukare, som man inte har något annat att erbjuda än att ställa sig i arbetslöshetsköerna och stämpla på arbetslöshetskontoren.

Det är från dessa utgångspunkter som den kommunistiska gruppen har utformat sin motion i samband med de propositioner som nu föreligger. Vi har koncentrerat oss helt på frågan om stödet åt småbruket. I jordbruksutskottets utlåtande nr 31 behandlas olika delar

av vår motion under punkterna B., D., I., K. och M. Jag hemställer, herr talman, om bifall till motionen nr 609 i dessa punkter.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljfrågor i detta stora problemkomplex, som kammaren i snart två dagar har diskuterat. Jag vill endast anföra några synpunkter som man kan ha, när man från konsumentens synvinkel söker bedöma den prisuppgörelse, som ligger till grund för de prisreglerande åtgärderna under en kommande sexårsperiod.

Ett avtal — sak samma vilket område det gäller — bär alltid kompromissens prägel, och jordbruksavtalet är inte något undantag härvidlag. Det finns avsnitt som varken jordbrukare eller konsumenter är nöjda med. En punkt där konsumenterna inte kan vara särskilt tillfredsställda är just den om det höga gränsskyddet, som vidmakthåller en inhemsk prisnivå ett gott stycke ovanför världsmarknadspriset. Den tidigare knäsatte regeln att införselavgiften inte bör överstiga 25 procent av importvarans värde var avsedd att vara ett skydd för konsumenten. Den har visat sig ineffektiv, och man kan nu bara hysa den förhoppningen, att en kvantitativ importbegränsning eller en ytterligare höjning av införselavgifterna utöver det i avtalet överenskomna gränsskyddet inte skall bli nödvändig eller i varje fall handhas av Kungl. Maj:t med den allra största varsamhet.

Att jordbrukets utöware bör tillförsäkras en med andra grupper likvärdig standard möter ingen gensaga — inte ens från konsumenthåll. Det är dock känslan av att de vidlyftiga beräkningar, som ligger till grund för jordbrukets inkomstförhållanden, inte varit tillförlitliga, som skapat den största oviljan bland konsumenterna.

Man skulle ju där bara kunna peka

Stöd åt jordbruket

på en liten sak när man gör inkomstjämförelser mellan industriarbetare och jordbrukare. Socialstyrelsens lönestatistik redovisar inte löneuppgifter för landsbygden när det gäller industriarbetare. Dessa uppgifter tas endast från dyrorterna, från tätorterna. Inkomstredovisningen för jordbrukets utövare hämtar man dock från landsbygden.

Den översyn av det svenska jordbrukets ställning som utskottet förordar hälsas därför med största tillfredsställelse. Man vill hoppas att både metodiken för inkomstberäkningen och målsättningen för den framtida jordbrukspolitiken bör kunna bli mera gripbar för gemene man än som hittills varit fallet. Med den snabba förändring som skett på senare år inom olika delar av näringslivet och samhällslivet över huvud taget kan det inte vara rimligt att för jordbruket hålla fast vid och för framtiden bygga på en målsättning, som fastslogs för ett kvartsekel sedan. Man har här ett gott typexempel på resultatet av en föråldrad målsättning där man hävdar, att varje produkt borde bära sina egna produktionskostnader. När detta tillämpades på mjölk- och smörproduktionen ledde det till ett köpmotstånd, som blev olyckligt även för producenterna. Vid det här laget har en omläggning av prissättningen därvidlag lärt oss, att ett lägre pris som lockar till större konsumtion är gynnsammare även för jordbrukarna. Även prissättningsmetoderna torde vara mogna för en översyn.

Med hänsyn till gränshandeln och de problem som kan uppkomma i samband med en friare europamarknad har man svårt att acceptera rigorösa spärrregler. De kan i längden inte bli hållbara, utan måste leda till en våldsam prissänkning den dag de slutligen måste överges. En successiv anpassning måste vara till fördel för alla parter. Det är därför med tillfredsställelse man finner, att utskottet avstyrkt begränsningen av rätten till avgiftsfri införsel av jordbruksvaror till högst 5 kg, vilket mo-

tionsvis yrkats av representanter för högern och centerpartiet.

Man vill också hoppas att de erfarenheter av prissättningen som man fått när mjölkpriset kraftigt höjdes under år 1958 skall tagas under övervägande, när man skall bestämma sig för om man skall ta ut den ettöring mer på konsumtionsmjölken, som avtalet ger jordbrukarna rätt till från den 1 september i år.

Jag vill också dra fram en annan sak som inte hör hemma under jordbruksprisregleringen men som ändå mycket nära berör både producenter och konsumenter. Det gäller distributionskostnaderna, alltså den bästa och billigaste vägen för varan från producent till konsument. Skulle inte tiden här vara mogen för en översyn även av den detaljen, så att vi, när vi om några år tar ställning till en ny inkomstberäkning, också kan ta med distributionskostnaderna i bilden? Den översynen borde göras av representanter från både konsumenterna och jordbrukets intresseorganisationer. Distributionskostnaderna är en viktig detalj, som inte kan undgå att påverka ställningstagandet från både konsumenternas och producenternas sida.

Herr talman! Jag har begränsat mitt anförande till några synpunkter med hänsyn till den långa debatt som pågått här i kammaren. Jag ber till slut att få yrka bifall till utskottets yrkande i utlåtandena från jordbruksutskottet nr 29, 30 och 31.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! I natt hade jag för min del tänkt avstå min plats på talarlistan. När nu talmannen gett oss nya möjligheter och vi fått en ny dag med nya krafter avstår jag inte längre utan vill anlägga några synpunkter på denna fråga, som inte är främmande för mig. Jag är så hårt engagerad i dessa problem som man över huvud taget kan

Stöd åt jordbruket

vara. Även om jag nödgas ha min plats här i riksdagen under större delen av året, så är jag under de tider jag är hemma lika engagerad i detta som någon annan småbrukarhustru. Under riksdagsperioden har jag aldrig kopplat av kontakten med jordbruksfrågorna där hemma.

Jag hade inte alls för avsikt att polemisera mot någon här, men när fru Lindskog sade att ett lägre pris på jordbruksprodukterna skulle verka lockande på konsumenterna och stimulera till större köp, vilket skulle leda till en förbättring för jordbruket, vill jag gärna turnera den frågan. Tror inte fru Lindskog att en allmän prissänkning skulle ha precis samma verkan på jordbrukarnas köplust? Jordbrukarna har emellertid fått köpa alla sina förnödenheter till de höjda priser som följt med en löneökning under årens lopp över hela linjen. Detta har försvårat rationaliseringen och mycket annat för oss. Vi förstår det där så innerligt väl och skulle vara mycket glada om den dagen kom, då vi fick se någonting av dessa prissänkningar.

Gränsskyddet som fru Lindskog talade om är en annan sak som jag vill ta upp. Jag vill gärna föra in i protokollet vad Stockholms-Tidningen skrev när man under de första dagarna efter det uppgörelse träffats debatterade vad som skett. Detta uttalande säger någonting: »Konsumenterna har alltså fått släppa 25-procentsregeln. Det är ett kännbart offer, men jordbrukarna har i gengäld fått godta en höjning av arealgränsen.» Arealgränsen har således varit en bytesvara mot 25-procentsregeln.

Sedan skall jag inte säga något mera i den vägen utan bara redovisa att jordbrukarna i Norrbotten inte har någon trygghetskänsla inför de beslut om jordbrukets framtida lönsamhet som riksdagen nu går att fatta. Naturligtvis känner sig jordbrukarna i Norrbotten stå utanför främst av det skälet som Stockholms-Tidningen tog upp: upp-

flyttningen av arealgränsen för jämförelse då det gäller inkomstlikstältheten med industriarbetarna. Där gick chansen för Norrbottens jordbrukare! Den storleksordning jämförelserna nu skall avse kan av många skäl aldrig omfatta en mångfald i Norrbotten, det är helt otänkbart. Faktum är att huvudparten av människorna i Norrbotten ändå lever på jordbruk. Den största tänkbara storlek de kan uppnå ligger under gränsen för de jordbruk man eftersträvar att skapa inkomstlikstälthet för. De är utanför.

I samma andedrag som man konstaterar detta kunde man fråga: Är inte norrbottningarna villiga att rationalisera och söka komma fram till sådana storleksordningar att även de kommer i blickfältet vid jämförelser? Jordbrukarna i Norrbotten står inte främmande för rationaliseringsverksamheten. Här har skett ganska mycket även i Norrbotten sedan 1947, då rationaliseringsverksamheten tog fasta former. Det har skett mycket motvilligt på sina håll. Småbrukarna har sagt sig: Vi vet vad vi har men inte vad vi kan få. Kanske den avgörande faktorn för att rationaliseringen ibland gått trögt har varit den att jordbrukarna i Norrbotten har mycket lite pengar. Man kan inte genomföra en rationalisering utan ett rätt betydande kapital. Lantbruksnämnderna har dock varit villiga att bistå med lån och bidrag till behövliga rationaliseringar.

Det finns byar som gett sig detta i våld och sagt till lantbruksnämnden: Gör med oss vad ni finner bäst och riktigt. Vi skall avbida och är villiga att ta det resultat som blir och hoppas på en god utgång.

Byn som ligger alldeles närmast intill min egen hembygd är en sådan, där lantbruksnämnden har haft helt fria händer. I den byn satt före rationaliseringen varje jordbrukare som självägande på sin lilla gård, några av dem på en något större gård. Efter den ge-

Stöd åt jordbruket

nomförda rationaliseringen är alla jordbrukarna i den byn skuldsatta på ett sätt som gör att de aldrig, inte den generation som står i arbetet nu, någonsin får känna den trygghet som de förut kände i medvetande om att detta är mitt eller detta är vårt. Det står i öppna fältet hur det kommer att gå med nästa generation, ty skuldbördorna är så betungande, att vi redan har märkt att flera i den yngre generationen hellre flyttar från gården och byn än de axlar de ekonomiska bördor som rationaliseringen har kommit att föra med sig. Priset för den genomförda rationaliseringen, där denna skett så hundraprocentigt i en by, är ett mycket pressat ekonomiskt läge.

Som jag sade har mycket få haft kontanta medel för rationaliseringsåtgärderna. De har måst låna. Så kommer dagen då lånen skall betalas igen, och då blir det inte lika lätt. Det visar en gård, som också ligger inom Råneå alldeles i närheten av Råneå kyrkby. Lantbruksnämnderna drar fram ett sådant ströfall för att visa hur bra det blir när man slår samman små brukningsenheter och skapar ett riktigt jordbruk. Mannen som ägde den gården fick vid starten av denna rationalisering allt tänkbart stöd. Han fick låna till maskinuppsättningen och till en siloanläggning. När jag var hemma för fjorton dagar sedan och vi var utan hö, hörde jag min man säga att han hade köpt hö av den här bonden. »Men», undrade jag, »har han så mycket hö att han kan sälja till andra jordbrukare nu?» »Tja», sade min man, »det är så med den saken, att han orkar inte fortsätta längre. Nu säljer han rubb och stubb.» Han har insett att det kring Råneå finns tillfällen till större förtjänster under betydligt kortare arbetsdag än den han förut har måst prestera och utan att ikläda sig sådana skulder och ekonomiska åtaganden som han har måst bära för att få ett s. k. bärkraftigt jordbruk. Han är en duktig karl och

kan syssla med nästan vad som helst, och han har lättare att få sin försörjning på annat håll. Nu säljer han grödan sedan han avyttrat korna, och där står en fint rationaliserad gård som inte ger bärgning åt sin ägare.

Det här är nu bara vad jag har haft tillfälle att lägga märke till i min närmaste omgivning. Jag bor i en verklig jordbruksbygd. Det kanske ser annorlunda ut på andra håll i Norrbotten — Norrbotten är så stort och har så skiftande förhållanden — och därför skall jag inte längre uppehålla mig vid rationaliseringsfrågan. Jag har bara sökt förtydliga, varför man i Norrbotten hyser betänksamhet och inte ser lösningen på sina problem här. Jag går i stället över till småbrukens ställning.

De flesta jordbrukarna i Norrbotten är småföretagare. Jag skall inte förklara varför det är så, men den som har rest något i Norrbotten och sett hur landet avgränsas av älvar och fjäll och myrmarker har säkert fått klart för sig, att det inte går lätt att skapa stora enheter där. Dessa tappra, arbetsamma och trogna småbrukare har i alla fall under de senaste åren burits av en förhoppning om att de i sin strävsamma gärning skall få något stöd som den verk samma småbrukarutredningen håller på att arbeta med, och de har följt utredningens arbete med största intresse.

Småbrukarstödet skulle komma. Naturligtvis har ingen tänkt sig att småbrukarstödet skulle ges en sådan utsträckning att det kunde utgöra det komplement som skulle göra småbruken bärkraftiga, men man hoppades att det dock skulle vara ett stöd. Under väntans många år har upprepade uppvaktningar gjorts både i kanslihuset och inför riksdagsmännen. Läget har varit problematiskt, i all synnerhet under de senare åren med dess allvarliga skördeskador, men nu skulle stödet i alla fall komma. Nu har det kommit.

I resonemangen kring de här frågorna skrev Arbetarbladet: »Det finns en vik-

Stöd åt jordbruket

tig, socialt än mer angelägen sida av jordbrukets problem, som inte löses av denna uppgörelse. Småbrukets bekymmer får inte komma i skymundan. Där kan endast delvis det nya avtalet ge vad som behövs. Ett sådant regeringsförslag är att vänta som utformar det speciella småbrukarstöd som av sociala skäl inte kan undvaras, enär det här gäller en av vårt folks svagast ställda grupper.»

Ja, småbrukarstödet har kommit, och vi har alla gjort samma konstaterande: det är verkligen magert. Men jordbruket måste åtminstone hos oss i Norrbotten i stort sätt fortfara att vara småbruk. Arbetsbetingelserna är tunga och svåra. Någon redogjorde här i går för arbetsförhållandena under den långa vintern och den korta sommaren med långa och dyrbara transportvägar både för det vi skall köpa och det vi skall sälja. Kostnaderna är stora på alla områden, och inköp och nyanskaffningar är dyrare än på andra orter. Nödvändiga förbättringar av bostäder och ladugårdar släpar efter på många håll. Bäst är det kanske där man inte varit helt bunden vid sitt jordbruk utan kunnat gå ut i annat arbete. Möjligheter härtill finns kring städerna, men stora områden i Norrbotten saknar sådana möjligheter. Det har varit dåliga skogsvintrar i två år, vilket också har försvårat situationen.

Herr Jonsson i Strömsund sade i går att arealbidraget eller småbrukarstödet väl inte kunde vara av någon genomgripande betydelse. Nej, det har jag redan låtit förstå att vi inte räknar med, men det har dock stor psykologisk betydelse. Man känner i denna avlägsna landsända att någon i alla fall bevakar svårigheterna och är beredd att göra någonting som kan stimulera och hålla en uppe i utövningen av näringen.

Vi måste ha jordbruket kvar i Norrbotten, eftersom befolkningen vid malmfälten och i kraftverksdistrikten behöver mjölk som färskvara. Det inflyttar

alltmer människor från södra Sverige, och det har vuxit upp stora samhällen kring kraftverksbyggena. Folkökningen är också anmärkningsvärt stor i Norrbotten, även det senaste året, större än någon annanstans i landet.

Vi är inte självförsörjande med mjölk, och det var därför som herr Agerberg och några andra norrlänningar tog sig orådet före att diskutera om inte småbrukarstödet kunde ges i annan form, så att det stimulerade till ökad mjölkproduktion. Småbrukarna tröttnar på att ha kor, de gamla orkar inte med och de unga söker sig till andra förvärvskällor. På så sätt blir vi utan mjölk, men det är viktigt att norrbottningarna fortfarande producerar mjölk, och därför väckte vi förslaget om att arealbidraget skulle knytas till mjölkproduktionen.

Jag skall inte diskutera den här saken mer. Jag har bara velat ge till känna, hur vi ser på problemet och i någon mån sökt motivera behovet av både små och större jordbruk i Norrbotten, där mjölkproduktionen är särskilt betydelsefull. Huruvida de diskuterade förslagen är gynnsamma eller rättvisa för jordbrukarna kommer väl framtiden att klargöra för oss. Jag har bara velat redovisa, att man i Norrbotten inte ens vågar hoppas någonting i den vägen.

Fru LINDSKOG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till fru Boman, att jordbrukets inkomster inte förbättras om de ting som jordbrukarna måste köpa bibehålls i pris men jordbrukarna får sälja mindre av sina produkter. Vi har sett, vilka konsekvenser den senaste mjölkprishöjningen hade: man övergick från den vanliga treprocentiga mjölken till skummjölk, och det var ju inte till fördel för jordbruket. Smörprissättningen är också ett slående exempel på hur det kan gå.

Stöd åt jordbruket

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt vad beträffar jordbruksprodukterna, fru Lindskog, men jag förde bara in den andra sidan i bilden. Här resonerar vi om något som skulle skapa likställighet.

Herr NORUP (cp):

Herr talman! De tre utskottsutlåtanden som här behandlas gemensamt har oerhört stor betydelse för jordbruket och dess framtid. Det är därför ganska förklarligt att många talare har yttrat sig både om de stora linjerna och om detaljer. Utlåtandet nr 29 behandlar prisavtalet för jordbrukets produkter som skall fastläsas efter vissa regler att gälla under sex år, och rationaliseringsutlåtandet syftar till att skapa bättre och rationellare jordbruksenheter. I utlåtandet nr 31 behandlas frågan om ett förbättrat stöd till småbrukarna, vilket stöd säkerligen är fullt berättigat. Det är därför i och för sig naturligt att så många deltar i debatten.

Prisavtalet skall som sagt gälla för sex år, och det är klart att ju längre tid avtalet omspanner, desto nödvändigare är det att debattera detaljerna. Det förslag som jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd har kommit överens om är i viss mån ett ramavtal, men jag vill tillägga, att det är resultatet av en kompromiss. Följaktligen kan man inte säga, att någon av de deltagande parterna har fått sina önskemål tillgodosedda i full utsträckning, utan förhandlarna har liksom när dylika avtal tidigare träffats, försökt uppnå vad som varit möjligt. Att prisavtalet för jordbrukets produkter i viss mån är en kompromiss är ingenting nytt.

Enligt min mening har de som skött dessa förhandlingar nedlagt ett mycket gott arbete och kommit till ett resultat som jag anser att vi har anledning att godkänna i dess helhet. Det har också godkänts av olika instanser utanför

riksdagen, och vi har anledning att uttala tillfredsställelse över att man även i utskottet har nått enighet om de stora linjerna.

Jag vill påpeka, att utskottet har enats om en skrivning som i någon mån avviker från propositionen. Det talas om att slutlig ställning till strukturrationaliseringen och inkomstlikställigheten skall tas först efter en utredning. Jag vill uttala den förhoppningen, att en sådan utredning tillsättes först sedan någon tid har gått, så att vi fått vissa erfarenheter av det nya avtalet; jag tror att det skulle gagna det framtida resultatet.

Jag vill helt ansluta mig till det framlagda avtalsförslaget, men jag vill säga att tillämpningen av ett avtal inte beror enbart på de regler som förekommer i detsamma, utan i hög grad också på i vilken anda dessa regler tolkas. Det går inte att skriva regler som täcker alla möjligheter, och i det nu löpande avtalet och vid tolkningen av detta har vissa irritationsmoment förekommit som jag hoppas inte skall finnas i det avtal vi nu skall ta ställning till.

Beträffande strukturrationaliseringen föreslås att man skall ha större jordbruksenheter och att man skall försöka omsätta de tidigare erfarenheterna av tvåfamiljs normjordbruk på mellan 20 och 30 hektar eller något däröver. Det är bra att det är klart utsagt. I synnerhet för slättbygden gives det då möjligheter att med hjälp av statsmedel skapa sådana större enheter, men enligt min mening bör även basjordbruket stödjas, och detta gäller inte minst för skogsbygderna. Stödet bör därför inte utgå generellt — och det är väl heller ingen som tänkt sig att så skall ske.

Den ekonomiska expertisen har sagt, att tvåfamiljsjordbruk ger ett bättre netto och att vi därför bör skapa sådana jordbruksenheter. Jag tror också att tvåfamiljsjordbruket har många fördelar

Stöd åt jordbruket

på slättbygden, men det har också sina nackdelar. Ett normjordbruk fordrar mindre investeringar i maskiner och inventarier, räknat per hektar, men detta gäller endast för jordbruk med befintliga byggnader. Om man skall uppföra nya byggnader på ett sådant normjordbruk, tror jag att kapitalåtgången blir så stor, att fördelen med en sammanläggning i viss mån försvinner. När dessa frågor skall lösas, blir det säkerligen nödvändigt att statsmakterna ställer kapital till förfogande för att möjliggöra en sammanslagning till dylika normjordbruk.

En annan synpunkt, som också bör framhållas i sammanhanget, är att det troligen inte är så lyckligt att i en företagsenhet av denna ringa storlek ha ett företagar- och ett arbetstagarintresse. Arbetstagaren blir av företagaren garanterad sin inkomst — numera även pension — men det är ovisst vad företagaren själv får för utbyte och vad han får för trygghet för ålderdomen. Man kan sålunda ha olika meningar om detaljerna, men jag tycker ändå att vi utan något »särskilt yttrande» bör kunna tillstyrka prisuppgörelsen för jordbrukets produkter.

Vad rationaliseringen beträffar kan den givetvis på många håll åstadkommas genom att mera skog tillföres jordbruksenheten. Sådan skogskomplettering är ett viktigt moment. Det har i sammanhanget rekommenderats att jordbrukarna skall köpa skog av domänverket och av bolagen. Vi har vissa erfarenheter av detta, och systemet har givit goda resultat på en del håll men betydligt sämre på andra. Där kommer givetvis värderingsfrågan in som en mycket viktig faktor. Vid alla sådana köp är spørgsmålet givetvis vilken kapitaliseringsprocent som skall läggas till grund för köpet. Där har hittills rätt ganska stora motsättningar mellan köpare och säljare, inte minst när lantbruksorganisationen för rationaliseringsändamål har köpt av domänver-

ket till en kapitaliseringsprocent på $4\frac{1}{4}$ procent. Detta ger ett pris, som man inte har någon möjlighet att ta ut av den enskilde skogsägaren, som oftast måste låna kapital till 5 å 6 procents ränta. Dessa svårigheter tror jag blir mycket aktuella vid sådan skogskomplettering.

Under gärdagsdebatten framhölls att lantbruksnämnderna bör realisera sina skogsinnehav. Ja, lantbruksnämnderna vill ingenting hellre. De har nu 60 000 hektar skog i 24 län, d. v. s. ungefär 2 500 hektar per län — men det räcker ingalunda för att göra nödiga kompletteringar. Dessutom är dessa skogsinnehav långt ifrån alltid så belägna, att de kan utnyttjas för att komplettera jordbruk. Då återstår att byta, så att man får bättre belägen skog, och i det stycket kan man bara hoppas på förståelse från bolagens och domänverkets sida. Lantbruksnämnderna är mycket måna om att få sådana byten till stånd, och jordfonden har också fått en kapitalförstärkning, vilket man har anledning hälsa med stor tillfredsställelse.

Vid byte och vid värdering av kompletteringsfastigheter kommer förstärkningen av den skogliga personalen på lantbruksnämnderna säkerligen att underlätta möjligheterna att få jord från lantbruksnämnderna, och kritiken mot lantbruksnämnderna att de har jord för länge kommer att minska.

När det gäller den frågan är jag angelägen att tillrättalägga ett påstående, som gjordes i första kammaren häromdagen. Där sades att lantbruksnämnderna har jorden mellan fyra och åtta år. Så är inte fallet. De har i medeltal jorden under cirka ett och ett halvt år, och av denna tid har de ofta fått vänta på lantmäteriförrättningar cirka ett år och två månader. I statsutskottets utlåtande stod på ett ställe, att lantbruksnämnderna hade jorden mellan fyra och åtta år. Denna uppgift gällde emellertid den jord som lantbruksnämnderna hade i mer än ett och ett halvt år, och av den jorden hade lantbruksnäm-

Stöd åt jordbruket

derna 30 procent under i genomsnitt fyra till åtta år. Följaktligen var det fråga om en misstolkning av vad som stod i statsutskottets utlåtande.

Vad gäller skogskompletteringen är det min förhoppning, att vi med det förslag som föreligger här skall få större möjligheter att genomföra den rationaliseret som alla så livligt önskar.

Det tredje utskottsutlåtandet rör småbruksstödet. Jag skall inte säga mycket om det, men för min personliga del ställer jag mig ganska frågande till arealtillägget. Det blir besvärligt att administrera, och de gamla svårigheterna från producentbidragens början kommer att upprepas. En mängd missförstånd blev då följden. En man fick t. ex. producentbidrag, men hans granne fick det inte. Sådant har man oerhört svårt att förstå ute i bygderna. Jag delar emellertid till fullo den åsikt som herr Sköld i går gjorde sig till tolk för. Det kommer att bli en kapitalisering som ingalunda kommer köparen till godo utan den tar säljaren i huvudsak ut i form av ett högre pris för egendomen vid försäljning. För arealtillägget skall man vidare lämna vissa arealuppgifter, vilket jag tror kommer att bli ganska besvärligt. I utskottsutlåtandet talas om en tiondels hektar som gräns mellan olika bidrag. I mantalslängderna redovisas aldrig lägre enheter än en hektar. Säkerligen har många jordbrukare inte så bestämt reda på hur många hektar de har, och det kommer därför att uppstå en hel del missförstånd. Svårigheterna bör emellertid inte bli större än att de kan övervinnas, även om arealtillägget enligt min uppfattning ingalunda blir populärt på alla håll.

Från borgerligt håll föreligger en reservation med förslag att arealbidraget skulle bli något större och att det borde utgå av skattemedel. Om småbrukarna är en eftersatt samhällsgrupp, varför skall de inte då kunna få ett

rättvist stöd — pengarna må tas från det ena eller andra hållet?

Första kammaren har redan tagit ställning till dessa frågor och slutit uppskrift utskottet. Vid utskottsutlåtandena är fogade några reservationer, och jag kommer att stödja någon av dem. Jag tror emellertid att det vore till gagn för hela vårt folk, om vi kunde lösa dessa frågor i enighetens tecken. Detta har vi kunnat göra ända sedan 1947, och det har varit till gagn för olika grupper, även om de inte alltid fått vad de helst velat. Man har försökt att förstå varandra och gjort jämkningar. För min del tror jag att om man kan lösa olika frågor — även politiska — med förståelse för varandras synpunkter, då blir resultatet det bästa.

Herr ÅHMAN (fp):

Herr talman! Nog finns det en hel del att erinra mot propositionerna och de utlåtanden som föreligger samt det särskilda yttrandet och reservationerna. Men vid denna tidpunkt i debatten skall jag inskränka mig till att allenast yrka bifall till de förslag till förbättringar som innehålls i de reservationer, som stöddes av folkpartirepresentanterna i utskottet.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att säga några ord i anledning av en motion rörande prisorterna vid inlösen av brödsäd.

Avsikten med prisortssystemet är, som framhålles i propositionen, att söka dirigera spannmålen utan onödiga omvägar mot de inhemska förbrukningsorterna eller till exporthamn. Metodiken är ju den, att inlösenpriserna skall gälla oreducerade vid leverans till dessa prisorter. Vid leverans till annan plats görs ett fraktavdrag, motsvarande transportkostnaden till närmaste prisort. Jag har rent principiellt ingenting att invända mot detta system.

Jag anser emellertid att fördelningen

Stöd åt jordbruket

av prisorter på västkusten är ganska ojämn. Under det att man har tre prisorter på Skånes västkust och två i Halland, så tillgodoses hela Göteborgs och Bohus län, huvuddelen av Skaraborgs och Älvsborgs län samt delar av Hallands och Värmlands län av Göteborg. Detta leder till, att överskottet av brödsäd, utöver vad som används till förmalning, är ganska betydande i detta prisortsområde. För en stor del av Göteborgs prisortsområde är Uddevalla utskippningshamn. Redan nu utskippas varje år cirka 10 000 ton därifrån, och genom den utbyggnad av anordningarna för lagring och rationell lastning och lossning som för närvarande pågår bör det vara väl motiverat att Uddevalla inordnas i prisortssystemet. Det är enligt allas mening föga rationellt att jordbrukarna i de områden, där fraktkostnaderna till en ort är billigare, skall få vidkännas ett större fraktavdrag än vad som är erforderligt. Det innebär dessutom ingen fördyring för staten utan tvärtom en vinst för såväl regleringsorganet som jordbrukarna, eftersom kortare transportvägar kan väljas.

Det vore åtskilligt mera att anföra i denna fråga, men med hänsyn till att debatten dragit ut så långt på tiden, ber jag med detta, herr talman, att i denna del få yrka bifall till den vid utlåtandet nr 29 fogade reservationen nr 5 av herrar Nord och Svensson i Ljungkile.

I detta anförande instämde herrar *Rubbestad* (cp), *Carlsson* i Bakeröd (cp), *Johansson* i Torp (s) och *Johansson* i Öckerö (fp).

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Jag yrkade i går bifall till reservationen nr 5 i utlåtandet nr 31. Jag har sedan erfarit att det råder tveksamhet huruvida proposition kan ställas på reservationen. Med hänsyn härtill och med hänsyn även till vad herr Sköld sade i debatten i går, ber jag att få ta tillbaka mitt bifallsyrkande.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på, att sedan nu herr Hæggbloom tagit tillbaka yrkandet om bifall till den omnämnda reservationen, så kommer högern att sakna täckning för sitt yrkande om att småbrukarstödet skall göras 11 miljoner kronor högre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det innebär alltså, att det uppstår 11 miljoner kronors underskott i högerns skuggbudget.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Det är en tolkning som jag antar att herr Sköld är glad åt.

Vi har i alla fall redovisat, hur vi skulle vilja ha det ordnat. Hade frågan kommit före i ett sådant skede i riksdagsarbetet, att vi kunnat ställa ett ordentligt yrkande, hade saken kommit i ett helt annat läge.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Jag vet att kammaren nu vill ha ett slut på överläggningen, men efter att ha lyssnat till denna långa debatt och även sett kommentarerna i tidningarna är det svårt för mig att låta bli att göra några kommentarer.

Jag kan inte finna annat än att debatten har dominerats av det särskilda yttrande, som vi fogat till utlåtandet. Åtskilliga talare har berört detta yttrande, och det kan vara anledning för mig att göra några reflexioner om vad som kan vara anledningen härtill.

En väsentlig sak i det jordbruksavtal, som jordbruksförhandlarna kommit fram till, är att normjordbruksgruppen kommer att verka så, att det är möjligt att hela jordbrukets prisnivå kommer att sänkas 1965. Jag har inte hört att någon annan än jag själv berört denna detalj, men jag tycker att det ändå vore värt att säga någonting härom. Nu sade herr Eliasson i Moholm, att vi genom detta särskilda yttrande gjort det svenska jordbruket en björntjänst för framtiden.

Stöd åt jordbruket

den. Herr Eliasson får väl försöka bevisa detta.

En hel del fantasifulla kommentarer har ägnats detta yttrande. Det har kallats för en brasklapp och säraktion, och man har gjort gällande att vi genom detta yttrande sagt både ja och nej till avtalet. Nu finns det väl ingenting i det särskilda yttrandet som strider mot utskottsutlåtandet; i varje fall har ingen här i debatten kunnat bevisa det.

Herr Sköld har visserligen sagt att vårt yttrande strider mot hans tolkning av utskottsutlåtandet, men det kan jag inte göra någonting åt. Var och en har naturligtvis möjlighet att tolka på sitt sätt. Om detta yttrande åstadkommit att herr Sköld har givit till känna sin tolkning, är det väl bara bra. Härigenom har kammaren fått klarhet på den punkten.

Jordbruksavtalet innebär att vi skall aktuliserar frågan om en ny arealgräns efter 1965. Såvitt jag kan finna har de fyra partier, som är representerade i utskottet, varit ense om att det dessförinnan måste bli en utredning i denna fråga, varefter 1964 års riksdag skall få ta ställning till de förslag utredningen kan komma till. Detta är vad vi understrukt i det särskilda yttrandet. Vi har kanske kraftigare än utskottet understrukt detta utredningskrav och dessutom framhållit, att en ny arealgräns inte bör tillämpas förrän riksdagen kunnat ta ställning till utredningens förslag.

Herr Sköld gör gällande att detta skulle vara en avvikelse från utskottsmajoritetens uppfattning. Det kan jag inte förstå; vi understryker ju bara vad utskottet sagt.

Vi har också framhållit, att man bör överväga hur inkomstlikställighet skall beredas den i jordbruket arbetande befolkningen. Om jag rätt fattade herr Skölds anförande i går, hade herr Sköld den uppfattningen, att utredningen inte skulle syssla med den frågan. Jag har den bestämda meningen, att ingenting

i utskottets utlåtande strider mot vår tolkning, att utredningen skall syssla också med den saken. I varje fall anser vi det vara självklart att utredningen förutsättningslöst skall pröva såväl frågan om inkomstlikställigheten som frågorna om jordbrukets former ur allmänt samhällsekonomiska, sociala, befolkningspolitiska och beredskapspolitiska synpunkter. Om herr Sköld och andra har någon annan tolkning på den punkten, kan jag inte göra mycket åt det, men jag tycker att det är värdefullt att deras tolkning kommit fram här i debatten.

Herr Sköld har sagt att han senare skall studera våra yttranden i debatten och göra de reflexioner som detta kan ge anledning till. Det måste vi naturligtvis göra allesammans. I varje fall kommer jag att noga läsa yttrandena i debatten och göra de reflexioner, som det kan leda till.

Nu har jag inte hört att någon tagit avstånd från de principer, som 1947 års riksdag fastslog, nämligen att man skall sträva efter inkomstlikställighet mellan den i jordbruket arbetande befolkningen och jämförbara grupper. Detta har till och med herr Sköld uttalat här. Men då måste man försöka att ordna det så, att jordbruket får full lönsamhet. Det var för jordbrukarna en stor tillfredsställelse, att herr Sköld som jordbruksminister år 1947 signerade propositionen i det ärendet. De uttalanden som herr Sköld gjorde den gången, sätter jag, herr talman, större värde på än vad han sagt i dag.

Herr ERICSSON i Kinna (s):

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har yrkat bifall till den reservation, som är fogad till det bevillningsutskottsbetänkande som behandlas i detta sammanhang. Det gäller även här en jordbruksfråga, nämligen tullen på makaroner och spagetti. Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att tullen skall höjas till 35 procent av värdet.

Stöd åt jordbruket

Bevillningsutskottsmajoriteten tycker att detta är en mycket hög tull. Det genomsnittliga tullskyddet för industrien i landet är ungefär 10 procent. Den här föreslagna tullen skulle alltså bli $3\frac{1}{2}$ gånger högre. Det lär vara en låg procentsiffra när det gäller jordbrukets gränsskydd. Jag känner inte till detaljerna i jordbruksuppgörelsen, men jag tror att gränsskyddet ligger på omkring 45 procent. Det har trots detta sagts att skyddet för jordbruket skulle vara dåligt. Jag har litet svårt att förstå ett sådant resonemang.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag är den, att enligt utskottets förslag kommer dessa 35 procent i tullavgift att gå till herr Strängs kassa, medan däremot inkomsterna av de införselavgifter, som bleve följden av ett bifall till reservationen, skulle gå till regleringskassan.

Herr ERICSSON i Kinna (s):

Herr talman! Jag trodde verkligen att kammarens ledamöter hade läst betänkandet. Däri framgår det klart vad motionen gäller.

Överläggningen var härmed slutad.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 29**Punkten A**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller

jordbruksutskottets hemställan i punkten A i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 187 ja och 31 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 1) i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Stöd åt jordbruket

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen 3) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 74 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten C 2

Herr talmannen gav till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 489 samt I: 493 och II: 586, dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen 4) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 2) i utskottets utlåtande nr 29, såvitt avser motionerna I: 489 samt I: 493 och II: 586, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen 4) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 171 ja och 47 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 497 och II: 597, dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen 5) av herrar Nord och Svensson i Ljungkile i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets nämnda hemställan.

Vidare framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 480 och II: 593, dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen 6) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 2) i utskottets utlåtande nr 29, såvitt avser motionerna I: 480 och II: 593, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen 6) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Stöd åt jordbruket

ning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del.

Slutligen biföll kammaren på framställda propositioner vad utskottet hemställt i avseende på motionerna I: 353 och II: 420, I: 488 och II: 599 samt I: 481 och II: 594.

Punkten C 3

Herr talmannen framställde till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 483 och II: 585, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 7) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 3) i utskottets utlåtande nr 29, såvitt avser motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 483 och II: 585, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 7) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 145 ja och 74 nej, varjämte

5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 479 och II: 607, dels ock på bifall till reservationen 8) av herr Nord m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan härutinnan.

Slutligen bifölls på framställda propositioner utskottets hemställan i fråga om motionerna I: 481 och II: 594.

Punkten C 4

Herr talmannen gav till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 9) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 4) i utskottets utlåtande nr 29, såvitt avser motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 9) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamö-

Stöd åt jordbruket

ter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 147 ja och 75 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 490 och II: 592, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 10) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 4) i utskottets utlåtande nr 29, såvitt avser motionerna I: 490 och II: 592, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 10) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 184 ja och 34 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

Slutligen biföll kammaren på framtäckta propositioner vad utskottet hemställt med avseende på motionerna I: 494 och II: 583 samt I: 495 och II: 591.

Punkten C 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 12) av herr Eskilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten C 6

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 13) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C 6) i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 13) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där-

Stöd åt jordbruket

vid avgåvos 189 ja och 33 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna C 7 och C 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 16) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten D) i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 16) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 172 ja och 44 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 17) av herr Sigfrid Larsson; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Återstående punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 30*Punkterna I och II*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten III i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositio-

Stöd åt jordbruket

nen. Herr Hæggbloom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 84 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten IV i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 186 ja och 32 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten V

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten VI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten VII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten VII i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 178 ja och 33 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Stöd åt jordbruket

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna VIII och IX

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten X

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nord m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 4) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten XII i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 4) av herr Nord m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Antby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 84 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten XIII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten XIII i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där-

Stöd åt jordbruket

vid avgåvos 150 ja och 71 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten XIV

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 5) av herr Yngve Nilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XVI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 6) av herr Yngve Nilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna XVII och XVIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XIX

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 7) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten XIX i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 7) av herr Nord m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hæggbloom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 83 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna XX—XXVI

Herr talmannen framställde beträffande var och en av dessa punkter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall i motsvarande delar till den vid utlåtandet fogade reservationen 7) av herr Nord m. fl.; och biföll kammaren utskottets beträffande dessa punkter gjorda hemställan.

Punkterna XXVII—XXXI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XXXII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nord m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XXXIII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 4) av herr

Stöd åt jordbruket

Nord m. fl. i denna del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XXXIV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nord m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten XXXV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 8) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten XXXV i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 8) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 114 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid

utlåtandet fogade reservationen 8) av herr Nord m. fl.

Återstående punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 31**Punkten I A**

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I B

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Nord m. fl. under 1) avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 508 och II: 609 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade dock herr Holmberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I B i jordbruksutskottets utlåtande nr 31 antager det förslag, som innefattas i den av herr Nord m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den änd-

Stöd åt jordbruket

ring däri, som föränledes av bifall till motionerna I: 508 och II: 609 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 36 nej, varjämte 70 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I B i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nord m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 113 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten I C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I C i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nord m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 112 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten I D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svens-

Stöd åt jordbruket

son i Vä begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I D i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Vä begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 187 ja och 36 nej, varjämte 4 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten I E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservation 1) av herr Nord m. fl. i motsvarande del; och biföll kammarén utskottets hemställan.

Punkten I F

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I G

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl.; och fann herr

talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I G i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

Punkten I H

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I I

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen 3); samt 3:o) bifall till motionerna I: 508 och II: 609 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Holmberg votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Stöd åt jordbruket

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I I i jordbruksutskottets utlåtande nr 31 antager det förslag, som innefattas i den av herr Hermansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionerna I:508 och II:609 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 54 ja och 28 nej, varjämte 144 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I I i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Vä begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 188 ja och 37 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten I J

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen 3) i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten I K

Herr talmannen gav till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionen II:613, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Hermansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I K i utskottets utlåtande nr 31, såvitt avser motionen II:613, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen

Stöd åt jordbruket

3) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Vä begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 181 ja och 38 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, såvitt avsåge motionerna I: 508 och II: 609, dels ock på bifall till ifrå-gavarande motioner; och fann herr tal-mannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I K i utskottets utlåtande nr 31, såvitt avser motionerna I: 508 och II: 609, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit ifrå-gavarande motioner.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina plaser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträk-

ning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 212 ja och 5 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

Slutligen biföll kammaren på framställd proposition utskottets i avseende å motionerna I: 507 och II: 610 gjorda hemställan.

Punkten I L

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I M

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen 2); 3:o) bifall till reservationen 3) av herr Hermansson m. fl.; samt 4:o) bifall till motionerna I: 508 och II: 609; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I M i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-

Stadga om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande

propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Aterstående punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bevillningsutskottets betänkande nr 49

Ordet lämnades på begäran till herr **SENANDER (k)**, som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen i vad denna avser avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Senander framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr **STAXÅNG (h)** erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag får meddela att jag beträffande jordbruksutskottets utlåtande nr 30 punkt VII röstade nej, medan jag skulle ha röstat ja.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 4

Föredrogos vart för sig

jordbruksutskottets memorial nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; och

särskilda utskottets memorial nr 2, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om förslag rörande vissa sparfrämjande- och värdesäkringsåtgärder.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa memorial hemställt.

§ 5**Stadga om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande**

Föredrogos konstitutionsutskottets ut-

låtande nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret skrivelse den 16 oktober 1958 med överlämnande av betänkande med förslag till ny stadga om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande jämte i ärendet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **DICKSON (h)**:

Herr talman! Utskottet har utan varje motivering avstyrkt min motion nr II: 245. Jag ber att få förbehålla mig rätten att vid ett senare tillfälle ta upp den däri berörda frågan, om jag anser det nödvändigt. Jag har i övrigt intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Föredrogos vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckta motioner angående ändring av kommunalskattelagens regler om beskattning av ersättning till riksdagsmän; och

konstitutionsutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och memorial hemställt.

§ 7**Allmänna barnbidrag m. m.**

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1959/60 till Allmänna barnbidrag, Ersättning till postverket för utbetalning av allmänna barnbidrag, Bidrag till sjukkassor m. m. och Särskilda barnbidrag till änkors

Allmänna barnbidrag — Bidrag till sjukkassor m. m. — Driftbidrag till statens järnvägar

och invaliders barn jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8**Driftbidrag till statens järnvägar****Punkten 1****Allmänna barnbidrag**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Den vid detta utlåtande fogade reservationen nr 1 är avgiven under förutsättning av riksdagens bifall till reservationen vid andra lagutskottets utlåtande nr 34. Sedan riksdagen numera avslagit denna reservation, har jag under denna punkt icke något yrkande. Jag ber även få anmäla att detsamma gäller reservationen nr 2 vid punkt 2 och, såvitt på mig ankommer, reservationen 3 b, avseende punkt 3, och reservationen 4, avseende punkt 4.

Herr **AKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Bidrag till sjukkassor m. m.**

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har vid denna punkt biträtt en reservation, men med hänsyn till att den fråga det gäller behandlades i sammanhang med det spörsmål herr Heckscher nyss berörde och reservationen i fråga vid det tillfället avsågs, har inte heller jag något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Driftbidrag till statens järnvägar jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (punkt 62, s. 160 och 161 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1959/60 anvisa ett anslag av 100 000 000 kr.

Vid sin behandling av förevarande fråga hade utskottet förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Sveningsson* (I:226) och den andra inom andra kammaren av herr *Setterberg* i Vilske-Kleva m. fl. (II:285), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels uttala, att åtgärder borde vidtagas för att en ökad andel av vägbyggnadsanslaget — förslagsvis 20 milj. kr. — avsattes för ersättningsbyggande i samband med att driften nedlades på ekonomiskt för-lustbringande bandelar och att systematisk planläggning av förberörda arbeten snabbt åvägabragtes under respektive länsstyrelserns överinseende, och dels till driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1959/60 anvisa ett anslag av 85 000 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sigfrid Larsson* m. fl. (I:227) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. (II:287), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Driftbidrag till statens järnvägar

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 227 och II: 287 samt I: 226 och II: 285, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1959/60 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 226 och II: 285, såvitt de icke behandlats under I, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundin, Domö, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Svensson* i Stenkyrka och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 226 och II: 285, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag på motionerna I: 227 och II: 287, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1959/60 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 50 000 000 kr.;

2) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Ståhl, Hansson* i Skegrie, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 226 och II: 285, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag på motionerna I: 227 och II: 287, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1959/60 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 85 000 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Förevarande utskottsutlåtande gäller driftbidraget till SJ. Detta driftbidrag är relativt nytt, ty det tillkom förra året. Bakgrunden var ju den, att man på SJ-håll ansåg att på grund av det underskott som förelåg borde, särskilt när det gällde vissa förhållan-

den som kunde anses vara av sådan natur att de berörde alla medborgare, ges ett driftbidrag för att täcka förlusterna på driften. Det alltmör vikande trafikunderlaget och rationaliseringsverksamheten, vilken inte kunde hålla jämna steg med utvecklingen på området, var en bidragande orsak. Vi vet att rationaliseringsverksamheten nu pågår mer intensivt än tidigare, men vi vet också att möjligheterna att lägga ned trafiksvaga bandelar beror av en hel mängd betydelsefulla omständigheter som SJ inte råår över. Det går inte bara att lägga ner de trafiksvaga bandelarna, utan man måste vid en sådan nedläggning tillse att andra kommunikationsmedel står till förfogande för den bygd det gäller, och man bör likaså tillse att vägväsendet utbygges i erforderlig utsträckning.

Detta resonemang kan naturligtvis sägas innebära ett godkännande av principen, att SJ bör ha ett driftbidrag på låt oss säga 100 miljoner kronor. Jag tillhör emellertid de reservanter, som anser, att framför allt det statsfinansiella läget, sådant det är i år, gör det angeläget att man verkligen betraktar detta statsbidrag som det provisorium det är och att man redan i år beslutar sig för att successivt minska bidraget, i första etappen till 85 miljoner.

Jag tror mig veta att när tanken, att det borde utgå ett driftbidrag till SJ över budgeten, togs upp hos 1953 års trafikutredning, framfördes även den meningen att bidraget skulle ses som ett provisorium, vilket successivt skulle avvecklas. Även om man förra året inte tänkte sig att avvecklingsproceduren skulle behöva inledas omedelbart, vet vi hurdan det statsfinansiella läget nu är, och då måste vi ta konsekvenserna därav även i sådana här sammanhang och påbörja denna avveckling tidigare än vi förut räknat med.

Att vi reservanter stannat för en nedläggning med 15 miljoner till 85 miljoner kronor beror närmast på att tre högermän redan vid årets början väckt

Driftbidrag till statens järnvägar

en motion, som gick ut på att detta driftbidrag borde sättas till 85 miljoner. Det egendomliga inträffade emellertid att inga högermän i statsutskottet ville kännas vid detta yrkande från sina partikamrater, men det kom i stället andra ledamöter som yrkade bifall till den delen av motionen i fråga.

Herr talman! Jag har medvetet kortat ned mitt inlägg för att inte förlänga debatten efter de långvariga jordbrukspolitiska diskussioner vi haft i går och i dag. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2, som innebär att driftbidraget till statens järnvägar för nästa budgetår skall utgå med 85 miljoner i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 100 miljoner kronor.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Den föregående talaren yrkade bifall till reservation nr 2, vari begäres en minskning av driftbidraget till 85 miljoner. För min del har jag anslutit mig till reservation nr 1. Mellan dessa båda reservationer föreligger det en gradskillnad.

Bilismens snabba utveckling har ju i väsentlig omfattning ändrat förutsättningarna för järnvägsdriften. På kortare sträckor, upp till 100 km, har biltrafiken praktiskt taget helt konkurrerat ut järnvägstrafiken vad gäller såväl person- som godsbefordran. På avstånd över 100 km, upp till 300 km, konkurrerar däremot bil- och järnvägstrafiken tämligen jämnt med varandra, och på ännu längre sträckor har järnvägstrafiken ett markant övertag över biltrafiken. Däremot blir konkurrensen från flyget alltmer märkbar på längre sträckor när det gäller personbefordran, och inte obetydliga mängder gods transporteras också på lastbil längre sträckor. Enligt gjorda beräkningar kommer av den totalt befordrade godsmängden i landet per år, eller mellan 300 och 350 miljoner ton, 80 å 90 procent på lastbilarna. Persontrafiken ombesörjes till

drygt 80 procent med motorfordon av olika slag. Ungefär 20 procent av den samlade persontrafiken ombesörjes av bussar.

För statens järnvägar, som äger praktiskt taget hela det svenska järnvägsnätet, har denna utveckling givetvis medfört stora ekonomiska påfrestningar. Många järnvägslinjer har relativt ringa längd, och eftersom trafikuppgifterna på kortare sträckor bättre löses av bilarna än av järnvägen, har följden blivit att allmänheten allt mindre använder sig av järnvägen. De resande begagnar sig av egna bilar eller av busslinjer, och godstrafiken har helt övertagits av lastbilarna. I takt med bilismens frammarsch har dessa kortare järnvägslinjer blivit inte bara vad man kallar trafiksvaga, utan i många fall har deras fortsatta bestånd blivit helt omotiverat ur såväl trafikekonomiska som trafikförsörjningsmässiga synpunkter. En del sådana trafiksvaga linjer har nedlagts, men av de allttjämt trafikerade linjerna torde minst 5 800 km eller cirka 40 procent ha så ringa trafik, att deras fortsatta upprätthållande allvarligt kan diskuteras och deras allmännyttiga karaktär ifrågasättas.

Det trafikarbete som utföres på dessa bandelar torde uppgå till endast 4 procent av SJ:s samlade verksamhet. Man kan beräkna att SJ åsamkas en årlig merkostnad för uppehållande av trafiken på dessa banor av omkring 200 miljoner kronor. Varken ur företagsekonomiska, allmänt trafikekonomiska eller samhällsekonomiska synpunkter kan det vara riktigt att lägga ned så stora kostnader för att hålla en trafik i gång, som bättre kan skötas med andra transportmedel. För att intet missförstånd skall uppkomma vill jag genast, på tal om de trafiksvaga banorna, ha sagt att till dem räknar jag i detta sammanhang inte de s. k. kulturbanorna, utan jag syftar närmast på den lokala trafiken.

För närvarande måste trafiken på de ifrågavarande bandelarna subventione-

Driftbidrag till statens järnvägar

ras för att kunna hållas i gång. Dels får överskottet på de ekonomiskt bärkraftiga banorna användas i detta syfte, och dels har SJ på statens driftbudget beviljats ett direkt anslag som bidrag till täckande av förlusten på de trafiksvaga banorna. Ett dylikt anslag beviljades som bekant för första gången av förra årets B-riksdag, som efter förslag av Kungl. Maj:t anslag 100 miljoner kronor för ändamålet under nu löpande budgetår.

I år har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen begärt förnyat anslag på samma belopp för det kommande budgetåret. Jag vill understryka att vid ärendets behandling i fjol betonade statsutskottet mycket kraftigt att anslaget till SJ borde betraktas som ett utpräglat provisorium och icke som någon definitiv lösning av de trafiksvaga banornas ekonomiska problem. Vidare skulle frågan omprövas på nytt av statsmakterna i samband med att man tog ställning till de väntade förslagen från 1953 års trafikutredning. Statsutskottet uttalade också att, även om ett anslag nu beviljades, detta på intet sätt finge verka hindrande på det fortsatta rationaliseringsarbetet inom SJ; detta skulle bedrivas med kraft och omfatta alla delar av företagets rörelse.

Sedan 1952 har inom SJ pågått undersökningar om nedläggande av trafiksvaga bandelar, och enligt det senaste programmet skulle 3 247,4 kilometer järnväg så småningom nedläggas.

Av dessa sträckor har 1 674,7 km upptagits till s. k. nedläggningsprövning inom SJ:s ledning. Enligt de upplysningar statsutskottet erhållit har järnvägsstyrelsen under 1958 och hittills under 1959 hos Kungl. Maj:t begärt bemyndigande till partiell eller total nedläggning av något mer än 200 km. Kungl. Maj:t synes inte ha meddelat något beslut om nedläggning sedan december 1957.

Mot bakgrunden av de siffror jag tidigare anförts om bilismens växande an-

del av den samlade trafiken, såväl gods- som persontrafiken, ter sig en omfattande rationalisering av SJ:s verksamhet som ofrånkomlig. Det måste bli fråga om en rationalisering av det statliga järnvägsnätets struktur, som leder till inte bara ökad nedläggning av trafiksvaga banor utan också en anpassning av trafiken på de bestående järnvägslinjerna efter ekonomiska och näringspolitiska krav.

I det senare fallet krävs bl. a. en rationell taxesättning, en koncentration av trafiken med indragning av icke lönsamma tåg och insättande av sådana tåg, som kan betala sig, åtgärder för att nedbringa förlusterna på lokaltrafiken kring de större städerna, fortsatt anskaffning av modern och ändamålsenlig rullande materiel m. m.

Järnvägsstyrelsens nu av Kungl. Maj:t fastställda förslag till ny taxesättning innebär härvidlag ett steg i rätt riktning. Genomföres icke en beslutsam och effektiv rationalisering inom SJ någorlunda snabbt måste följden bli, att den nu utgående provisoriska subventionen till SJ måste permanentas. Sannolikt måste den också undan för undan ökas och därmed ge upphov till en trafikekonomisk snedvridning och en samhällsekonomisk påfrestning, som i sin tur kan komma att höja näringslivets kostnader.

Det finns enligt min mening ingen möjlighet att i längden hindra en anpassning av järnvägsnätets struktur efter de ändrade förutsättningar, som skapats genom bilismens utveckling. Nedläggning av järnvägar skapar naturligtvis irritation på de orter och i de trakter som berörs, och allvarliga svårigheter att tillgodose allmänhetens legitima krav på god trafikservice kan uppstå. Men enbart sentimentala skäl kan inte få bli avgörande vid ståndpunktstagandena när det gäller järnvägsnedläggningar. Många lokalbanor har spelat ut sin roll.

Men även om banorna är trafiksvaga

Driftbidrag till statens järnvägar

bör de dock inte nedläggas förrän det på annat sätt är sörjt för att det trafikarbete de utför får en fullgod ersättning genom buss- och lastbilstrafik. Rent allmänt skulle jag vilja uttrycka saken så, att det fortsatta rationaliseringsarbetet inom SJ inte får bedrivas på sådant sätt, att det leder till försämrade trafikförsörjning på något håll. Därför är det av yttersta vikt att beträffande nedlägningsbanornas trafikområden se till att behövlig ersättningstrafik kan försiggå på landsväg. En upprustning av vägnätet, där detta behövs, med ny- och ombyggnad av vägar, förstärkning av broar osv. måste ske i snabbaste möjliga takt. Upprustningen av landsvägsnätet och strukturrationaliseringen av järnvägsnätet måste samordnas. Sedan 1956 arbetar också en särskild arbetsgrupp med företrädare för SJ, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen med dessa frågor.

I den av mig undertecknade motionen nr 287 i denna kammare har yrkats avslag på Kungl. Maj:ts förslag om förnyat anslag för nästkommande budgetår till SJ för täckande av dess förlust. Yrkandet i motionen var förestavat dels av hänsyn till det synnerligen ansträngda statsfinansiella läget och dels av den uppfattningen, att ett statligt affärsdrivande verk som regel ej bör subventioneras med skattemedel. Även om dessa omständigheter är skäl för ett avslagsyrkande, har jag med hänsyn till de övergångssvårigheter, som strukturrationaliseringen inom SJ kommer att medföra, anslutit mig till det reservationsvis framförda yrkandet att riksdagen måtte bevilja 50 miljoner kronor till driftbidrag till statens järnvägar för det kommande budgetåret, alltså hälften av vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslår.

Jag ber, herr talman, att med anledning av det anförda få yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Sundin m. fl.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! På väsentliga punkter kan jag instämma i vad som redan sagts av herr Svensson i Stenkyrka, och jag kan därför fatta mig mycket kort.

Det måste ändå anses rimligt att ett statligt affärsföretag sådant som statens järnvägar skall kunna bära sina kostnader genom inkomsterna. Det är visserligen riktigt, att delar av järnvägsnätet förmodligen alltid kommer att bestå av sådana bandelar som inte är direkt ekonomiskt lönande, men man måste förutsätta att verksamheten på återstoden av nätet skall kunna bedrivas på sådant sätt att man kan täcka de samlade kostnaderna. Detta är i själva verket inte någon alltför stor olikhet mot vad som sker i stora enskilda företag, där man inte sällan bedriver en del verksamhet som inte är direkt lönande och finansierar den genom vinsten på den övriga verksamheten. Så har också under lång tid varit fallet i fråga om statens järnvägar, och man har för övrigt länge förutsatt att SJ därutöver skulle kunna ge någon vinst.

När man nu i denna situation inte längre kan klara sig utan en direkt subvention, måste det, som herr Svensson i Stenkyrka framhållit, bero på att man har varit alldeles för långsam antingen med att genomföra erforderlig rationalisering eller också med att låta trafikanterna — både gods- och persontrafiken — betala kostnaderna för den service järnvägen ger.

Att i nuvarande statsfinansiella läge fortsätta år efter år med subventioner till ett statligt affärsverk sådant som SJ kan inte vara rimligt och motiverat. Jag tycker det är förvånande att man nu, efter vad som sades förra året, nämligen att detta var en alldeles exceptionell åtgärd, åter är beredd att anslå 100 miljoner kronor utan att ha fått någon klar bild av hur man skall bära sig åt för att snabbt avveckla denna subvention.

Jag har för min del mycket stora

Driftbidrag till statens järnvägar

sympatier för den ståndpunkt som herr Svensson i Stenkyrka från början intog, nämligen att man borde betrakta detta bidrag förra året som en ren engångshistoria och inte gå vidare. Men i betraktande av att det naturligtvis är svårt att genomföra en så pass hård åtdragning omedelbart har jag kunnat ansluta mig till det förslag, som innefattas i reservation nr 1, om nedsättning av anslaget med 50 000 kronor. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Då vi inom avdelningen och sedermera i utskottet gick igenom den framställning, som har gjorts av Kungl. Maj:t om täckande av driftsutgifterna med 100 miljoner kronor, vilket belopp riksdagen ställde till förfogande redan vid B-riksdagen 1958, gjorde vi det mot den bakgrund, som vi hade fått via SJ:s generaldirektör.

Redan förra året var vi nog inne på det resonemang, som förts här från både högerns och centerpartiets sida, nämligen att SJ är ett affärsdrivande verk, som givetvis bör kunna vidtaga sådana ekonomiska åtgärder att debet och kredit går ihop.

Detta driftbidrag har ju till ändamål att påskynda rationaliseringsarbetet inom SJ och därmed skapa den bättre ekonomi hos SJ som vi alla efterlyser. Inom SJ försöker man få fram en rationellare taxesättning. Resultatet av det arbetet är inte framlagt ännu. Det är alltså en kugge i SJ:s rationaliseringssträvanden för att få balans i sin ekonomi. Koncentration av trafiken i samband med nedläggandet av trafiksvaga bandelar pågår. Därvid förekommer samarbete mellan departementschefen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt SJ.

Vid föredragning av detta ärende i statsutskottet meddelade generaldirektören i järnvägsstyrelsen, att SJ bedri-

vit detta rationaliseringsarbete, nedläggande av trafiksvaga järnvägar, i den takt som varit möjlig. Hinder hade inte mött från departementets sida, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade med hänsyn till det särskilda intresse styrelsen hade att bevaka i detta sammanhang ställt så mycket medel som varit möjligt till förfogande av de anslag som funnes tillgängliga för ändamålet. Vi bibragtes sålunda inom avdelningen det bestämda intrycket, att vi inte kan skylla på vare sig järnvägsstyrelsen eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i fråga om den takt, med vilken trafiksvaga järnvägar nedläggs. Tvärtom är vi övertygade om att det sker i den takt som herr Svensson i Stenkyrka förväntar. Det kan i sammanhanget erinras, att vi har haft att behandla motioner från det parti som herr Svensson i Stenkyrka tillhör, vilka gått ut på att man skall stoppa nedläggandet av trafiksvaga bandelar. Det verkar som om korrespondensen inte skulle vara riktigt bra mellan de olika delarna öst och väst på landsbygden.

Utan att meditera över det närmare vill jag säga, att till rationaliseringen av SJ:s verksamhet hör icke enbart nedläggandet av järnvägar, tillskapandet av ersättningsvägar eller höjning av taxorna för att trafikanterna i större utsträckning än hittills kan få bidra till järnvägarnas underhåll, utan i detta rationaliseringsarbete ingår också anskaffande av vagnpark och lok av modernare typ som är mindre kostsamma i drift än vad den nuvarande vagnmaterielen faktiskt är. Det är således fråga om ett omspannande fält. Såvitt utskottet har funnit, har det inte inträffat någonting, som ger oss anledning att anmärka på järnvägsstyrelsen vad beträffar styrelsens rationaliseringssträvanden, vilka vi redan förra året talade om och som vi i år ytterligare har framhållit vikten av. När utskottet har kommit till det resultatet att vi även i år bör anslå dessa 100 miljoner kronor, så sker det mot

Driftbidrag till statens järnvägar

bakgrunden av att detta förutsattes vid förra årets beslut om anslag för ändamålet, om vilket beslut riksdagen var enig. Att nu plötsligt detta anslag skall krympas i det ena fallet till 85 miljoner kronor och i det andra till 50 miljoner kronor kan det inte vara rimligt att begära av ett affärsdrivande verk som SJ med de krav som ställes på detta inte bara från riksdagens utan också från den trafikerande allmänhetens sida. Det går inte att plocka bort pengar, som är så väl motiverade som i detta fall.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tror inte, att det råder någon principiell meningsskiljaktighet mellan reservanternas under reservation nr 2) och dem som står under utskottets utlåtande. Vi är sannolikt i princip överens om att det behövs en viss subventionering av trafiksvaga järnvägar, framför allt sådana beträffande vilka man kan anföra ett socialt eller näringspolitiskt behov av att trafiken kan fortsätta. I varje fall bör dessa järnvägar drivas till dess att vi har hunnit bygga ut trafikmöjligheterna på våra landsvägar i sådan omfattning, att där ges en fullt tillfredsställande service. Nu är detta tyvärr inte fallet. Man har ibland hotat med nedläggning av järnvägar och menat, att trafiken bör läggas ut på landsvägen, som kanske löper parallellt någon bit därifrån, utan att ta med i beräkningen den blivande ökningen av landsvägstrafiken som vägen många gånger inte räcker till för.

I sådana fall anser vi, att subventionering måste till. Detta gäller framför allt trafiksvaga bandelar på landsbygden och naturligtvis speciellt i glesbygder, där vägnätet nu är bristfälligt och där vi tydligen inte hinner med en upp-

rustning i rättan tid. Däremot är jag litet tveksam om huruvida subventioner — såsom det sagts mig — bör ges till förortstrafik som går med förlust. Den trafik kan man klart skilja ut från den andra. Den utgör inte något socialt problem av samma omfattning och kan inte heller ur näringspolitisk synpunkt sättas i klass med landsbygdsjärnvägarna.

Här gäller det alltså — såvitt jag ser — att göra en avvägning av hur mycket man kan anse böra användas till subventionsändamål. De 100 miljoner kronor, som en gång har lämnats, är inte något heligt tal, utan det är klart att beloppet kan variera i den mån som anspråken kan höjas eller minskas. Om man emellertid lämnar subvention till sådana bandelar, som enligt de motiv jag tidigare nämnde kan anses vara berättigade därtill, och i stället för att subventionera förortstrafiken vidtar taxehöjning och rationaliseringsåtgärder vid denna, bör det finnas möjligheter till en viss besparing.

Alla förstär ju, att det väsentliga här är hur pengarna kommer att användas. Vi måste erkänna, att vårt ekonomiska läge tyvärr inte är det bästa. De besparingsåtgärder som här föreslås är betingade av denna situation. Även detta förhållande har — vid sidan om den enligt min mening inte alltid försvarbara användningen av subventionsmedlen — gjort att jag för min del anser, att man skulle kunna acceptera en nedskärning av beloppet med endast 15 miljoner kronor. Denna summa bör kunna täckas genom taxehöjningar vid sådana järnvägar, som jag tidigare berört. Det är dessa motiv som gjort, att jag anslutit mig till reservationen nr 2. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Mot principen att affärsdrivande verk skall bära sina egna kostnader är det i och för sig inte något att

Driftbidrag till statens järnvägar

invända, men om man uteslutande anlägger affärsmässiga synpunkter i detta fall, såsom man brukar göra när det gäller privatägda företag, är man enligt min mening inne på en absolut felaktig väg. Man måste nämligen tillmäta de sociala hänsynen en nära nog avgörande betydelse, då man bedömer ett statligt eller kommunalt affärsdrivande verks ekonomi.

Motorismens utveckling har inverkat störande på ekonomin inte bara för statens järnvägar utan också för av kommuner ägda kollektiva trafikmedel, såsom spårvägar, bussar o. s. v. Det är uppenbart, att denna utveckling måste få sådana följder. De som ser enbart affärsmässigt på saken ropar alltid på en annan taxepolitik — d. v. s. en höjning av taxorna — och — även om de inte uttalar det direkt — på att servicen vid de allmänägda trafikföretagen skall försämras.

Om man skall tro sig om att kunna konkurrera med motorismen — eller rättare sagt bilismen — måste man tillämpa en helt annan politik än man nu gör vid både statliga och kommunala trafikföretag.

Det går inte att höja taxorna och försämrare servicen, ty särskilt för de kommunala trafikmedlens del har sådana åtgärder visat sig medföra en kraftig minskning av trafikfrekvensen. Det är således inte ens ur affärsmässiga synpunkter fördelaktigt att förfara på detta sätt när det gäller att söka rätta till ekonomin för de allmänägda trafikföretagen. Tvärtom har vi för vår del i Göteborg under de diskussioner, som där förts om spårvägstaxan och trafikföretagens försämrade service, rekommenderat att man skall ta upp konkurrensen med motorismen genom rimliga taxor och en förbättrad service. Det är ju så en enskild företagare gör. Om en affärsman märker att hans kundkrets minskar, går han inte in för att höja priserna och försämrare företagets service, utan han väljer den rakt motsatta

vägen, även om detta under en viss tid skulle medföra förluster för honom. Han betraktar nämligen dessa förluster som en utgift i syfte att återvinna kundkretsen och upprätthålla företagets konkurrenskraft.

Givetvis måste man se saken på samma sätt när det gäller de statliga eller kommunala trafikföretagen eller annan affärsdrivande verksamhet från det allmännas sida. Men framför allt måste man därvid ta hänsyn till de sociala intressena, som ju gör att man icke när det gäller kollektiva trafikmedel, som frekventeras av dem som ekonomiskt sett har det sämst ställt i samhället, kan höja taxorna och försämrare servicen. Man måste i stället gå den motsatta vägen, även om detta kostar åtskilligt under den första tiden.

Jag anser sålunda att den ståndpunkt, som intagits av utskottet, är den enda riktiga. Jag vill påpeka att de prutningar med respektive 15 och 50 miljoner kronor på subventionsanslaget, som här begärts från olika håll, kanske uteslutande skulle få till konsekvens avskedande av arbetskraft. Ledningen för SJ har visat sig vara särskilt pigg på sådant när det gäller att »återställa den ekonomiska balansen» inom företaget. Det kan alltså genom dessa prutningar uppkomma en ökning av arbetslösheten, och något sådant lär väl inte vara önskvärt. Jag anser att även då det gäller personalen vid de allmänägda trafikföretagen måste man anlägga sociala hänsyn. Man kan inte behandla denna personal på samma sätt som privata arbetsgivare behandlar sina anställda.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det är klart att den kollektiva trafiken möter stora svårigheter i det motorismens tidsskede, som vi nu upplever, och det är inte underligt att

Driftbidrag till statens järnvägar

detta framför allt är fallet med det stora statliga järnvägsföretaget, SJ.

Det kan utan vidare konstateras att SJ har väl anpassat sin verksamhet efter den utvecklingsprocess som nu pågår. Jag skall inte upprepa de argument som här tidigare anförts, men låt mig ändå peka på att rationaliseringen inom SJ har medfört, att under 1958 kunde antalet anställda minskas med 2 475, vilket innebär en sänkning av lönekostnaderna med ungefär 12 miljoner kronor. De rationaliseringsvinster, som SJ räknar med att kunna åstadkomma under ett år, har uppskattats till 30 miljoner kronor. Å andra sidan kommer den löneuppgörelse, som träffats för år 1959, att medföra merutgifter för SJ på 20—30 miljoner kronor.

Jag har med detta bara velat erinra om att SJ med all kraft driver en rationaliseringsverksamhet. Denna omfattar inte bara bannedläggningar, utan den berör en rad olika grenar inom detta stora trafikföretag.

När utskottet stannat för att tillstyrka ett driftbidrag till SJ på 100 miljoner kronor, har det också stött sig på 1953 års trafikutrednings yttrande förra året angående driftbidraget till SJ. Däri framhölls nämligen att vi måste räkna med ett sådant bidrag under en övergångstid på ungefär tre år, eventuellt längre.

Det är, herr talman, beklagligt att utskottet i år inte har kunnat enas i denna fråga, utan att vi t.o.m. har fått bevitna en uppdelning av centerpartiets representanter på två grupper av reservanter. Jag bara undrar, om vi inte här i kammaren kommer att få höra en tredje uppfattning i denna fråga framföras från centerpartiets sida. Med tanke på alla de uppvaktningar, som skett inför olika bannedläggningar, kan det väl ändå inte vara möjligt att man här vill gå t.ex. på den linje, som herr Svensson i Stenkyrka företräder och som innebär att järnvägsnedläggandet skall bedrivas med större kraft än

tidigare. Jag kan inte förstå annat än att detta kommer att först gå ut över de ytterst svaga bandelarna, som då tillhör landsbygden. Men vi kanske får höra en tredje centerpartiuppfattning innan denna diskussion är slut.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Nelander* (fp) och *Mellqvist* (s).

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Johansson i Norrköping bara det att jag företrädde samma uppfattning som herr Pålsson i utskottet.

Jag kan till stora delar instämma med vad herr Senander här framhöll, och jag tycker hans anförande var sakligt och byggt på riktiga grunder. Sällan läser man väl ett yttrande i riksdagstryck som är så fränt mot glesbygdernas folk, som reservationen nr 1 här är. Nedläggningsarbetet, säger man t. ex., skall gå snabbt, och man skall inte uteslutande lägga företagsekonomiska synpunkter på problemet. Hänsyn måste vid avvägningen även tas till mer allmänt näringspolitiska skäl. Det skulle vara intressant om herr Svensson i Stenkyrka ville klargöra vad detta innebär. Den näringspolitiska sidan bör väl åtminstone vi som företräder landsbygden se på det sättet, att man så mycket som möjligt skall försöka hjälpa fram näringarna där. Vårt parti har i varje fall så länge jag har medverkat arbetat för goda kommunikationer ute på landsbygden. Vi har ansett att staten bör sätta vissa pengar på detta, om man nu allvarligt menar att landsbygden skall bli beboelig. Det gäller här landsbygden och framför allt glesbygderna, ty »de trafiksvaga järnvägarna», som det heter i motioner och reservationer, ligger ju på landsbygden.

Jag har förväntat mig över att man i denna debatt aldrig ställt frågan, om

Driftbidrag till statens järnvägar

statens järnvägar under konkurrensen med bilarna har anpassat sig efter tidsförhållandena och gör något för att motverka bilismen. Har t. ex. SJ försökt lägga sina tågtider så att de passar allmänheten? Jag har den bestämda meningen och också erfarenhet av att det är alldeles tvärtom. Tågtiderna läggs så att resandetrafiken inte främjas utan motarbetas. Jag har tidigare framhållit detta i riksdagen och interPELLERAT kommunikationsministern i ämnet, men ingenting på senare tid har gjort att jag ändrat min uppfattning.

Det är också märkligt att man bara talar om förlusterna på de trafiksvaga järnvägarna. Hur är det med trafiken på Stockholms förortslinjer? Såvitt jag har kunnat läsa innantill i de redogörelser som SJ själv skickar ut, de s. k. SJ-Nytt, går denna förortstrafik med en förlust på 8 å 9 miljoner kronor om året fast det väl inte kan sägas vara vare sig glesbygd eller ont om resande på de linjerna.

Nu bör väl de orter som blivit begåvade med de s. k. trafiksvaga järnvägarna få någon ersättning om järnvägarna skall läggas ner. Finns det pengar hos kommunikationsdepartementet nu att sätta våra landsvägar i skick att möta den ökade trafiken? Jag kan inte se att det i reservation nr 1 står någonting om att man innan man lägger ner järnvägarna skall ordna så att trafiken kan gå på landsvägen.

Är då landsvägstrafiken inte förenad med kostnader också den? Blir det billigare med landsvägstrafik, när vi nu har järnväg? Inte minst våra tunga lastbilar kräver mycket väl byggda vägar och dyrbart vägunderhåll. Man skall inte komma och säga att nedläggningar är alldeles nödvändiga och klaga över att SJ inte handlar tillräckligt fort och utan vidare förklara för kommunikationsdepartementet att vi inte behöver de och de järnvägarna. Ur näringspolitisk synpunkt är resonemanget fullkomligt vidrigt. Jag säger som det sades för

inte så länge sedan i denna talarstol: »Jag tycker att det är ett bedrövtligt yttrande.» Jag förstår faktiskt inte att representanter för landsbygden kan ha underskrivit detta.

Av dessa skäl hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag här.

Herrar *Rubbestad* (cp) och *Carlsson* i Bakeröd (cp) instämde häri.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp) kort gemäle:

Herr talman! Jag är helt överens med herr Pettersson i Dahl om önskvärdheten av att tillgodose landsbygdens trafikservice. Det är dock inte den frågan det här gäller. Jag förstår, att herr Pettersson i Dahl inte tidigare hört vad som sagts här. Vi resonerar om den person- och godsbefordran, som praktiskt taget redan är överflyttad till landsväg. Det är, som jag sagt tidigare, fråga om lokalbanor, som inte ens har en procent av godstrafiken. Vi förutsätter inte någon sämre trafikservice här utan en samordning mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statens järnvägar.

Liksom herr Pettersson i Dahl är jag angelägen att betona, att kostnaderna för tätortstrafiken inte bör subventioneras. Det är klart att det är ytterst svårt att ta ställning till dessa problem när man inte, som departementet, har alla detaljer tillgängliga. Tittar man i en tidtabell kan man emellertid konstatera, att det går 46 tågturer om dygnet mellan Södertälje och Stockholm, således nästan två turer i timmen — förutom snälltågen, som håller någon gång i Södertälje. Det är då klart att det förefaller som om det skulle vara möjligt att rationalisera här också.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka säger här att det inte gäller de

Driftbidrag till statens järnvägar

orter jag företräder. Då får herr Svensson formulera om reservationen. Jag kan inte läsa den på annat sätt. Det är just detta det gäller. Med rasande takt skall man lägga ned alla järnvägarna här. Man talar egentligen inte om något annat.

Sedan får jag fråga om denna tävlan i riksdagen att bara skära ned statens utgifter verkligen kan vara företagsekonomiskt riktig. Kan det verkligen vara till hjälp för näringslivet i detta land att man planlöst minskar på statens utgifter? Är det inte så många gånger att ett företag — litet eller stort — faktiskt får investera och satsa pengar för att det så småningom skall bli ekonomiskt bärkraftigt? Jag tycker att professor Heckscher här slår in öppna dörrar. Jag tror inte att det i längden finns möjligheter att driva en sådan politik. Här har man fått för sig att man skall undandra trafiksvaga järnvägar 100 miljoner kronor, men man resonerar inte ett ögonblick om hur detta kommer att inverka på näringslivet här i landet.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen med herr Pettersson i Dahl. När han anmärker på reservationens formulering vill jag emellertid ha sagt, att det var den formulering statsutskottet hade i fjol när riksdagen beviljade 100 miljoner kronor. Följaktligen har även riksdagen samma motivering.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag ber att få säga några ord om det mycket intressanta statsutskottsutlåtande som här föreligger — intressant inte bara ur trafikpolitisk synpunkt utan också ur partipolitisk synpunkt, eftersom man här presenterar den verkligt spridda skyttelinjen — inte minst inom centerpartiet. Där har man svårt att komma överens om hur

man på bästa sätt skall skydda småföretagarverksamheten, som blivit en så angelägen sak för partiet på sista tiden.

Innan jag går in på de trafikpolitiska frågorna i allmänhet vill jag säga till herr Heckscher, att jag är alldeles ense med honom om att de statliga affärsverken skall ha en taxesättning och en driftsform som gör, att de kan uppvisa balans, att verksamheten — rättframt uttryckt — går ihop. En liknande synpunkt lade jag också på frågan om tidningstaxan på sin tid. Jag hade dock inte någon framgång med principen i det fallet.

Sedan talade herr Heckscher om anslaget på 100 miljoner kronor som om detta utgått under en mängd år. Det var ju emellertid riksdagen i fjol — till och med B-riksdagen — som tog ställning till detta. Herr Heckscher uttrycker sig så att publiken inte kan få något annat intryck än att anslaget har utgått under en serie av år. Jag vill ytterligare understryka att det var sommarriksdagen 1958 som tog ställning för första gången. Då betonades det också att man inte fick se detta anslag endast ur järnvägs- och trafikekonomiska synpunkter. Man borde också lägga in sociala, näringspolitiska och andra synpunkter som har betydelse för de bygder, där dessa trafiksvaga järnvägar ligger.

Utom påståendet att detta bidrag utgått länge riktade herr Heckscher också någon kritik emot att statens järnvägar liksom undvek att rationalisera och modernisera. Även där fick man den uppfattningen att det inte hänt någonting eller i varje fall mycket litet.

Jag vill säga till herr Heckscher och till kammarens ledamöter i övrigt att detta är en helt skev bild av det verkliga förhållandet. Järnvägsstyrelsen har sannerligen inte legat på latsidan — varken nu eller tidigare. För att få balans i företaget har järnvägsstyrelsen — detta är ett långsiktigt problem, det tror jag vi alla måste vara överens om — angräpat denna fråga på tre fronter.

Driftbidrag till statens järnvägar

Man har skaffat fram en ny taxesättning. Jag medger att detta beslut kom så sent som i konselj den 15 maj i år. Beslutet har emellertid varit föremål för remissyttranden från näringslivets organisationer och från en rad företag, kommuner och länsstyrelser. Dessa remissinstanser har ett uppenbart intresse av att få ta ställning till frågan om SJ:s taxesättning, bl. a. därför att detta inte är en sak som man ändrar från det ena året till det andra. Här har statens järnvägar för att få den smidighet i fraktförsäljningen, som är nödvändig för ett företag som vill följa med sin tid, fått taxor som är kommersiellt betingade. Statens järnvägar har alltså möjlighet att nu i konkurrens med andra företag gå ut och sälja frakt. Man har gått över från den bundna, stelbenta taxesättningen till en smidig och kommersiellt betingad sådan. Jag tror att den sidan av SJ:s verksamhet kommer att betyda åtskilligt.

Den andra linje efter vilken statens järnvägar har arbetat och arbetar för att driva ner sina omkostnader och därigenom indirekt förbättra sin ekonomi ha gällt rationaliseringar, moderniseringar och elektrifieringar, anläggande av dubbelspår, ändrade och förbättrade rangerbangårdar och fjärrblockering. Möjligheterna att på detta sätt minska utgifterna för driften sammanhänger emellertid med de investeringsresurser som företaget får till sitt förfogande. Det är här fråga om åtgärder på lång sikt.

Den tredje linjen är den som är aktuell just i dag, nämligen nedläggningen. Det är klart att departementet — för att tala med reservanterna som står bakom reservation 1 — här skulle kunna ta ett resolut grepp och lägga ned en rad vägar. Det är klart att vi alldeles utan vidare skulle kunna lägga ner Trelleborg—Lund och Trelleborg—Vällinge, den där järnvägen som herr Hansson i Skegrie tre gånger har upp-vaktat mig om att den skall få vara

kvar. Vi kan också så där resolut som reservanterna säger lägga ner Lelängen-banan och Falkenberg—Limmared. Jag tror emellertid inte att det är motiverat och riktigt att gå till väga så resolut som herrar Svensson i Stenkyrka och Heckscher vill rekommendera.

När järnvägsstyrelsen presenterar ett förslag om nedläggning av en järnväg, framlägger den alltid ett förslag om hur ersättningstrafiken skall ordnas. Dagen efter det att detta har aviserats — eller ofta samma dag — kommer sedan bygdens representanter och knackar på dörren i kommunikationsdepartementet, ofta i sällskap med representanter för de partier som nu vill ta det »resoluta greppet». Alla talar de sig varma för att det krävs nya kontakter, medan de däremot här i talarstolen eller i reservationer till utskottsutlåtanden talar om »resoluta grepp» och att — som det står i reservation 1 — nedläggningar bör ske utan dröjsmål.

Jag har den bestämda uppfattningen, att ett nedläggningsbeslut måste föregås av en prövning av möjligheterna att få till stånd ersättningstrafik för bygden. Om inte statens järnvägar får det här bidraget på 100 miljoner, kan ett resolut nedläggande utan dröjsmål av en bana betyda, att en industri omedelbart råkar i svårigheter, eftersom ersättningstrafiken inte kan skapas fram lika resolut och snabbt. Det är därför som vi inom departementet har sagt oss att vi skall försöka successivt och i så snabb takt som över huvud taget är möjligt lägga ned de trafiksvaga järnvägarna men att varje sådant nedläggningsbeslut måste föregås av en utredning om hur ersättningstrafiken skall ordnas. Mäniskorna i bygden måste få veta, hur den ersättningstrafik ser ut som skall betjäna dem, när järnvägen nedlagts.

Samma legitima krav och önskemål har också de industriföretag som finns i orten. En prövning av detta slag tar tid, och man kan inte utan vidare skaka fram ett färdigt förslag ur kavajärmen.

Driftbidrag till statens järnvägar

Det krävs åtskilliga kontakter bland annat med länsstyrelser och vägmyndigheter, eftersom även vägfrågorna måste tagas med i prövningen. Man måste förbättra, ändra och nybygga vissa vägar för att ersättningstrafiken skall kunna gå fram utan alltför lång tidsspillan för de människor som skall utnyttja den landsvägsbundna i stället för den spårbundna trafiken i fortsättningen.

Vi har hållit på med det här arbetet under hela den tid jag har suttit i departementet. Jag vet att det också har pågått tidigare, men vi har faktiskt lagt på några extra kol sedan driftbidraget beslöts av B-riksdagen. Vi har nämligen menat, att man bör skynda på nedläggandet så långt som möjligt utan att därför på något sätt vålla svårigheter för bygden. Vi har inom departementet av den anledningen också tillsatt en speciell arbetsgrupp, som väl inte uteslutande men ändå till stor del ägnar sig åt sådana här frågor, diskuterar med länsstyrelser, kommunalmän och industrimän och över huvud taget människor som är insatta i de här frågorna och intresserade av dem. Sedan får vi en ny genomgång, där vi diskuterar och försöker kompromissa så långt det över huvud taget är möjligt för att få fram ett förslag till ersättningstrafik, som kanske inte alla gånger tillfredsställer bygdens befolkning men som vi ändå försöker göra så god som det över huvud taget är möjligt, eftersom vi finner det vara angeläget att de människor som bor i de här bygderna kan leva kvar under ungefär samma förhållanden som tidigare.

Just nu är inom departementet 13 linjer föremål för en sådan beredning, och inom någon vecka kommer beslut om nedläggning av två järnvägslinjer, där man är färdig med diskussionerna med bygderepresentanter och är överens om hur det hela skall se ut. De återstående linjerna skall vi ta upp till

prövning när materialet är sådant, att vi kan träffa ett bestämt beslut.

Herr talman! Vad jag vill säga med denna till synes kanske något för långa utläggning är, att jag inte är villig att medverka till en forcering av nedläggningsärendenas behandling på bekostnad av de berörda bygdernas intressen. När det rör sig om frågor som är så väsentliga för de delar av vårt land där järnvägsnedläggning är aktuell får enligt min bestämda mening kraven på tillfredsställande trafikförsörjning icke eftersättas av järnvägsekonomiska skäl. Bland annat står här — jag upprepar det — ofta viktiga intressen för näringslivet i de berörda bygderna på spel. Det är i det här sammanhanget utomordentligt viktigt att se till, att man inte genom trafikpolitiska åtgärder rycker undan avgörande förutsättningar för en industris eller en viss företagsamhetsgrens lokalisering till en viss bygd eller ort.

De trafikpolitiska åtgärderna får ju inte direkt motverka företagsamhetens fullföljande enligt de riktlinjer för lokaliseringspolitiken som den svenska riksdagen har accepterat. Den ena åtgärden måste korrespondera med den andra. Den fortsatta trafikförsörjningen måste därför utformas med omsorg och under nödvändigt hänsynstagande till olika intressen. För- och nackdelarna av de ifrågasatta åtgärderna måste ordentligt utredas och noga övervägas.

Detta är, ärade kammarledamöter, de synpunkter som vi inom departementet anser oss böra lägga på de här frågorna. Skall man ta vederbörlig hänsyn till dem — vilket jag menar man är nödsakad till — går det inte att handla efter den maxim som de som står för reservation 1 vill skicka med till kanslihuset. Enligt deras mening skall nedläggningsärendena behandlas snabbt och resolut inom Kungl. Maj:ts kansli, och det är enligt dessa reservanternas mening av trängande vikt icke endast att de bandelar som det är motiverat att

Driftbidrag till statens järnvägar

nedlägga också blir nedlagda utan även att så sker utan dröjsmål.

Herr talman! Jag har funnit det angeläget att ge en motivering för det handlingssätt som vi tillämpar inom departementet när vi söker att driva arbetet i så snabb takt som det över huvud taget är möjligt men under samtidigt hänsynstagande till de skäl, motiveringar och synpunkter som jag tidigare har anfört.

Herr **NIHLFORS** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi som står för reservation 2 har samma grundsyn som utskottsmajoriteten och såvitt jag förstår även statsrådet; skillnaden gäller bara hur man i framtiden skall gå till väga. Det här driftbidraget gäller ju för budgetåret 1959/60, och vi har alldeles nyss av statsrådet Skoglund hört, att man inom departementet diskuterar nedläggandet av 13 banor, medan man redan är färdig för beslut i fråga om två linjer. Resten följer enligt statsrådet när tillräckligt material för bedömning föreligger.

Om det här driftbidraget på 100 miljoner kronor från förra året var avsett att klara de problem, som ligger i att vi inte omedelbart utan hänsynstagande till befolkning och personal kan verkställa en rationalisering och nedläggning utan måste göra detta successivt, hör väl angelägenheten av att bibehålla anslaget vid 100 miljoner minska, när rationaliseringsarbetet väl har börjat. Vi som står för reservation 2 anser att denna synpunkt bör leda till den ståndpunkten att vi på grund av det statsfinansiella läget redan för nästa budgetår bör kunna sänka anslaget något och sedan fortsätta att trappa av dess storlek så att det så småningom helt kan försvinna.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr statsrådet nämnde mitt namn här, vill jag på-

peka att jag ju ändå begär ett anslag på 85 miljoner kronor till de trafiksvaga järnvägarna. Jag förmodar att man kan bistå ganska många järnvägar för den summan — och det är inte det samma som att avstå från ännu större summor.

Det väsentliga är emellertid här, att pengarna verkligen användes för att hjälpa sådana järnvägar, som ur sociala och befolkningspolitiska synpunkter behöver hjälp. Men jag tog avstånd från att pengarna användes för förortstrafiken till storstäderna o. s. v.

Statsrådet håller väl med om att vi måste iakttä sparsamhet på alla områden. Vi möter här i riksdagen ofta motstånd från regeringspartiet, när vi begär ökade anslag, som kan vara mycket väl motiverade, och det säges då att man ur statsfinansiella synpunkter inte har råd att öka anslaget. Här gäller det emellertid också en besparing. Och vi kan väl vara överens om att minskade utgifter på en plats är lika värdefullt som en förhindrad höjning på en annan. Jag menar att den lilla besparing som företrädarna för reservation nr 2 här velat göra kan ses på det sättet.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Innan jag gör några reflexioner i anledning av statsrådets anförande, vill jag säga några ord dels till herr Pettersson i Dahl och dels till herr Jansson i Kalix.

Jag lyssnade med stort intresse på herr Petterssons i Dahl anförande. Han sade i slutet av anförandet, att det väl ändå inte kan vara rätt att här i riksdagen tävla om att skära ned statens utgifter. Det var ett intressant uttalande för att komma från det hållet, och jag försäkrar herr Pettersson att det är ett uttalande som man inte så lätt glömmar. Man skall inte göra på det sättet, sade herr Pettersson, ty det har en olycklig inverkan på näringslivet. Jag vill då fråga: Varifrån kommer de pengar som användes för täckande av statens ut-

Driftbidrag till statens järnvägar

gifter? Är det inte männe från näringslivet, direkt eller indirekt, som de pengarna härrör?

Vad jag här sagt hänger också ihop med vad herr Jansson i Kalix anförde, när han sade att det inte kunde vara rimligt att på föreslaget sätt »plocka bort pengar» från ett affärsdrivande verk. Men att inte vilja vara med om att bevilja subventioner är ju inte det samma som att »plocka bort pengar» från ett affärsdrivande verk, herr Jansson. Jag skulle alltså kunna stå här i riksdagen och säga, att jag vill ha 100 miljoner kronor, och om riksdagen inte vill ge mig det, så »plockar riksdagen ifrån mig» lika mycket. Så kan man ju inte resonera. I stället måste vi väl se efter huruvida de begärda pengarna verkligen är nödvändiga för det ändamål, som de är avsedda för. Sådana uttryck som att »plocka bort pengar» bör man nog inte använda i sådana här sammanhang.

Sedan tycker jag att ett avsnitt i statsrådets anförande var mycket värdefullt — jag vill inte säga att jag instämmer med statsrådet på den punkten, men jag förstår helt och fullt hans inställning — nämligen när statsrådet talade om de uppvaktningar som göres, så snart det blir fråga om att lägga ned en järnväg. Då kommer det framställningar från berörda bygder, och de påstötningar som då göres är ofta mycket svåra att stå emot. Detta är mycket begripligt. Man måste nog också beklagligtvis erkänna, att en del av dessa påstötningar och påtryckningar inte bara är dikterade av bygdens intressen i största allmänhet, utan de har också en viss politisk och kanske till och med partipolitisk anknytning i berörda bygder.

Jag undrar emellertid, om inte statsrådet ger mig rätt i att dessa uppvaktningar i många fall grundar sig på ett mycket kortsynt resonemang. Man försöker att hålla fast vid den typ av kommunikationer, som man har haft förut.

Det är en konservatism, som går betydligt längre än vad ett konservativt parti kan vara med om, när man säger att man vill fortsätta med att åka järnväg, därför att man gjort det i 75 år. Sådana synpunkter kan inte få vara avgörande. Talesmännen för SJ och kommunikationsdepartementet måste göra mycket bestämda invändningar mot påtryckningar av den typen.

Rationaliseringen av statens järnvägar går naturligtvis framåt i många hänseenden, och det är säkerligen alldeles riktigt som herr statsrådet säger, att järnvägsstyrelsen inte ligger på latsidan i det fallet och att övergången till kommersiellt betingade taxor är ett positivt moment. Jag skulle emellertid ha lättare att förstå statsrådets inställning på den punkten, om han kunde lämna ett besked om vid vilken tidpunkt man vara någorlunda säker på att subventioner av här ifrågavarande slag kan upphöra och när man med företagets nuvarande uppläggning av verksamheten kan räkna med att det i form av vinst kan lämna tillbaka de pengar som nu erhållits i subventioner. Om det här i stället hade gällt ett privat företag, så skulle man inte ha kunnat gå till riksdagen och begära 50, 85 eller 100 miljoner kronor i bidrag, utan då hade företaget fått skaffa sig kredit i vanlig ordning ute på den öppna marknaden. Åtminstone borde man driva det resonemanget beträffande SJ, att de pengar företaget får för investeringar, nödvändiggjorda av kravet på rationalisering, skall återbetalas och pengarna förräntas inom någorlunda rimlig tid.

Ser man saken ur den synpunkten, så borde man såvitt jag förstår komma fram till en helt annan ståndpunkt än att här bara bevilja detta bidrag för täckande av SJ:s driftunderskott — ett bidrag som icke något privat företag skulle kunna eller bör få göra anspråk på.

Herr talman! Om herr statsrådet kunde bestämma sig för att inta den ställ-

Driftbidrag till statens järnvägar

ningen till lokala uppvaktningar som hans tonfall lät antyda — även om detta inte framgick av formuleringen — så skulle vi kanske kunna komma därhän att man i framtiden tog större hänsyn till den rationella driften och mindre till de ofta kortsynta lokalintressen som här gör sig gällande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Herr Heckscher ville att jag skulle ange en bestämd tidpunkt, när detta bidrag skulle upphöra att utgå. Detta är jag inte beredd att göra, eftersom jag har den bestämda uppfattningen att bidraget inte utan vidare kan fixeras till tiden, alldenstund det sammanhänger med den verksamhet som järnvägarna bedriver. Och vid vilken tidpunkt de kan läggas ner och ersättningstrafiken sättas in kan inte nu exakt anges, lika litet som herr Heckscher förmodligen exakt i tiden kan ange när han anser att ett anslag skall upphöra att utgå.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var närmast med anledning av herr Heckschers karakteristik av kommunalmännens uppvaktning i kommunikationsdepartementet. Det ligger naturligtvis något av känslotänkande i vad de har att säga — det vore ju underligt annars. Men vad som starkast framträder är dock den sakliga tyngd, med vilken de argumenterar i frågan. Diskussionen kanske inte direkt och enbart gäller att järnvägen skall få vara kvar, utan det centrala i den blir ofta hur ersättningstrafiken skall ordnas. Man möter därvid människor som i sin dagliga gärning arbetar i kommunen, känner kommunen och dess invånare och deras behov. Många gånger har de också i sitt sällskap företrädare för industri och företagsamhet. Som ett allmänt omdöme om dessa uppvaktningar vill jag säga, att det bestående och värdefulla i dem är att man får kännedom om

reaktionen hos de människor som har den direkta kontakten med de aktuella problemen. Herr Heckscher har tydligen inte umgåtts med kommunalmän någon längre tid. Jag har haft glädjen att göra detta och vet därför också att värdesätta det omdöme som de har och de synpunkter som de lägger på frågan. Sedan får man naturligtvis skala bort vad man tycker är uttryck för känslomässigt tänkande, men det brukar inte vara något problem i sammanhanget.

Herr **JOHANSSON** i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher sade att de pengar som används för statens utgifter kommer från näringslivet. Låt mig då säga att det är ju bl. a. till näringslivets tjänst som statens järnvägar skall stå. Om statens järnvägar under en övergångstid får subventioner för att kunna anpassa sig efter ändrade trafikförhållanden, kan detta också bidra till näringslivets fortsatta utveckling.

Vidare sade herr Heckscher att det är ett kortsynt resonemang som kommunalmännen för vid uppvaktningarna för järnvägarnas fortsatta bestånd. Det går an att säga detta, när man bor i Stockholm, men om herr Heckscher var från en typisk landsbygd, kanske herr Heckscher hade en helt annan uppfattning härom. En järnväg och en trafikförbindelse över huvud taget är nämligen för landsbygden en del av dess liv, och när den en gång läggs ner betyder det att en del av det livet försvinner. Herr Heckscher borde åka ut och tala med både kommunalmän och övrig befolkning i orterna! Då tror jag att herr Heckscher kommer att få en helt annan uppfattning än den han i dag företräder.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping har just givit en alldeles utmärkt illustration till talet om det känslomässiga resonemang som förs i detta sam-

Driftbidrag till statens järnvägar

manhang. Mera kanske man inte behöver tillägga på den punkten.

Herr Johansson talade sedan om att pengarna är till nytta för näringslivet. I så fall är det väl rimligt att näringslivet självt får bestämma för vilket ändamål de pengarna skall användas.

Det är emellertid enligt min mening mera väsentligt att gå in på vad statsrådet sade om att jag kanske inte hade umgåtts tillräckligt mycket med kommunalmän för att ha tillbörlig respekt för den sakliga tyngden i deras argumentation. Jo, jag har mycket stor respekt både för den sakliga tyngden i deras argumentation och för deras skicklighet att argumentera. Jag tror att man måste räkna med att var och en som företräder en kommun, en ort, en bygd kommer att — och med all rätt — göra allt vad han kan för att se till att just den orten, den kommunen, den bygden skall få sina speciella intressen tillgodosedda. Det är hans uppgift. Men den som företräder statens intressen har att försöka se saken ur mer allmän synpunkt, att bedöma den bygdens intresse i jämförelse med litet mera vittgående intressen. Det är denna avvägning som man inte kan begära — inte ens önska — att kommunalmännen skall göra själva. Men det är den som SJ och statsrådet och riksdagen har att göra på denna punkt.

Vad beträffar tidpunkten när anslaget skall upphöra sade statsrådet att det kunde han inte säga. Jag undrar vad ett privat företag skulle råka ut för, om det begärde krediter för att täcka ett tillfälligt underskott och när kreditgivaren frågade, hur länge det behövde dessa krediter varje år, svarade: Det kan vi tyvärr inte lämna några upplysningar om. Under sådana omständigheter skulle företaget inte få så särdeles mycket pengar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Herr Heckscher menade

att kommunalmännen var skickliga när det gällde att argumentera för saken men att de saknade möjlighet att göra den centrala avvägningen. Det är möjligt, men den får vi göra i departementet, herr Heckscher. Men för att vi över huvud taget skall kunna göra den på ett vettigt sätt måste vi få del av kommunalmännens synpunkter. Det är något som berikar våra debatter och ger oss möjlighet att träffa ett riktigare beslut än vi annars skulle göra.

Jag skall be att få ge herr Heckscher ett skolexempel på hur värdefullt det kan vara med kommunala kontakter. Vi har ett nedlägningsärendet som nu kommer att beslutas vilken dag som helst. På den ort det gäller hade skolbarnen för närvarande att färdas 45 minuter från hemorten till skolan. Om inte ersättningstrafiken hade ordnats, hade de liksom arbetarna fått färdas två timmar till skol- och arbetsorten. Dessa synpunkter hade vi inte lyckats fånga in, förrän vi fick den kommunala kontakten, herr Heckscher. Jag undrar, ärade kammarledamöter, om jag behöver säga mer för att kammarledamöterna skall förstå hur vilse herr Heckscher farit.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet yttrar sig som om jag menat att man inte skulle ta emot kommunalmännen när de kommer. Något så dumt kan jag inte tänka mig att jag har sagt. Det vore i så fall en felsägning. Vad det gäller är frågan: vad skall vi ta för slutlig ståndpunkt när det gäller frågan om SJ skall vara ett räntabelt företag eller inte? Är det de lokala synpunkterna som skall vara avgörande, eller är det den allmänna ekonomiska bedömningen?

Statsrådet säger: Den ekonomiska bedömningen skall vi göra i departementet. Herr talman! Jag ber så mycket om ursäkt, men vi i riksdagen kan heller inte alldeles avstå från vårt ansvar.

Driftbidrag till statens järnvägar

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Nu spelar temperamentet herr Heckscher ett spratt.

Herr **JOHANSSON** i Gränö (cp):

Herr talman! Jag börjar med att till chefen för kommunikationsdepartementet uttala *mitt* tack för de 100 miljoner kronor, som i årets statsverksproposition avsatts för detta ändamål.

Jag tar statsrådet med stor ro när han undrar, hur vi med våra synpunkter i denna fråga ändå kan säga att vi vill föra en näringsvänlig politik, framför allt mot den mindre företagsamheten. Jag anser att denna fråga inte har någon utpräglad politisk struktur.

Jag lyssnade noga på herr Heckschers anförande. Ena stunden sade herr Heckscher, att man här inte får göra sig skyldig till känslotänkande, och strax dessförinnan sade han, att man inte får använda sådana synpunkter som varit vägledande för länge sedan. Den omständigheten att detta kommunikationsmedel har varit i gång i 100 år var inget argument för, menade herr Heckscher, att det var lämpligt att fortsätta med detta kommunikationsmedel; vi får inte anlägga museala synpunkter. Nej, det är säkert riktigt. I min hemort — en köping som omfattar en tätort, där det finns ett 40-tal industrier förutom en hel del sågverk — hade vi i måndags överläggningar med två landshövdingar i Småland. Diskussionen gällde kommunikationsfrågorna där nere. Jag skulle ha önskat att herr Heckscher hade varit i tillfälle att deltaga i den överläggningen. Det var inga museala synpunkter, som näringslivets företrädare framförde i sin argumentering för bättre kommunikationer, för ett bibehållande av järnvägarna och också för utbyggande av nya vägbitar. Deras argument var i stället detta: vi kan på vår ort inte konkurrera med industrierna på andra orter, som har så mycket förnämligare kommunikationer än

vi har. Så ser näringslivets företrädare denna sak. Jag skall gärna stå till tjänst med deras adresser.

Jag tycker att vi skall se litet djupare på denna sak. Vi skall inte hänge oss åt känslotänkande och vi skall inte anlägga föråldrade synpunkter. Min vän herr Svensson i Stenkyrka, som jag i mångt och mycket sympatiserar med, sade att kommunikationerna inte blir sämre därför att man då och då lägger ned en järnväg eller drar in ett tåg. Herr Svensson menade att detta skulle kompenseras på annat sätt. Min erfarenhet är att det inte förhåller sig så.

Jag bor utmed en järnväg, som är trafiksvag och som sålunda ligger i farozonen. Där drog SJ in sista tåget utan att sätta in något annat kommunikationsmedel i stället. Hur klarade sig då befolkningen? Jo, de som har råd att ha egna bilar, de kan ta sig hem på kvällarna, trots att det sista tåget är indraget. Men de som inte har råd eller inte önskar ha bil får svårt att ta sig t. ex. till landstingets inrättning. Även skolbarnen får svårt att ta sig till skolorna, och de militära permittenterna kan inte klara sina resor. Hur går det för dem? Vilket kollektivt färdmedel har man satt in i stället för det indragna tåget? Inget! Detta medför mycket stora uppoffringar för var och en. Jag syftar här på en ort, som ligger 23 km från en järnvägsknut. Visst är vi ense om att vi skall spara där det går. Men vi skall spara klokt.

Vi är nog ändå ganska korttänkta. För inte så länge sedan upplevde vi Suezkrisen, och omedelbart måste de privata bilisterna ställa in sina bilar. I Stockholm och på en del andra håll kanske det inte gjorde så mycket, men hur blev det i bygder med långa avstånd? Vid den tiden var statens järnvägar mycket bra att ha. Det var det enda kollektiva kommunikationsmedlet på många håll. Jag är inte så optimistisk att jag tror, att sådana saker inte kan hända igen.

Driftbidrag till statens järnvägar

Ofta har vi ingenting annat att sätta i stället för järnvägen. För något år sedan var det aktuellt med en järnvägsnedläggning i Småland. SJ gjorde en utredning, men en tjänsteman på vägförvaltningen lämnade beskedet, att landsvägen inte var i sådant skick, att den alltid var framkomlig; det kunde bli avlysning på grund av tjälskador och annat.

Järnvägen är också det säkraste kommunikationsmedlet. Det är viktigt att man på orter där det inte finns något apotek kan få medicin med det säkraste kommunikationsmedlet, dvs. järnvägen. Likaså har järnvägen stor betydelse för postdistributionen.

Den med nr 1 betecknade reservationen har hos mig ingen resonans. Jag hyser stor förståelse för herr Hanssons i Skegrie argumentation, men jag vågar inte rösta på reservation nr 2, ty jag är mera rädd om järnvägarnas fortbestånd än mycket annat.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka för att jag fått ordet för replik. Annars hade jag tänkt hålla ett anförande i vanlig ordning.

Jag vill meddela att jag inte tillhör de »rälsbundna» utan snarare de »luftburna», så det är inte av den anledningen jag talar för SJ. Men så länge man inte kan ersätta järnvägarna med andra förnämligare trafikmedel anser jag att man inte bara bör anlägga krasa, affärsrättsliga synpunkter på företaget utan också sociala.

Jag begärde emellertid ordet närmast med anledning av att herr Heckscher med sådan frenesi förfäktar högerns ståndpunkt. Högern har dubbel bokföring när det gäller besparingar. Frågan är alltid huruvida det är statliga företag eller privata. Nyligen beslutade vi utan den minsta invändning från högerns sida att subventionera Waxholmsbolaget för att det skulle kunna uppehålla trafiken i skärgården. Jag undrar

om det berodde på att det finns ett stort W i skorstenen på de gamla skärslipare bolaget har i sin tjänst.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Att jag tar till orda i denna fråga beror närmast på att jag varit i den situationen att vid olika tillfällen, när järnvägar eller andra kommunikationer skall tas bort, få vara med och uppvakta kommunikationsdepartementet för att vädja om hänsyn till de samhällen som byggts upp runt järnvägsstationerna, vädja till kommunikationsministern att ta hänsyn till att därest man lägger ned järnvägsförbindelsen kommer småindustri, företagssamhet och hela kommuner att förorsakas ekonomisk och annan skada. Jag måste erkänna att jag varit synnerligen tacksam mot den nuvarande kommunikationsministern för att han haft en mänsklig syn på dessa ting. Han har prövat de olika faktorerna.

När man skall resonera om kommunikationer, kan man nämligen inte renodla dem, utan man måste samtidigt göra klart för sig att de har en social, samhällelig, och en industriell funktion. Om man inte från SJ:s sida tar vederbörlig hänsyn till detta, kommer man kanske att tjäna några kronor på att dra in en och annan tur i kommunikationstabellen eller en järnväg. Men man förorsakar samhället i övrigt mångdubbla utgifter. Det är detta som herr Heckscher inte tagit hänsyn till.

Jag vill därför tacka kommunikationsministern för att han visat dessa hänsyn. Det är ju på det viset, tyvärr eller lyckligtvis, vilket man vill, att vår landsbygd nu håller på att avfolkas. Det kan vi kanske inte göra så mycket åt, men om man vill stegra avfolknings-takten mycket kraftigt, skall man dra in kommunikationer, ty så fort man drar in kommunikationerna, tvingas mindre industrier och företag att förlägga sin verksamhet till tätorter.

Herr Heckscher säger att SJ inte har

Driftbidrag till statens järnvägar

det som privata företag, ty SJ kan gå till riksdagen och begära pengar. Om herr Heckscher gör en undersökning av våra svenska företag och ser på de pengar som de lägger ner på arbetarbussar, när de bekostar långa resor för arbetarna, så skall herr Heckscher finna att det är stora utgifter, om man renodlar det hela. Men ser man dessa utgifter i förhållande till den förtjänst som företagen gör genom att de kan hålla sig med arbetskraft, så måste jag säga att det ur ekonomisk synpunkt och ur helhetens synpunkt är vettigt att förfara på detta sätt när arbetskraften brister. SJ och andra statliga företag tvingas ta hänsyn, som privata eller kooperativa företag inte behöver ta. Det förutsätts att SJ, d. v. s. staten, skall sköta servicetjänsten.

När man här hör en statsvetare tala om statskunskap och samhällskunskap, frågar man sig ju: Arbetar inte samhälls- och statsvetaren med människor, som har olika uppgifter att fullgöra för att samhället skall fungera?

Jag har med detta bara velat understryka min och jag tror hela landsbygdens tacksamhet för att departementschefen går försiktigt till väga härvidlag och tar vederbörlig hänsyn till de vettiga synpunkter som bygdebefolkningen framför. Det är ju här inte teori utan praktiska erfarenheter som bör vara avgörande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Att jag vågat mig på att begära ordet till sist i denna debatt beror på att jag personligen känner mig litet träffad av herr Heckschers resonemang om dessa kommunala deputationer, som kommer upp till kommunikationsdepartementet vid järnvägsnedläggningar. Jag har nämligen upprepade gånger varit i det predikamentet. Jag kan dock inte sluta mig till dem som — den ene efter den andre —

tänt rökelse vid statsrådet Skoglunds fötter. Jag konstaterar i stället att min erfarenhet är att statsrådet, liksom sina företrädare, varit ganska svårfjällad när det gäller att skapa ersättning för järnvägslinjer som läggs ned.

Jag har vid flera tillfällen här i kammararen fört på tal järnvägsnedläggningarna och deras verkningar för kommunerna. Jag ger herr Johansson i Norrköping rätt i att en sak är när man talar om dessa nedläggningar i princip och gör dem på papperet, medan det är en helt annan sak när man lever med ute i bygden och ser de konkreta verkningarna för det första då järnvägen försvinner och för det andra då det inte finns nödortfikt med vägar och bussförbindelser att sätta i stället.

Det är alldeles klart att vi skall vara sparsamma och att vi skall försöka skära ned subventioner även av den typ det här gäller. Jag begriper helt herr Heckschers resonemang på den punkten. Men det är ganska meningslöst och lönlöst att göra skuggbudgeter, om jag får kalla dem så, där inknappningar sker, när de inte går att anpassa till det praktiska livet. Då blir de endast uppvisningsballonger. I detta fall är jag rädd att högerns 50 miljoner kronor är en sådan uppvisningsballong.

Det är synd om de människor som, när rälsen släpas bort och slipern huggs upp, ställs utan fortsatt förbindelse med yttervärlden. Vill man biddra till landsbygdens avfolkning, skall man göra på detta sätt. Mitt intryck från kommunikationsdepartementet och inte minst av statsrådets framträdande här i dag är, att statsrådet förstår dessa synpunkter. Men jag tror att herr Heckscher felbedömer departementets inställning om han tror, att den nuvarande departementschefen eller tidigare departementschefer varit så ömhjärtade, att de verkligen givit efter för sentimentala och lokalt betonade, relativt ovidkommande synpunkter. Min erfarenhet är den motsatta.

Driftbidrag till statens järnvägar

Jag har anslutit mig till den försiktigare reservationen, därför att jag tycker att den anger en riktning, i vilken vi måste sträva. Jag tror inte det är möjligt i längden — trots att åtgärden skär sår i bygden — att driva järnvägar som icke har egen livskraft, och därför bör vi på något sätt markera detta. Men jag tror samtidigt att det är nödvändigt att gå på gång, inte minst i detta hus, understryka att när man hugger det sår i bygden, som en järnvägsnedläggning innebär, måste man också tillse att nöjaktiga kommunikationsleder kommer i deras ställe, så att ifrågavarande bygder inte blir isolerade, öde och känner sig misshandlade. Det är, herr talman, en verklighet som man måste ta på med största varsamhet.

Jag ber med det sagda att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Liksom herr Ståhl vill också jag betona järnvägarnas allmännyttiga betydelse, men det är ju inte därom vi tvistar. Herr Ståhl kom till slut in på samma linje som jag — jag har tidigare framhållit att det föreligger en gradskillnad mellan reservation 1 och reservation 2 — och ville att man skulle avtrappa subventionerna. Så långt är vi överens. Såsom jag också tidigare sagt måste vi till varje pris ordna en ersättningstrafik, när sådana järnvägar nedlägges som allmänheten inte använder.

Herr Ståhl talade vidare om vår »skuggbudget». På den punkten har jag ingen anledning att bemöta honom, eftersom uttalandet i fråga gjordes i en replik till herr Heckscher. Men jag vill i alla fall erinra herr Ståhl om att såväl högern som folkpartiet har, under behandling av andra frågor här i riksdagen, konsekvent prutat på de s. k. omkostnadsanslagen utan att precisera, hur man skulle möjliggöra utgiftsminskningar. Här har vi ändå pre-

senterat ett klart förslag. När man här hela tiden resonerat om nedläggande av vissa banor, har man dock inte alls berört möjligheten av en annan taxesättning — en ändring i det avscendet skulle även kunna ge SJ en viss inkomst.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Det har i denna diskussion talats om en subvention till SJ. Men i sista hand är det väl ändå inte fråga om en subvention till SJ, utan det är de trafikanter som använder statens järnvägar som subventionernas.

SJ har ett underskott på sin trafik på de trafiksvaga bandelarna. I den ena reservationen resonerar man så: ja, detta är inte så allvarligt, vi tar bort 15 miljoner kronor. Vad den andra reservationen beträffar kan man påminna om orden: »Mycket prutades ej, men hälften prutades genast.» Vi tar bort 50 miljoner. I intetdera fallet anger man vilka trafiksvaga järnvägar som skall läggas ner eller hur måniskorna skall kunna färdas tills en ersättningstrafik har ordnats. Det är emellertid inte den frågan det gäller i dag. Det är inte fråga om att ge en subvention för att underlätta arbetet inom SJ-organisationen, utan det är fråga om att täppa till ett hål i SJ:s budget som uppstår därför att det är vissa bandelar som inte bär sig men som å andra sidan icke för närvarande kan läggas ned av den anledningen, att vi inte har några fortskaffningsmedel som ersättning.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Sundin m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation.,

Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar

som avgivits av herr Boman m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Nihlfors votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. I i statsutskottets utlåtande nr 120 antager det förslag, som innefattas i den av herr Sundin m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 52 nej, varjämte 46 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I i utskottets utlåtande nr 120, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 52 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9**Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande statsbidragsgivningen till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 8, punkt 20, s. 62 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1959) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret

Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar

1959/60 beräkna ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 84, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 20 februari 1959, dels föreslagit riksdagen att godkänna de av föredragande departementschefen i propositionen föreslagna ändrade grunderna för statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar, dels ock till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner, bl. a. två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Svärd* (I: 222) och den andra inom andra kammaren av herrar *Magnusson* i Borås och *Lothigius* (II: 281), vari hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 412 och II: 508 samt I: 408, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 20 februari 1959 förordade ändrade grunderna för statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 222 och II: 281 samt I: 408, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1959/60 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor;

III. att motionerna I: 412 och II: 508 samt I: 408, samtliga motioner såvitt de

icke behandlats under I. eller II., icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionen II: 509 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Domö*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet under I. och II. bort hemställa

I. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 412 och II: 508 samt I: 408, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändrade grunder för statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 222 och II: 281 ävensom med avslag å motionen I: 408, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1959/60 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag behöver i denna fråga bara hänvisa till reservationen för att kammaren skall förstå motive- ringen.

Det är utomordentligt angeläget att kunna ge kommunerna mera statsbidrag för att klara vattenförsörjningen, kanske allra främst avloppsfrågan, som vållar stora bekymmer i många kommuner i detta land. Men tyvärr tillåter, herr talman, vårt lands ekonomi inte detta, och därför kan jag inte förorda en ökning av bidraget.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Eftersom jag är motio-

Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar

när i detta ärende ber jag att få säga bara några ord.

Eftersläpningen av statsbidragen till kommunerna för anläggningar för vattenförsörjningen har varit ett stort problem för kommunerna under många år. Denna eftersläpning har åsamkat kommunerna stora ränteutgifter, som i realiteten skurit ned statsbidragen betydligt under den nivå som från början varit avsedd.

Riksdagen har tidigare vid flera tillfällen understrukit nödvändigheten av att eftersläpningen snarast möjligt inhämtas. Då nu bidragsanslaget föreslås höjt för nästkommande budgetår från 30 till 45 miljoner kronor, alltså med 50 procent, är detta givetvis att notera med tillfredsställelse. I det hårt ansträngda läge som kännetecknar statsfinanserna synes det inte finnas möjlighet att för närvarande få ett högre anslag.

Den omläggning av statsbidragsgivningen som föreslås i propositionen och i utskottsutlåtandet innebär en sänkning av bidragsprocenten från nuvarande 32 till 17 procent för vanliga anläggningar. Då man fortfarande måste räkna med en eftersläpning och därmed ränteutgifter, blir bidragsprocenten i realiteten bra mycket lägre. Det innebär en allvarlig försämring för kommunerna, som inger stor oro. Denna oro kanske inte minst är iakttagbar för Norrlandskommunerna, som under ett ganska sent skede kommit att befatta sig med just denna verksamhet i fråga om vatten och avlopp.

Man frågar sig ute i kommunerna, hur man på de nu föreslagna villkoren skall kunna finansiera anläggningarna. Naturligtvis kan man resonera så, att det är bättre med ett reducerat bidrag som kommer rätt snart än ett bidrag som är större, men för vilket man får vidkännas stora ränteutgifter.

Som vi framhållit i vår motion är det angeläget att ett ökat bidragsbelopp ställs till förfogande under de följande

åren, så att eftersläpningen kan inhämtas snarast möjligt.

I vår motion har vi också framhållit, att bidrag bör utgå till nyexploaterade områden efter samma grunder som för befintlig bebyggelse. Vi anser att detta bör vara av väsentlig betydelse inte minst för de framväxande tätorterna på landsbygden. Det bör vara ett allmänt intresse att främja utvecklingen av dessa små tätorter.

Enligt propositionen och utskottsutlåtandet skall bidrag utgå till nyexploaterade områden, om synnerliga skäl därtill föreligger. Vilka dessa skäl är, har inte utsagts i utlåtandet. Jag vill uttrycka den förhoppningen att ifrågasvarande bestämmelse inte får en restriktiv tillämpning.

Utskottet har framhållit vikten av att frågan om eftersläpningen i bidragsgivningen följes med uppmärksamhet och att erforderliga åtgärder vidtas i anledning därav. Jag vill understryka angelägenheten av detta.

Högern vill, som vi nyss hörde av herr Lothigius, inte vara med om att höja bidragsbeloppet med de 15 miljoner kronor, som föreslagits i propositionen och utskottsutlåtandet. Statsutgifterna måste minskas, säger man på det hållet. Ja, men inte på detta sätt. Högerns förslag betyder ju ökade utgifter för kommunerna och därmed höjda kommunalskatter. Det är inga reella besparingar. För flertalet skattebetalare betyder det tvärtom ökade bördor.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter, men jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Larsson* i Luttra (cp).

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Riksdagen har under en följd av år i skrivelser till Kungl. Maj:t hemställt om revidering av bidragsgivningen till anläggningar för

Statsbidrag för vatten- och avloppsanläggningar

vattenförsörjning och avlopp och även så hemställt om ökade anslag. Det är tacknämligt att Kungl. Maj:ts proposition nu ligger på kamrarnas bord.

Jag kan inte underlåta att göra en liten kommentar till förslaget. Nuvarande läge kännetecknas av en ständig ökning av ärendebalansen och en lång väntetid — för närvarande cirka fem år. Propositionen syftar till en förbättring och en utjämning genom bland annat en höjning av anslaget från nuvarande 30 miljoner till 45 miljoner kronor för nästa budgetår.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli i år. För tidigare påbörjade företag avser man att tillämpa särskilda övergångsbestämmelser. Dessa innebär att sådana företag, till vilkas påbörjande tillstånd beviljats före den 1 juli 1957, helt undantages från tillämpning av de nya bestämmelserna. För andra anläggningar, påbörjade före den 1 juli 1959, skall i viss omfattning kompensation för bidragsbortfallet utgå. Denna kompensation är enligt vår uppfattning ganska rimligt utformad.

Det är alldeles obestriddligt att den föreslagna sänkningen av bidragsprocenten kommer att medföra en minskning av bidragen. Vi har dock vid utskottsbehandlingen funnit oss böra godta Kungl. Maj:ts proposition, och vi har därvid beaktat att en ändring av nuvarande bidragsgivning, inte minst av statsfinansiella skäl, framstår som ofrånkomlig. Jag vill belysa detta med att nämna att med fortsatt tillämpande av dessa grunder och under förutsättning av ett anslag för nästa budgetår på 50 miljoner kronor ärendebalansen från den 1 juli 1960 av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beräknats öka till att avse företag för 695 miljoner kronor, motsvarande ett bidragsbelopp av 250 miljoner kronor.

Departementschefen har i propositionen uttalat, att bidrag till anläggningar inom nyexploaterade områden må kunna utgå, därest synnerliga skäl därtill

föranleder. Detta har vi i utskottet velat starkt understryka. Vidare vill utskottet framhålla vikten av att frågan om eftersläpningen i bidragsgivningen och i anledning härav erforderliga åtgärder uppmärksamts följes.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det är ett par år sedan jag personligen framlade en motion, där jag föreslog ett anslag på 50 miljoner kronor till detta ändamål. När det gällde att följande år fullfölja denna linje svek modet mig med hänsyn till de statsfinansiella besvärigheterna. Men när nu Kungl. Maj:t har nödgats föreslå en avsevärd höjning av anslaget trots de statsfinansiella svårigheterna, är ju det såvitt jag förstår ett klart belägg för att detta är något som vi inte kommer undan. De åtaganden som är gjorda måste honoreras, och det är orimligt att tänka att man skulle förbättra saken genom att bara skjuta den på framtiden.

Jag begärde emellertid ordet närmast med anledning av en annan, mindre sak. Herr Nilsson i Lönsboda har väckt en motion, där han begärt att ett större anslag skulle ställas till förfogande för forskningsändamål beträffande avloppsvattnets rening. Nu har det ju inte funnits några särskilda anslag för den saken, utan med anledning av tidigare motioner, som jag också varit intresserad i, hade statsutskottet tillstyrkt fullmakt för Kungl. Maj:t att använda nödvändiga medel ur det stora anslaget till forskningsändamål och försök på detta område. Det var tack vare denna fullmakt som statsrådet Eliasson på sin tid kunde ge ett lån på 300 000 kronor till ingenjör Liljedahl, som experimenterar med en ny sanitär anläggning.

Nu säger statsutskottet: »Vidkommande speciellt yrkande om avsättande inom anslagsramen av ökade medel till

Skatteersättning till kommunerna

forskningsverksamheten anser utskottet, i överensstämmelse med sin tidigare uttalade uppfattning, att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan härom.»

Jag vill bara understryka, att statsutskottets tidigare uttalade uppfattning på denna punkt har varit alldeles klar och att alltså kommunikationsministern i och med denna skrivning får fullmakt att använda nödvändiga medel, när så kan behövas. Vi är nog alla överens om att det är väl använda pengar, ifall man kan stödja en framgångsrik forskning på detta område.

Jag har i klarhetens intresse velat säga några ord till protokollet på denna punkt. Jag hoppas, att kommunikationsministern vaksamt använder denna fullmakt, när den kan vara till nytta.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund påstår, att högerförslaget skulle betyda ökade utgifter för kommunerna. Det gör det visste inte, men däremot en förskjutning framåt i tiden, till dess att centerpartiet vill hjälpa oss att få ordning på statens affärer.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Det lär vara svårt att bestrida det faktum, att om staten äskar mindre anslag till avbetalning på sina statsbidrag till kommunerna, får kommunerna vänta längre och får vidkännas högre ränteutgifter. Det blir höjda utgifter för kommunerna, och de måste betalas genom kommunalskatten.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III och IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Skatteersättning till kommunerna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1959/60 till Skatteersättning till kommunerna jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under sjunde huvudtiteln (punkt 56, s. 93 och 94 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 53) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 69), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte — dock under uttalande av att staten väsentligt borde minska sina anspråk på sådana kommunala insatser, som medförde utgifter för kommunerna, samt vidtaga de organisatoriska och övriga förändringar, vilka kunde vidga möjligheterna till återhållsamhet i den kommunalaushållningen — besluta, 1) att minskningen av skatteersättningen i anledning av 1957 års ortsavdragsreform skulle genomföras i den takt riksdagen tidigare

beslutat men under femårsperioden 1960—1964 i stället för under perioden 1961—1965, 2) att skatteersättningen på grundval av det av staten tillskjutna skatteunderlaget skulle beräknas med utgångspunkt från den för 1957 fastställda utdebiteringssatsen, samt 3) att till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 skulle anvisas ett förslagsanslag av 543 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup m. fl.* (I: 232) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 293), i vilka motioner hemstälts, att riksdagen måtte under sjunde huvudtiteln till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 540 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 80) och den andra inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* (II: 96), i vilka motioner hemstälts, att riksdagen med omprövning av tidigare fattat beslut beträffande statlig kompensation åt kommunerna för skattebortfallet i samband med höjningen av de kommunala ortsavdragen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag med syfte att även efter den förut bestämda treårsperioden ge kommunerna full kompensation för detta skattebortfall fram till och med år 1965, så att av reformen föranledda kommunala skattehöjningar ej behövde ske.

Utskottet hade i detta sammanhang upptagit jämväl två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman* (I: 81) och den andra inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* (II: 97), i vilka motioner, med hänvisning till motiveringen i motionen II: 96, hemstälts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att direktiven för 1958 års skatteutjämningskommitté kompletterades på sätt som i motionen angivits i syfte

att till staten helt överföra kostnaderna för skolväsendet, folkpensioneringen och polisväsendet.

Skatteersättning till kommunerna

Utskottet hemställde

1. att motionerna I: 53 och II: 69, i vad de avsåge ändrad femårsperiod för minskningen av skatteersättningen till kommunerna, icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionerna I: 53 och II: 69, i vad de avsåge utgångspunkten för beräkningen av skatteersättningen, icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 53 och II: 69 samt I: 232 och II: 293, förstnämnda båda motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 610 000 000 kronor;

4. att motionerna I: 80 och II: 96 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionerna I: 81 och II: 97 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet under 1—3 bort hemställa

1. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 53 och II: 69, såvitt nu vore i fråga, besluta att minskningen av skatteersättningen till kommunerna skulle genomföras i den takt riksdagen tidigare beslutat men under femårsperioden 1960—1964 i stället för under perioden 1961—1965;

2. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 53 och II: 69, såvitt nu vore i fråga, besluta att skatteersättningen på grundval av det av staten tillskjutna skatteunderlaget skulle beräknas med utgångspunkt från den för 1957 fastställda utdebiteringssatsen;

3. att riksdagen måtte, i anledning av

Skatteersättning till kommunerna

Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 232 och II: 293 ävensom med bifall till motionerna I: 53 och II: 69, sistnämnda motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 543 000 000 kronor;

2) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Ståhl, Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet under 2 och 3 bort hemställa

2. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 53 och II: 69, såvitt nu vore i fråga, besluta att skatteersättningen på grundval av det av staten tillskjutna skatteunderlaget skulle beräknas med utgångspunkt från den för 1957 fastställda utdebiteringssatsen;

3. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 53 och II: 69 samt I: 232 och II: 293, förstnämnda båda motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1959/60 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 570 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! När 1957 års riksdag fick ta ställning till frågan om hur man skulle kompensera kommunerna för det inkomstbortfall, som uppstod vid genomförandet av den nya ortsavdragsreformen, var den mycket tveksam om huruvida det system, som Kungl. Maj:t föreslog, var det rätta. Det framgår redan av utskottets utlåtande vid detta tillfälle, att man kände på sig att det förelåg risker för ganska stora ökningar av detta bidrag i framtiden just på grund av att det var så konstruerat, att det kunde bli högre kostnader rent automatiskt. Utskottet uttalade då, att det förutsatte att om det blev en mera påtaglig ökning av statens kostnader för denna skatteersättning till kommuner-

na som en följd av en höjning av den kommunala utdebiteringen, borde en omprövning av grunderna för statsbidraget komma till stånd.

När man nu ser tillbaka på kostnaderna under det första året — år 1957 — finner man, att de rör sig om cirka 500 miljoner kronor. De hör alltså till de största posterna i statsbudgeten vid sidan om dem som man allmänt känner till, försvaret, barnbidragen o. s. v. Nu begär emellertid Kungl. Maj:t för budgetåret 1959/60 ett förslagsanslag på 610 miljoner kronor. Det innebär en mer än 20-procentig ökning sedan startåret, som ju inte var för så länge sedan. Man kan inte påstå att detta är litet; tvärtom måste man hävda, att 20 procent är en mycket betydande ökning på blott två år. Orsaken är uppenbarligen själva bidragets konstruktion.

Regeringsanhängarna kan sägas, att vi diskuterade denna fråga ingående förra året och att det kanske inte är mycket som hänt sedan dess. Samma uppdelning mellan opposition och regeringssida finns i stort sett också i år. På detta kan man svara, att vad som hänt är att kostnadsökningen har fortskridit. Nu är den 30 miljoner kronor högre än förra året, och man vet inte vad som kan behövas i fortsättningen. Den omprövning, som man alltså år 1957, för bara två år sedan, ansåg sig behöva varsla om, bör enligt mitt förmenande nu sättas i gång.

Från folkpartiets sida har i en reservation, nr 2, till utskottets utlåtande hävdats att fr. o. m. år 1960 en viss omläggning bör göras, som närmare finns beskriven i reservationen. Denna omläggning innebär, att frågan om statsbidragets storlek skulle anknytas till de utdebiteringssatser som gällde för det kommunala finansår, då de förutvarande lägre ortsavdragen senast tillämpades, d. v. s. år 1957. Detta system är inte någon nyhet, ty det tillämpades redan för de kompensationsbidrag som utgick på grund av den tidigare ortsav-

Skatteersättning till kommunerna

dragsreformen av år 1950. Avvecklingstakten bör vara densamma som hittills, men avvecklingen bör påbörjas tidigare. Detta skulle medföra vissa vinster för statsbudgeten.

Nu kan det kanske sägas att tanken på besparingar är en chimär. Man överflyttar bara kostnader på kommunerna, och det sker i stort sett inte några besparingar, om kommunernas och statens finanser betraktas som en helhet. Det är klart att denna argumentering i viss utsträckning är hållbar, men å andra sidan måste man räkna med att kommunerna skall inse behovet av att försöka hålla igen på utgifterna. Jag vet att många hävdar att det inte går att hålla igen mera på den kommunala sidan än vad som skett. Jag vill då bara erinra om att det har under de senaste åren ägt rum en förhållandevis kraftig ökning av den kommunala utdebiteringen, en ökning som inte alls var förutsedd då vederbörande kommitté lade fram sitt förslag till konstruktion av skatteersättningen till kommunerna.

Såsom framgår av reservationen har folktopirepresentanterna ansett, att den av dem förordade justeringen av bidragsgrunderna skulle medge en nedräkning av anslaget med 40 miljoner kronor för nästa budgetår, något som för påföljande budgetår, 1960/61, skulle innebära en besparing på statsbudgeten på 110 miljoner kronor, jämfört med nuvarande nivå. Vi har vidare från folkpartiets sida i ett annat sammanhang fört fram den tanken, att reglerna för nuvarande schablonavdrag vid beskattningen skulle kunna ändras. Detta skulle medföra ett slags kompensation till kommunerna för den nedsättning av det kontanta skatteutjämningsbidraget, vilken skulle ske vid en övergång till det av oss föreslagna reviderade systemet.

Hur ter sig då situationen litet längre fram i tiden? Avvecklingen beräknas ju vara avslutad år 1965, men antagligen kvarstår då vissa kompensationsbehov.

Vi har ansett att frågan om en ytterligare kompensation bör få vara öppen, tills man bland annat har fått ta del av hur den utredning, som nu sysslar med spørsmålet om en allmän kommunal skatteutjämning, ser på situationen.

Herr talman! Med dessa kortfattade ord ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Boman m. fl.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Den reservation, som under nr 1 är fogad till detta utskottsutlåtande, ansluter sig till motion nr 69 i denna kammare, där det yrkas på en omprövning av det beslut som 1957 års riksdag fattade i denna fråga. I samband med höjningen av ortsavdraget vid den kommunala beskattningen beslöts det ju att staten skulle tillskjuta det antal skattekonor, som kommunerna förlorade genom denna höjning. Jag vill här mycket kortfattat ge en återblick på utvecklingen härvidlag, eftersom det av den tidigare förda debatten förefaller som om det skulle föreligga en hel del missförstånd.

I samband med höjningen av ortsavdragen vid den kommande beskattningen beslöts då att staten skulle tillskjuta det antal skattekonor som kommunerna förlorade genom ortsavdragshöjningen. Detta bidrag från staten skulle för de tre första åren motsvara full kompensation men därefter under en femårsperiod avvecklas helt för kommuner med gott skatteunderlag och delvis för flertalet övriga kommuner. För kommuner med svagt skatteunderlag skulle dock ingen reduktion ske. Frågan om en fortsatt reducering eller avveckling skulle vidare utredas av särskilda sakkunniga i samband med problemet om en allmän kommunal skatteutjämning.

Systemet för detta statsbidrag innebär alltså, att staten under berörda tid inträder som skattedragare i varje kommun i förhållande till ett skatteunderlag som motsvarar vad kommunen förlorar

Skatteersättning till kommunerna

genom ortsavdragshöjningar. Men härigenom blir också statsbidragets storlek och därmed kostnaderna för staten beroende av de kommunala utdebiteringssatsernas höjd. Vid ökad utdebitering stiger alltså även statens kostnader. Den kommitté, som framlade det förslag som sedan lades till grund för denna reform, övervägde även ett annat alternativ men stannade för systemet med tillskjutet skatteunderlag i stället för ett av staten tillskjutet belopp. Det utskott som vid 1957 års riksdag beredde frågan pekade emellertid på de risker för kostnadsökningar för staten som var förbundna med statsbidragets konstruktion och förutsatte att, därest en mera påtaglig ökning av de beräknade kostnaderna skulle uppstå till följd av en ökning i den kommunala utdebiteringen, en omprövning skedde av grunderna för statsbidraget.

Samma uttalande gjorde 1958 års riksdag.

Den kommunala utdebiteringen har sedan denna skatteersättning beviljats så allvarligt ökat, att man kan fråga sig om ej denna statsbidragsform har bidragit till de högst betydande kommunala utgiftsexpansioner, som har skett sedan 1957. Den genomsnittliga utdebiteringen i landet har stigit från 12 kronor 60 öre per skattekrona 1957 till 14 kronor 21 öre år 1959, d. v. s. med ej mindre än 1 krona 61 öre per skattekrona. Denna väsentliga höjning framträder särskilt markant i belysning av att genomsnittsutdebiteringen i landet under femårsperioden 1952—1956 legat vid 12 kronor 24 öre och högst vid 12 kronor 72 öre, alltså med en total skillnad av blott 48 öre per skattekrona.

Vi reserverar oss därför starka skäl tala för att en omprövning av grunderna för statsbidraget bör ske för att undvika ytterligare kostnadsökningar för staten. Vi föreslår därför att skatteersättningen på grundval av det av staten tillskjutna skatteunderlaget skall beräknas med utgångspunkt från den för

år 1957 fastställda utdebiteringssatsen. På den punkten sammanfaller alltså yrkandet här med den föregående talarrens.

Det statsfinansiella läget gör det emellertid angeläget att gå ett steg längre i fråga om avvecklingen av skatteersättningen. Vi förordar därför i vår reservation, att ersättningen till kommunerna skall avvecklas i den takt riksdagen tidigare beslutat, men med början redan från och med 1960. Totalt skulle anslaget till skatteersättningen härigenom kunna sänkas med 67 miljoner kronor för budgetåret 1959/1960. Följande budgetår skulle — vid oförändrade utdebiteringar — besparingen uppgå till omkring 128 miljoner kronor.

Beträffande den anmärkningsvärda höjningen av skattesatserna ute i kommunerna under senare år, som orsakat den avsevärda merutgiften för staten, gör utskottet ett uttalande som jag något vill beröra. Utskottet säger härvidlag att det alltjämt hyser den uppfattningen »att utdebiteringsökningen inom kommunerna har sin främsta förklaring i andra förhållanden än en onödigt hög kommunal expansionstakt. Härvidlag må särskilt pekas på den fortgående utgiftsstegring, som drabbat kommunerna genom att dessas andel i kostnaderna för ett flertal samhällseliga uppgifter automatiskt ökats som en följd av gällande regler för kostnadsfördelning mellan stat och kommun, exempelvis i vad gäller kostnaden för folkpensioneringen, byggnadsverksamheten inom skolväsendet samt skolmältiderna.» Jag vill givetvis inte hävda, att denna statsbidragsform ensam skulle ha förorsakat den allvarliga höjningen av kommunalskatterna. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid att denna ökning har varit mycket större under de senaste två åren än under den föregående femårsperioden.

När utskottet vill bortförklara denna ökning, vill jag tillika med vad jag här nu senast anfört på nytt erinra om att

Skatteersättning till kommunerna

vi i reservationen anfört att riksdagen bör uttala, »att staten väsentligt bör minska sina anspråk på sådana kommunala insatser som medför utgifter för kommunerna samt vidtaga de organisatoriska och övriga förändringar vilka kan vidga möjligheterna till återhållsamhet i den kommunala hushållningen. Under angivna förutsättningar torde den av oss förordade begränsningen av statsbidraget kunna genomföras utan att kommunerna — i varje fall i nämnvärd grad — behöver höja sina utdebiteringar.»

Med det här anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation nr 1 till statsutskottets utlåtande nr 122.

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! De båda föregående talarna har sökt lasta över ansvaret för de höjda kommunala utdebiteringarna på kommunerna själva. Vi har en helt annan uppfattning. Varje ansvarig kommunalman borde känna till, att det är statens olika åtgärder — inte minst kreditrestriktionerna — gentemot kommunerna som tvingat dessa att avsevärt höja sina utdebiteringar. På grund av uteblivna lånemöjligheter genom statens ingripande har kommunerna tvingats att i allt större utsträckning göra nödvändiga investeringar med hjälp av skattemedel. För att över huvud taget kunna utföra sådana nödvändiga arbetsprojekt — även räntebärande sådana — har man måst höja de kommunala utdebiteringarna, vilket medfört ett ökat skattetryck för kommunernas invånare.

För den stora massan av svenska folket är skattefrågan den mest vitala. Vem man än slår sig i samspråk med, så förs det hårda skattetrycket på tal, vilket är helt förklarligt, då numera de flesta inkomstagare får lägga ungefär halva inkomsten till skatt och hyra.

Vad som mest oroar de mindre inkomstagarna är de ständigt stegrade kommunalskatterna. I samband därmed har inkomstagarna i allt större ut-

sträckning fått klart för sig, att det är det ökade statliga förmynderskapet över kommunerna som är den egentliga orsaken till det skärpta kommunala skattetrycket.

Den beprisade kommunala självstyrelsen håller på att tvina bort genom att staten med sin övermakt begränsar kommunernas handlingsfrihet på det ekonomiska planet. Den ena pålagan efter den andra har pressats på dem samtidigt som staten monopoliserat läne marknaden för sin räkning och tvingat kommunerna att tömma sina egna resurser eller att i stor utsträckning avstå från nödvändiga investeringar.

Svenska stadsförbundets ordförande, borgarrådet Hjalmar Mehr, uttalade vid förbundets senaste kongress: »När det gäller skattefinansieringen kan jag inte underlåta att uttrycka den farhågan, att *de ökade kommunalskatterna blir en broms på framstegspolitiken.*» Jag tror att borgarrådet Mehr därmed uttryckte vad varje ansvarig kommunalman vet, nämligen att varje ökning av skattetrycket i allmänhet, och det kommunala i synnerhet, kommer att mötas av det starkaste motstånd och därmed minska möjligheterna till ett fortsatt kommunalt utbyggnadsarbete.

Uttalandet innehåller samtidigt en bitter kritik mot den finansieringsmetod som kommunerna genom det statliga ekonomiska trycket tvingats vidtaga, nämligen att bestrida nödvändiga och till och med räntebärande investeringar med uttaxerade medel.

Det är vad som sedan flera år tillbaka skett och alltjämt sker i många kommuner. Göteborgs stad har, för att ta ett exempel, inte bara tömt sina fonder, däribland skatteregleringsfonden, som lagligen skall vara disponibel vid behov, — det finns inte ett öre disponibelt i denna fond, som ursprungligen bestått av 65 miljoner kronor — utan skattehöjningar har även måste vidtagas för att via skattestat finansiera ofrånkomliga investeringar.

Skatteersättning till kommunerna

Ordföranden i Göteborgs stadsfullmäktige uttalade vid den senaste skattehöjningen — den som betydde en höjning från 13 till 15 kronor — att om budgeten kunnat uppgöras på traditionellt sätt, så skulle en avsevärd skattesänkning ha kunnat komma i stället för skattehöjningen.

I detta uttalande låg en skarp kritik mot regeringens ekonomiska politik, vilken går ut på att flytta över allt fler utgifter på kommunerna. Det bör här sägas rent ut, att denna politik medvetet syftar till att överflytta alltmera av den statliga beskattningen till kommunerna.

Detta är en politik som gagnar borgen och de stora inkomsttagarna samtidigt som den ökar skattetrycket för de små inkomsttagarna. Den progressiva statsskatten ses som bekant med oblidlig ögon av de borgerliga partierna. Regeringen faller undan och tillmötesgår de högröstade anspråken på att flytta över utgifterna till kommunerna. Denna utveckling är i full gång och försvårar kommunernas verksamhet samtidigt som den ökar skattetrycket över de mindre inkomsttagarna.

Det är mot bakgrunden av denna, som jag tycker, mycket uppseendeväckande utveckling som vi ingett våra två motioner. Den ena motionen gäller frågan om avvecklingen av skatteersättningen till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen. Denna reform, som i och för sig har varit av betydande värde för de mindre inkomsttagarna, kommer att förvandlas till sin motsats när avvecklingen av skatteersättningen för ortsavdragsreformen genomförs.

För Göteborgs vidkommande innebär ett fullständigt borttagande av ortsavdragsreformen ett inkomstbortfall av inte mindre än i runt tal 32 miljoner kronor om året. Antingen måste detta inkomstbortfall ersättas genom att man uppskjuter nödvändiga kommunala arbeten till en oviss framtid med ty åtföljande arbetslöshet eller också mås-

te skatten på nytt höjas. Det senare omöjliggörs emellertid av att gränsen för skattebetalarnas bärkraft redan är uppnådd, och jag tror att det omdömet kan gälla de flesta kommuner. För de tre senaste åren har den kommunala utdebiteringen i städerna ökat med inte mindre än 12 procent och utgör genomsnittligt, som tidigare nämnts, inte mindre än 14:22 per skattekrone.

Detta är en följd av statens politik att övervältra allt fler utgifter på kommunerna och då inte minst genom en konstruktion av statsbidragsreglerna som ökar kommunernas andel i kostnaderna i takt med ökningen av skatteunderlaget. Denna ökning, som till övervägande del har haft sin grund i penningvärdeförsämringen och inte i en reellt förbättrad ekonomi, har på grund av de beräkningsgrunder som tillämpats lett till att statsbidraget i åtskilliga fall fullständigt försvunnit.

Så är exempelvis förhållandet med statsbidraget för skolmåltiderna. I Göteborg utgår numera icke ett öre i statsbidrag för genomförandet av denna viktiga reform. Kostnaderna får nu helt betalas av staden, medan staten inkasserar äran av att ha genomfört reformen. Det kan inte gärna påstås, att statsmakterna bidrar till att popularisera reformpolitiken i kommunalmännens ögon, då de i många fall låter kommunerna betala hela kalaset.

Till komplettering av bilden med statsbidraget till skolmåltiderna bör nämnas, att detta bidrag minskat från ursprungliga 70 procent till för närvarande genomsnittligt sett 17 procent för hela landet. Från 1948, då skolmåltiderna infördes, och fram till 1955 steg de faktiska kostnaderna för skolmåltiderna från i runt tal 22,5 miljoner till 125,7 miljoner kronor. Men staten, som gärna hoverar sig i rollen som ensam exponent för välfärdspolitiken, minskar samtidigt sitt bidrag från 70 till 17 procent.

Låt mig ta ett annat exempel! Det

Skatteersättning till kommunerna

gäller kostnaderna för folkpensioneringen. Under en av skattelindringsnämnden redovisad tidsperiod steg statens bidrag med två tredjedelar, medan kommunernas andel tredubblades. Då folkpensioneringen trädde i kraft var kommunernas andel av kostnaderna för de tilläggs pensioner som pålades kommunerna genom riksdagsbeslut 33,5 procent. Sex år senare hade kommunernas andel stigit till 55,2 procent.

Det är uppenbart, att med en sådan statlig politik kan det inte bli så mycket över för kommunerna till övrig verksamhet till invånarnas fördel. I många fall går mer än 50 procent av de kommunala skatteinkomsterna till ändamål som dikterats av statsmakterna. I vissa kommuner uppgår kostnaderna för undervisning samt folkpension och annan socialvård till över 70 procent av hela inkomsten av kommunalskatten.

Är det någon som tror att detta statliga förmyndarskap över kommunerna kan fortsätta någon längre tid, när det tar sig sådana uttryck? Varje förnuftig människa måste inse, att denna politik mot kommunerna icke står i överensstämmelse med talet om social välfärdspolitik och endast kan gagna bolagens och de stora inkomsttagarnas intressen.

Övervältringen på kommunerna av utgifter, som rätteligen borde åvila staten, är liktydigt med en övervältring av en allt större skattebörda från de besuttna i samhället till de mindre inkomsttagarna. Det är den krassa innebörden av den ekonomiska politik, som staten tillämpar gentemot kommunerna.

Denna oerhört viktiga angelägenhet, som har det intimaste samband med frågan om kompensationen till kommunerna för ortsavdragsreformen, avfärdar statsutskottet med några rader. Vi har nu hunnit bli vana vid denna nonchalans, varför jag inte känner mig så värst förvånad. Vi hävdar emellertid att kompensationen rätteligen bor-

de utgå för all framtid, då ju kommunernas nödvändiga utgifter för olika ändamål hittills har visat sig överstiga ökningen i skatteunderlaget.

Vi har emellertid i motion I: 80 och II: 96 inskränkt oss till att hemställa om skrivelse till regeringen i syfte att ge kommunerna full kompensation för skattebortfallet genom ortsavdragsreformen t. o. m. år 1965. Detta betraktar vi som nödvändigt om kommunerna över huvud taget skall kunna klara sig. Vidare har vi i en annan motion, I: 81 och II: 97, begärt en komplettering av direktiven för 1958 års skatteutjämningskommitté i syfte att staten helt övertar kostnaderna för skolväsendet, folkpensioneringen och polisväsendet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de av oss avgivna motionerna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den här frågan är ju väl bekant för riksdagens ledamöter. Den har ganska utförligt behandlats vid två tidigare tillfällen, och jag tänker därför inte gå alltför djupt in på detaljerna.

Det har sagts, att man kunnat konstatera en påtaglig ökning i statens kostnader för bidrag till kommunerna med anledning av ortsavdragsreformen i förhållande till vad som förutsattes 1957, då reformen genomfördes. Jag skall ingalunda förneka att ökningen är ganska stor, men vi har i statsutskottet inte bara sett på ökningen i absoluta tal utan även försökt bilda oss en uppfattning om huruvida ökningen, såsom det sägs i högerns motion och reservation, kan sägas vara beroende av en »kommunal utgiftsexpansion». Vi har nog därvid kommit till den uppfattningen, att det påståendet inte är alldeles riktigt, att detta skulle vara huvudanledningen till den ökning av statens kostnader på det här området som man nu kan konstatera.

Anslagsberäkningen för nästa budgetår utgår från de av 1957 års riksdag

Skatteersättning till kommunerna

fastställda grunderna för denna bidragsgivning, som innebär att samtliga kommuner skulle få full kompensation för bortfallet i skatteunderlag under åren 1958—1960. Beräkningen bygger, såsom redan tidigare har sagts, på av kommunerna för 1959 fastställda utdebiteringssatser. Genom att den kommunala utdebiteringen har ökat från år 1958 till år 1959 har också anslaget ökat med 30 miljoner jämfört med närmast föregående budgetår.

Högerns motionärer och reservanter tycks föreställa sig att kommunalmännen, när de skall fastställa skattesatserna, sätter sig ner och spekulerar över hur mycket de kan få ut i statsbidrag. Jag tror det är en orimlig beskyllning mot de ansvariga kommunala instanserna — det framgår av att det knappast i något fall kan bli fråga om att staten tillskjuter mer än en liten del av det kommunala skatteunderlaget. Tror man verkligen att kommunerna skulle ta obehaget av att föreslå skattehöjningar bara för att få några kronor mer från staten? Jag tror i varje fall inte det. Den höjning av de kommunala utdebiteringarna, som har ägt rum de senaste åren, har enligt mitt sätt att se sin fullt naturliga förklaring: kommunerna har liksom alla andra drabbats av kostnadsstegringar.

Den »kommunala utgiftsexpansionen», som högern talar om, är orsakad av nödvändigheten att vidta åtgärder på en rad olika områden. Även andra orsaker kan anges. Det har här redan sagts, att svårigheterna för kommunerna att erhålla lån är en av anledningarna till den ökade kommunala utdebiteringen, vilken svårighet i många fall har tvingat kommunerna att finansiera sina investeringar med skattemedel.

Det är också riktigt, som det här har sagts förut, att konstruktionen av den statliga bidragsgivningen till olika kommunala verksamhetsgrenar har medfört, att kommunernas kostnader för dessa verksamhetsområden i många

fall har stigit kraftigt, men jag tror inte att man utan vidare kan göra gällande, att staten bör påtaga sig de kostnaderna i oförändrad utsträckning allt framgent. I många fall har det nämligen uttryckligen sagts när dessa bidrag har införts, att avsikten har varit att de skulle utgöra stimulansbidrag för att få i gång en viss verksamhet. Avsikten har varit att staten så att säga skulle träda in vid starten och ta på sig en del av kostnaderna, som kommunerna sedan själva skulle bära i större utsträckning. Om man gör en jämförelse mellan kostnaderna för olika verksamhetsgrenar i dag och vid den tidpunkt då verksamheten infördes, så visar det sig också, att kommunernas andel har ökat i stor utsträckning.

När vi i statsutskottet har vägt de olika synpunkterna mot varandra har vi kommit till den slutsatsen, att det i varje fall för närvarande inte finns någon anledning att frångå det beslut, som 1957 års riksdag fattade i fråga om bidragsgivningen. Jag vill inte därmed säga, att det inte kan finnas skäl att se på den här saken.

Vi vill inte heller vara med om det yrkande som kommunisterna här har framställt, att riksdagen nu gör en beställning som skulle innebära, att staten även efter treårsperiodens utgång ikläder sig kostnaderna för skatteunderlagsbortfallet i samtliga kommuner.

Om riksdagen i dag skulle följa den linje som högern och folkpartiet förordar i sina reservationer och det tillskjutna skatteunderlaget alltså skulle beräknas på 1957 års utdebiteringssatser, skulle det ställa många kommuner inför stora besvärligheter. I vissa kommuner, som kanske redan nu har mycket hög kommunal utdebitering, skulle det medföra, att man tvingades ytterligare höja kommunalskatten. Jag menar därför, att även om man med fullt fog kan göra gällande att statens affärer nu visar stort underskott, så finns det ändå ingen anledning att rygga

Skatteersättning till kommunerna

den utfästelse, som vi anser att 1957 års beslut innebar gentemot kommunerna. Vi tror att ett fasthållande av det beslutet är den riktigaste ståndpunkten — i varje fall för dagen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Efter herr Gustafssons i Stockholm redogörelse torde det inte vara mycket att tillägga, och jag vill därför här bara anförda några synpunkter på de reservationer som avgivits till utskottets utlåtande.

I reservation nr 1 hävdas, att statsbidraget har stimulerat kommunerna att göra investeringar. Reservanterna säger: »Fastmer torde, anför motionärerna, den högst betydande utgiftsexpansionen inom kommunerna sedan 1957 ge vid handen, att gällande bidragsgrund utgjort en stimulans till utdebiteringshöjningar.» Jag kan emellertid omtala, att jag så sent som i måndags deltog i ett kommunalt sammanträde i Göteborg, vid vilket praktiskt taget vardenda anförande gick ut på att staten försöker vältra över utgifter på kommunerna. Vid det tillfället hörde jag inte till den meningsriktningen, utan jag fick i stället försvara statsmakterna. Men utvecklingen själv har faktiskt gått därhän, att utgifterna, mot kommunens vilja, har sprungit i höjden som en följd delvis av statsmakternas beslut i olika frågor.

När vi senast behandlade denna fråga, hade jag från Stadsförbundets byrå fått en lång lista på orsakerna till kommunernas höjda utgifter. Jag skall inte här upprepa vilka dessa orsaker är. Några av dem har vi dock angivit på s. 4 i utskottets utlåtande, t. ex. kostnaderna för folkpensioneringen, byggnadsverksamheten inom skolväsendet samt skolmåltiderna. Delta känner kammarens ledamöter till. Men jag kan också nämna några nytillkomna poster, som medver-

kat till ökade utgifter för kommunerna, t. ex. beslutet om gaturenhållningen, de nya bestämmelserna om vatten- och avloppstaxa och den nya hälsovårdsstadgan, enligt vilken alla kommuner åligger att anställa hälsovårdsinspektörer. När vi genomförde nämnda stadga, varnade jag från denna talarstol för de kostnader, som vi därmed lade på även de små kommunerna.

Högerreservanterna hänvisar nu till att de genomsnittliga skattehöjningarna för kommunerna under de senaste två åren har varit 1 kr. 61 öre per skattekrona, och de är ense med folkparti-reservanterna om att kompensationen till kommunerna skall utgå i förhållande till 1957 års utdebiteringar.

Högerreservanterna säger också: »Enligt motionärernas mening behöver en begränsning av skatteersättningen till kommunerna inte föranleda motsvarande höjning av kommunalskatten.» I reservation nr 2 är man inne på samma linje och säger i följande skrivning: »Utskottet är angeläget understryka att en justering av här föreslagen innebörd inte kan anses innebära att statsmakterna rubbar det åtagande gentemot kommunerna, som statsverket iklätt sig i samband med ortsavdragsreformen.»

Jag vill då fråga: Vilka trollkonster vill man tillgripa för att kunna gå tillbaka till 1957 års utdebiteringar, om man samtidigt vill hålla fast vid att detta inte kommer att innebära några kostnadsstegringar för kommunerna? Jag har här en tabell, som visar att kommunerna riskerar att få sin ekonomi åtskilligt ansträngd, även om staten fullföljer sina åtaganden i det stycket. Tabellen visar att den uttunning som sker 1961—1965, då statens bidrag till kostnaderna för ortsavdragen uttunnas, förorsakar en skattehöjning ute i kommunerna på mellan 2 och 4 kronor per bevilningskrona.

Jag tror inte, ärade kammarledamöter, att vi behöver uppmana kommunerna att spara. Utvecklingen själv kom-

Skatteersättning till kommunerna

mer att tvinga dem att iaktta största försiktighet med sina utgifter, om inte kommunalskatten skall stiga till en höjd som inte är försvarbar.

Herr talman! Med det anförda vill jag understryka vad herr Gustafsson i Stockholm här framhållit och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på att från folkpartiets sida inte har gjorts gällande, att kommunerna stimuleras till höjda kommunala utdebiteringar på grund av det hittills tillämpade bidragssystemet. Detta har inte klart kommit fram i utskottets skrivning, där man i mera svävande ordalag nämnt, att i vissa av motionerna gjorts gällande, att det tillämpade bidragssystemet utgjort en stimulans till utdebiteringshöjningar.

Vad herr Pettersson i Degerfors här sagt kan föranleda ett bemötande. Han refererade högerns uttalande beträffande påståendet om bidragssystemets stimulerande inverkan och nämnde i avslutning härtill att folkpartiet i sin reservation understrukt, att den föreslagna justeringen av systemet för bidragsgivningen inte kunde anses innebära, att statsmakterna rubbade de åtaganden gentemot kommunerna, som statsverket tidigare iklätt sig. Herr Gustafsson i Stockholm ansåg för sin del, att det dock var att rubba ett avtal, om man nu ändrade på det. Till det vill jag säga — vilket också framhållits i reservationen — att man i fråga om kommunala utdebiteringshöjningar måste skilja på sådana som avser nytillkomna utgifter, som måste täckas med kommunalskatt, och sådana som blir en följd av de höjda ortsavdragen. Det är endast kompensationen för de höjda ortsavdragen som är aktuell i detta sammanhang, och hela det resonemang som förts om hur kommunerna får allt högre utgifter och tvingas höja skatterna är ett annat ämne, som inte bör dras in i denna debatt.

Herr Gustafsson sade också att i förhållande till hela det stora kommunala skatteunderlaget är det dock en mycket liten del som staten tillskjuter. Det är visserligen riktigt, men det rör sig dock om så stora absoluta belopp, att det har en viss betydelse för statsfinanserna. Vårt förslag med ändrade regler för schablonavdragen vid beskattningen betyder i själva verket, att för kommunernas del skattebördan ökas med endast cirka 10 miljoner kronor för nästa budgetår.

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Pettersons i Degerfors inlägg, som jag tyckte i år liksom förra året skilde sig något från herr Gustafssons i Stockholm inlägg. Herr Gustafsson var betydligt försiktigare i sina uttalanden om kommunernas ökade utdebiteringar. Jag har själv i mitt första anförande framhållit, att jag inte vill lägga hela skulden för ökningarna på detta statsbidrag, men man kan inte komma ifrån att denna ökning varit mycket större under de senaste åren än förut.

Herr Pettersson nämnde att här har kommit nya utgifter, och han erkände även att genom statens åtgöranden kommunerna kommit i ett tvångsläge. Beträffande statens krav har vi från vårt håll framhållit, att staten inte bör fortsätta på det sättet. När man studerar utredningen får man ganska klart för sig, att statens åtaganden kan uttryckas så som att staten skall garantera att den nedgång i skatteunderlaget, som blir följden av det höjda ortsavdraget, inte i och för sig skulle behöva föranleda en höjning av den kommunala utdebiteringen. Detta är principen där. Skulle däremot utdebiteringshöjningar bli nödvändiga *av andra skäl* — alltså nya ökade utgifter på grund av bl. a. krav från statens sida — borde kommunerna själva svara för detta. Det är själva andemeningen i utredningens förslag. Den grupp jag tillhör har framhållit, att det

Skatteersättning till kommunerna

redan förefunnits vissa möjligheter för kommunerna att gå fram på en sparsamhetens väg. Kraven, inte minst från vissa statliga myndigheter, har faktiskt också kunnat mjukas upp på senaste tiden — inte minst när det gäller skolhusbyggnaderna. Jag vill också erinra om att i en motion från högerpartiet har vi begärt en översyn av de kommunala byggnadskostnaderna i syfte att få kommunerna att bygga billigare.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1 i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 155 ja och 43 nej, varjämte 23 av kam-

marens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall i samma del till den reservation, som avgivits av herr Boman m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2 i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 137 ja och 73 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Skatteersättning till kommunerna*Mom. 3*

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall i samma del till den reservation, som avgivits av herr Boman m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade dock herr Nihlfors votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 3 i statsutskottets utlåtande nr 122 antager det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 48 nej, varjämte 80 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3 i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 136 ja och 43 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 80 och II: 96; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 81 och II: 97; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Studiebidrag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1959/60 till studiebidrag och stipendier samt till bidrag till driften av folkskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Studiebidrag och stipendier

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 208, s. 481—483 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 69 030 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin m. fl.* (I: 51) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson i Benestad m. fl.* (II: 107), i vilka hemställts, att riksdagen med bifall till vad som föreslagits i motionerna måtte till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 62 530 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 125) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Darlin* (II: 163), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte dels besluta, att allmänt studiebidrag icke vidare skulle utgå, dels till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 51 030 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts för-

slag samt med avslag å motionerna I: 51 och II: 107 samt I: 125 och II: 163, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 69 030 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser, Skoglund* i Döversborg, *Nilsson* i Göingegården och fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 51 och II: 107 samt med bifall till motionerna I: 125 och II: 163, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 51 030 000 kronor;

b) av herrar *Pålsson, Sundin, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 125 och II: 163, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 51 och II: 107, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 62 530 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Till detta utlåtande har vid denna punkt fogats en reservation av utskottets högerledamöter. Reservationen innefattar ett för kammaren känt högerkrav, att det s. k. allmänna studiebidraget icke vidare skall utgå. Detta krav är i första hand föranlett av vår principiella uppfattning, att detta bidrag inte kan godtagas med hänsyn till att det är ett generellt kontantbidrag, som utgår utan villkor för studerande ungdomar i åldern 16—18 år. Vi anser, såsom vi framhållit under tidigare debatter, att det vore rättvisare att genomföra reformer på beskattningens område, så att föräldrarna får

Studiebidrag och stipendier

möjlighet att göra avdrag för s. k. periodiskt understöd, liksom att möjligheter borde beredas vederbörande studerande att efter avlagd examen få avdragsrätt för amortering av studieskulder.

Det statsfinansiella läget kräver ju för närvarande obönhörlig sparsamhet på alla områden, där det inte är absolut nödvändigt att staten träder in. Skulle det statsfinansiella läget förbättras, så att statens finanser medger statsbidrag för, som i detta fall, äldre elever, bör enligt min mening hela vårt studiehjälpssystem bli föremål för en omprövning.

Det har sagts tidigare i dag från denna talarstol, att det är meningslöst att föreslå prutningar på statsbudgeten som inte går att förverkliga i det praktiska livet. Men jag tror det är mycket svårt att göra gällande, att detta inte är ett område, där det verkligen går att åstadkomma en direkt prutning på utgående kontantbidrag.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till den vid punkten 1 avgivna reservationen nr 1 a av herr Kaijser m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Nuvarande studiehjälpssystem har ju riksdagen fattat beslut om så sent som 1957, och bestämmelserna har alltså inte gällt i mer än cirka ett år.

Vi vet att det på flera områden inom vårt samhälle råder brist på kvalificerat folk. Jag vill nämna för herr Nilsson i Göingegården, att jag under valrörelsen i fjol hörde ett, jag höll på att säga bättre högerföredrag, i vilket förkunnades, att vi inom sjukvården, inom undervisningsväsendet, på det tekniska området o. s. v. hade en mängd brister, och naturligtvis var det den orkeslösa socialdemokratiska regeringen som rådde för att det inte fanns tillräckligt med kvalificerade befattningshavare. Jag tror det är att gå fel väg att nu med

det statsfinansiella läget som motive-ring ta bort en stimulans, som ungdomen säkerligen behöver för sina studier, och därmed minska möjligheterna till studier och utbildning. Tvärtom bör man enligt min mening här satsa på ungdomen. Det kommer säkerligen inom en framtid att ge god utdelning och bättre resultat på vitt skilda områden.

Herr talman! Med dessa få ord yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Jag har väckt en motion, som behandlas i detta utskottsutlåtande, och som går ut på att det allmänna studiebidraget skall slopas. Anledningen är sparsamhetsskäl med hänsyn till vårt statsfinansiella läge. I stället för det allmänna studiebidraget föreslås i motionen, att maximibeloppen för stipendier och särskilda studiebidrag till studerande ungdomar mellan 16 och 18 år skall höjas till samma nivå, som nu gäller för de elever som fyllt 18 år. Det betyder att reglerna för studiehjälp-sen skulle bli lika för båda dessa kategorier.

När vi nu befinner oss i ett så ansträngt ekonomiskt läge som vi faktiskt gör, anser jag att alla möjligheter till sparsamhet bör utnyttjas. Jag tror inte att ett slopande av det allmänna studiebidraget skulle minska antalet studerande och tror inte heller att åtgärden skulle innebära någon större börda för föräldrarna.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att yrka bifall till reservation nr 1 b av herr Pålsson m. fl.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Pålsson m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Nilsson i Göingegården begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den med 2:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarkaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarkaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarkarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarkarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 154 ja och 42 nej, varjämte 14 av kammarkarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarkaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2**Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 216, s. 493—505) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till särskild observationsundervisning, att tillämpas från och med redovisningsåret 1959/60, dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till korrespondensrealskolor, att tillämpas från och med redovisningsåret 1959/60, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för bud-

getåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarkaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 125) och den andra inom andra kammarkaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Darlin* (II: 163), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte dels besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, dels besluta att från och med läsåret 1959/60 vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget m. m., avdragsbeloppet efter kompensation för avlösta bidrag skulle vara i hyresgrupp 1 782 kronor, i hyresgrupp 2 1 025 kronor, i hyresgrupp 3 1 205 kronor, i hyresgrupp 4 1 441 kronor och i hyresgrupp 5 1 677 kronor, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 691 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarkaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 133) och den andra inom andra kammarkaren av fru *Sjöqvist m. fl.* (II: 169), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte dels uttala att, då behov föreläge att avskilja svårbehandlade elever från den övriga klassen, särskild undervisning för dessa skulle ske i observationsklass, dels ock avslå departementschefens förslag att godkänna av honom förordade grunder för statsbidrag till särskild observationsundervisning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarkaren av herr *Sveningsson* (I: 134) och den andra inom andra kammarkaren av herr *Edlund* (II: 168), i vilka hemställts, såvitt nu

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte dels besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, dels besluta, att från och med läsåret 1959/60 vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda fastställas till i hyresgrupp 1 957 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 616 kronor och i hyresgrupp 5 1 852 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 684 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 247) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 305), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta dels om vidtagande av i motionerna förordad ändring i grunderna för lärarlönebidraget till kommunerna, dels att anslaget under förevarande punkt i anledning därav minskades med 5 000 000 kronor och uppfördes med 695 000 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 170), i vilken hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte beakta vad i motionen anförts rörande kostnader för viss frivillig undervisning i finska språket.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 134 och II: 168, i vad de avsåge skyldighet för skoldistriktet att tillhandahålla fri undervisningsmateriel, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 125 och II: 163, I: 134 och II: 168 samt I: 247 och

II: 305, i vad de avsåge grunderna för lärarlönebidraget till kommunerna, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 133 och II: 169, såvitt nu vore i fråga, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1959 förordade grunder för statsbidrag till särskild observationsundervisning, att tillämpas från och med redovisningsåret 1959/60;

IV. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till korrespondensrealskolor, att tillämpas från och med redovisningsåret 1959/60;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 125 och II: 163, I: 134 och II: 168 samt I: 247 och II: 305, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 000 kronor;

VI. att motionerna I: 133 och II: 169, i den mån de icke behandlats under III., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionen II: 170 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen yttrade utskottet bl. a.:

Utskottet biträder departementschefens förslag om att kostnaderna för den av skolöverstyrelsen föreslagna anordningen med särskild undervisningsgrupp i vissa fall i finska språket i årskurserna 8 och 9 i folkskolan skall bestridas med medel som kan anvisas ifrån anslaget till Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsoorter m. m. Utskottet är sålunda icke berett att tillstyrka, att motionen II: 170 föranleder någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Edström* och *Ståhl*, fröken

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Vinge och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet i nedan angivna delar bort hemställa

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 247 och II: 305 ävensom i anledning av motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 134 och II: 168, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta vidtaga i förstnämnda bägge motioner förordad ändring i grunderna för lärarlönebidraget till kommunerna;

V. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 134 och II: 168 ävensom med bifall till motionerna I: 247 och II: 305, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 695 000 000 kronor;

b) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Heckscher*, vilka ansett att utskottet i nedan angivna delar bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 134 och II: 168, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 134 och II: 168 ävensom i anledning av motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 247 och II: 305, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta vidtaga i förstnämnda bägge motioner förordad ändring i grunderna för lärarlönebidraget till kommunerna;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 133 och II: 169, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag beträffande grunder för statsbidrag till särskild observationsundervisning uttala, att då behov föreläge att särskilja svårbehandlade elever från den övriga klassen särskild undervisning för dessa skulle ske i observationsklass;

V. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 247 och II: 305 ävensom med bifall till motionerna I: 134 och II: 168, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 684 000 000 kronor;

c) av herrar *Boman*, *Pålsson*, *Sundin*, *Svensson* i Stenkyrka, *Larsson* i Hedenäset och *Helén*, vilka ansett

dels att ovan intagna stycke av utskottets motivering bort lyda:

»I likhet med vad skolöverstyrelsen föreslagit bör kostnaderna för särskilda undervisningsgrupper för undervisning i finska som valfritt ämne i årskurserna 8 och 9 även i fortsättningen bestridas ur anslaget Bidrag till driften av folkskolor m. m. Härmed tillgodoses syftemålet i motionen II: 170.»

dels att utskottet under VII. bort hemställa

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna sålunda anfört i anledning av motionen II: 170.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Till punkt 2 i detta utskottsutlåtande är knuten en reservation av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp, *Heckscher* och mig. Beträffande punkterna I, II och V i reservationen vill jag endast hänvisa till det statsfinansiella läget, vilket vi så ofta nödgas göra, och ber i övrigt att få yrka bifall till dessa punkter.

Beträffande punkt III däremot skulle jag gärna vilja säga några ord. Till att börja med vill jag uttrycka min stora glädje över att ecklesiastikministern är närvarande. Det är för mig en hjärteangelägenhet att säga några ord om den observationsundervisning, som skolöverstyrelsen har föreslagit i disciplin-

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

höjande syfte. Jag förstår att syftet är gott. Om ecklesiastikministern, som i stort sett följt skolöverstyrelsens förslag, inte alldeles hundra procentigt har satt sig in i vilka följder förslaget skulle kunna få, kan jag förstå det.

Personligen ställer jag mig emellertid mycket tveksam till försöket att på detta sätt föra in några nya moment i disciplinbefordrande och uppfostrande syfte. Tänk er själva in i situationen, ärade kammarledamöter! Antag att ni har en egen pojke eller flicka i skolåldern som har vissa svårigheter i den arbetsgemenskap, i vilken han eller hon är placerad. Orsakerna härtill kan ju vara skiftande. Det kan vara beteenderubbningar, om vars orsak man inte vet så mycket, men som tar sig sådana uttryck, att det närmast verkar som om det vore fråga om ett elakt barn. Det kan också vara fråga om ett barn, som beter sig underligt men som är ett normalt begåvat och över huvud taget normalt utrustat barn men som har fått en felaktig uppfostran.

Om nu läraren inte lyckas i sina försök att återföra barnet till ett normalt beteende, att göra honom eller henne till en god arbetskamrat i klassen, så har läraren den möjligheten att placera barnet i en observationsklass, om han är säker på att detta är det bästa, eller också — som nu föreslås — att låta barnet få särskilda s. k. observations-timmar, enligt förslaget högst fyra per vecka.

Om jag nu börjar med det som jag inte tycker är det viktigaste härvidlag, nämligen undervisningen, så kommer sådana oroliga barn från låt oss säga 7—10 klasser att sammanföras för att undervisas av en lärare. Denne lärare, som inte kan känna barnen så bra som klassläraren, måste då använda rätt mycken tid för att förstå barnen. Jag föreställer mig att ett barn inte blir helt annorlunda så fort det lämnat sin vanliga klass.

Jag förmodar att de av riksdagens

ledamöter, som är intresserade av skolfrågor, läst vad som skrivits i statsverkspropositionen om detta ärende. Där framgår att skolöverstyrelsen anfört följande: »Om en sådan elev ej tar rättelse av föreställningar och varningar från lärarens sida, kan den positiva undervisnings- och uppfostringssituationen bli spolierad icke blott för eleven i fråga utan även för kamraterna.» Och så kommer vad jag tycker är så märkligt: »I en sådan situation skulle det kunna verka omedelbart främjande för ordningen i klassen, om den störande eleven kunde avlägsnas och tas om hand på lämpligt sätt för längre eller kortare tid.» Man har där velat säga att det skulle bli lugnare i klassen. Jag tror inte det. För ögonblicket kanske det skulle bli låt oss säga en andhämtningspaus; någonting hade inträffat och man undrade vad som nu skulle ske. Jag tror att sammanhållningen i en klass i allmänhet är sådan, att barnen lätt förstår varandras svårigheter. De vet ofta mycket mera om varandra än läraren vet om dem. Jag tror också att när eleverna kommer i en ny liten arbetsgrupp, där de egentligen hundra procentigt är att betrakta som orosämnen, kan det inte bli en sådan liten lugn arbetsgrupp som just de oroliga barnen behöver. Jag är mycket förvånad över att man kan föreslå detta ungefär vid samma tid som man avskaffar kroppsagan. Jag är ingen vän av kroppsaga; jag har varit i den lyckliga belägenheten att jag aldrig ens blivit frestad att använda kroppsaga.

Men när man gör på föreslaget sätt, för man in någonting som jag tycker är mycket värre. Barnet, som hänvisas till sådan där observationsundervisning, är ögonblickligen flyttat ur sin gemenskap och kommer sedan tillbaka så att säga som ett annat barn, vilket är på något sätt annorlunda. Det finns i varje klass några som står så att säga utanför, och är det ett sådant barn som dem vi nu diskuterar, så kommer det att

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

stå ännu mera utanför kamratkretsen. I mindre skolor tror jag till och med att barn i andra klasser kommer att se ned på det.

Jag skulle vilja säga — kanske är det hårt uttryckt men för mig personligen ingen överdrift — att man har tagit bort kroppssagan och infört möjlighet till själslig aga. Det tror jag är mycket värre och någonting som aldrig kan botas.

Jag vill gärna säga att jag tror att observationsundervisningen har ofantligt stor betydelse, men jag anser att man borde så att säga legalisera dessa observationsklasser på samma sätt som sker med hjälpklasserna, så att man inrättade i varje fall flera observationsklasser i de större städerna. Därigenom skulle de inte komma att sticka av så mycket, och dessutom skulle läraren kunna följa barnen bättre.

Jag har med dessa få ord velat för kammaren redovisa min inställning till denna fråga. Jag uppskattar försöket att hjälpa läraren att klara de disciplinsvårigheter han har, men jag tror inte att detta är det rätta sättet. För mitt ställningstagande till frågan är kostnaden inte alls avgörande — det blir ju dyrare med observationsklasser — utan jag ser frågan endast ur barnens synpunkt, och det är ju den aspekten vi bör anlägga.

Jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till den vid punkt 2 knutna reservationen b) av herr Kaijser m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Vid den här aktuella punkten i statsutskottets utlåtande är ju fogad trenne reservationer. I två av dem föreslås nedprutning av anslaget till driften av folkskolor m. m., medan den tredje reservationen rör en detalj i Kungl. Maj:ts och utskottets skrivning.

Vad beträffar de två förstnämnda, med a) och b) betecknade reservationerna, innebär den föreslagna nedprutningen av anslaget liksom vid så många andra tillfällen inte någon egentlig be-

sparing utan endast en utgiftsovervältning på primärkommunerna. Jag skall inte trötta kammaren med en uppräknings av alla de skäl som talar emot en sådan kostnadsövervältning, utan jag nöjer mig med att i detta hänseende yrka bifall till utskottets förslag.

I fråga om det i reservationen c) berörda spörsmålet vill jag utan vidare erkannta, att det här inte rör sig om någon rikspolitisk fråga. Den berörda bygden och dess befolkning tillmäter den dock betydelse.

Skolöverstyrelsen har utfärdat bestämmelser, avsedda att underlätta möjligheterna att i gränstrakterna mot Finland inom folkskolan ordna frivillig gruppundervisning i finska språket. Jag tillåter mig här göra ett påpekande. Det har förutsatts att denna undervisning i finska skall bli frivillig, och det är viktigt att så även blir fallet. Om tendenser till tvång eller obehörig påverkan får göra sig gällande, kommer förvisso motreaktionen från flertalet målsmän att bli mycket bestämd. Då är det risk för att språkfrågan på nytt blir brännbart stoff, vilket bygden en lång tid varit förskonad ifrån.

Skolöverstyrelsen har vidare hemställt, att kostnaderna för den frivilliga undervisningen i finska, som kan komma till stånd, skall bestridas ur det anslag vi nu behandlar, anslaget till folkskolor m. m., varifrån bekostas annan gruppundervisning inom folkskolans ram. Av någon för mig okänd anledning har Kungl. Maj:t gjort en ändring i detta hänseende och föreslår att kostnaderna i fråga skall bestridas ur det s. k. gränsortsanslaget, detta samtidigt som anslaget i fråga föreslås utgå med ett betydligt reducerat belopp. Denna anordning synes mig ur olika synpunkter vara synnerligen diskutabel.

Den förnämsta anledningen till tillkomsten av gränsortsanslaget var att därmed skulle främjas färdigheten i svenska språket i den berörda bygden. Detta är allt fortfarande något som

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

många målsmän ser som en av skolans viktigaste angelägenheter. Att då samtidigt som gränsortsanslaget reduceras bestämma att det även skall räcka till för ett ändamål, som många anser konkurrera med anslaget ursprungliga syfte, synes mig principiellt oriktigt.

Ur praktiska synpunkter måste detta arrangemang även ifrågasättas. Det förhåller sig nämligen så, att den undervisning i finska, som tidigare mera sporadiskt anordnats i enstaka skoldistrikt, har betalats ur anslaget till folkskolor m. m. All annan gruppundervisning som förekommer i folkskolan betalas även ur detta anslag. Varför skall undantag göras för detta enda ämne? Jag kan inte uraktlåta att ifrågasätta det praktiska i denna anordning.

Låt mig till sist påpeka att det inte är fråga om någon anslagshöjning utan endast fråga om under vilken rubrik det här aktuella undervisningsändamålet skall tillgodoses.

Herr talman, jag ber med detta att få yrka bifall till den med c) betecknade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammarén på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 286, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsman-naupdragets fullgörande; samt

från jordbruksutskottet:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation, m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga länegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 263, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för ökad användning av flis såsom bränsle;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 307, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom dels ock i ämnet väckta motioner ävensom motioner om vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten.

Slutligen anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 269, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaréns ledamöter åtskildes här efter kl. 17.11.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Bidrag till driften av folkskolor m. m. (Forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1959/60 till studiebidrag och stipendier samt till bidrag till driften av folkskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, punkten 2, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut skedd anteckning, till

Fru SJÖQVIST (h), som yttrade:

Herr talman! Jag har begärt ordet då jag står som motionär i frågan om särskild observationsundervisning och därför hyser ett alldeles speciellt intresse för lösningen av detta spörsmål. Vad jag särskilt vill framhålla är att frågan om särskild observationsundervisning berör ett av de största problemen i dagens svenska skolväsen, nämligen disciplinförhållandena. I alla klasser, som våra lärare har att arbeta med, finns ett mycket starkt skiftande elevmaterial, vilket i och för sig kan både berika och försvåra lärarens gärning. I särskilt hög grad försvåras arbetet, då klasserna, som nu ofta är fallet, är för stora. Störda och miljöskadade barn kan också förstöra andan i en hel klass.

Tillåt mig dock, herr talman, säga, att jag hyser mycket små förhoppningar om att det föreslagna experimentet

kommer att lyckas. Fyra timmar i veckan är otillräckligt för sådan specialundervisning som det här är fråga om. På både läkare- och lärarehåll torde också den uppfattningen råda, att några timmars förvisning till särskild undervisning inte kan återföra eleven till goda arbetsvanor. Då är det bättre att barnen avskiljes helt från klassen under en längre tid, tills de visat att de accepterat den arbetsform, som med hänsyn till skolarbetet och klassgemenskapen är nödvändig. Det är därför som jag i motionen har föreslagit, att de störda barnen i stället bör placeras i särskilda observationsklasser. I dagens ansträngda ekonomiska läge kan det inte heller vara lämpligt att sätta i gång åtgärder av så kostnadskrävande natur som den ifrågasatta observationsundervisningen, vilket också framhållits i ett uttalande av statskontoret.

Jag är dock, herr talman, angelägen att framhålla, att det inte är i egenskap av sparsamhetsivrare som jag tagit till orda. Det är mot experimentet som sådant jag vänder mig. Men, herr talman, det ena goda behöver icke utesluta det andra goda. Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten 2 fogade reservationen 2) b) av herr Kaijser m. fl.

Vidare anförde:

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogad en reservation, som inte gäller huruvida medel skall utgå till den av departementschefen förordade frivilliga undervisningen i finska språket i klasserna 8 och 9 i folkskolan utan ifrån vilket anslag dessa medel skall tas. Det tycks alltså råda enighet om att medel skall ställas till förfogande för

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

detta ändamål. Ingen ledamot av riksdagen har yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framställning, vilket torde innebära att ett enhälligt beslut kan emotes i fråga om medelstilldelningen.

De delade meningarna i statsutskottet gäller — som jag nyss sade — en annan sak, nämligen om denna undervisning skall bekostas med medel från det s. k. gränsortsanslaget, såsom Kungl. Maj:t förordat, eller från Bidrag till driften av folkskolor m. m., vilket förordats av skolöverstyrelsen och reservanterna.

I sak torde det vara tämligen egalt om ersättning utbetalas från det ena eller andra anslaget. Jag utgår därvid helt naturligt från att övriga ändamål, som bekostas av gränsortsanslaget, inte skall eftersättas. Utskottsmajoriteten framhåller också, att det på detta anslag finns en betydande reservation kvarstående från föregående år.

Diskussionen om allt detta skall jag överlämna åt reservanterna och utskottets talesman. Jag har, herr talman, närmast begärt ordet för att göra några reflexioner i anslutning till att vi faktiskt här kommer att tangera den s. k. språkfrågan. Herr Larsson i Hedenäset var ju också inne på den.

På sistone har det skymtat i pressen, att vi där uppe i norr rent av skulle ha en språkstrid, som vållats bland annat av den fråga som nu ligger på riksdagens bord. Jag har aldrig tagit ställning till finska språket i folkskolan av den anledningen, att detta spörsmål alltid har vållat hätska stridigheter. Jag har i stället, i den mån jag deltagit i den kulturella debatten, försökt se frågorna i något större sammanhang. Ändå har jag personligen i olika sammanhang apostroferats såsom en av de medverkande i denna s. k. strid. Därför får jag kanske tillåtelse, herr talman, att säga några ord om det nuvarande läget på denna front och också något om bakgrunden.

Som äldre ledamöter av denna kammare måhända minns hade riksdagen

en språkdebatt år 1935 i anslutning till dåvarande ecklesiastikministern Engbergs förslag att frivillig undervisning i finska språket skulle anordnas i fortsättningsskolan. En praktiskt taget enhällig riksdag biföll denna gång regeringsförslaget. Ett par högermän, som önskade undervisning i finska närmast inom det frivilliga folkbildningsarbetet, hade reserverat sig blankt. Det fanns emellertid i denna kammare en krigare som levererade batalj. Det var dåvarande ledaren för nationella gruppen, kapten Alf Meyerhöffer, som talade om de »giftblomster», som regeringen sådde på de tornedalska kulturtegararna. Herr Meyerhöffer fick stöd av ett par försvarsexperter, och striden stod, som sagt, mycket het i denna kammare och senare kanske ännu hetare ute på fältet.

Det blev i Tornedalen en mycket förödande språkstrid, vars skugga ännu tycks lägga band på den frihet som den kulturella aktiviteten i våra dagar är van att åtnjuta. Man hade från mitten av 1800-talet väsentligen betraktat språkfrågan som ett försvarsproblem. När Finland införlivades med Ryssland trodde man allmänt i vårt land att finska språket hade blivit rysk statsegenhet och att den ryske kejsaren skulle, på samma sätt som Preussen hade annekterat örlogshamnen i Kiel, åberopa de språkliga förhållandena i Tornedalen för att ockupera denna bygd och sedan fortsätta till Atlanten, i överensstämmelse med Peter den stores testamente.

Det var i denna atmosfär svårt att komma till praktiska resultat. År 1856 hade riksdagen att ta ställning till frågan, huruvida tolkar skulle anställas vid häradsrätterna i Tornedalen, men det ansågs vara för vågat av statsmakterna att bifalla denna begäran; det skulle vara ett ohemult understöd åt det finska språket.

I Kukkola i Tornedalen fanns det duktiga jordbrukare som hade dikat ut en mycket stor myr med hjälp av ett

statligt utdikningslån. 1867 och 1871 var det fråga om att dessa fattiga bönder skulle få hälften av detta statslån efterskänkt, men även detta ansågs vara en ohemul eftergift åt denna befolkning. Det är något av en ödets ironi att de, som ledde angreppen mot vad man kallade »detta Guds egendomsfolk», var de ledande lantmannapartisterna med Liss Olof Larsson i spetsen. Det fanns dock i riksdagen lysande undantag, nämligen Adolf Hedin och Henrik Hedlund i Göteborg, som inte alls såg på denna fråga från dessa dogmatiska utgångspunkter utan som betraktade det som viktigt att ge alla människor i vårt land upplysning, vilket språk de än talade eller förstod.

Jag vill inte gräva i den snö som föll i fjol, men jag omnämner dessa saker för att belysa mot vilken psykologisk bakgrund man har att studera Tornedalens språkfråga i ett större sammanhang. Vi skall också komma ihåg att tornedalingarna känt och känner ett djupt behov av att förvärva kunskaper i svenska språket. I dag gäller ju, att alla barn i vårt land, alltså även sådana som har finska språket till sitt modersmål, skall lära sig svenska så effektivt som möjligt. Om denna målsättning är alla eniga, såväl föräldrar som skolmyndigheter.

Ingen har, såvitt jag vet, velat försämma svenska språkets ställning, och den språkliga aktivitet, som den frivilliga undervisningen i finska syftar till, avser enligt min uppfattning bl. a. att underlätta inhämtandet av kunskaper i svenska.

Den framställning från Kungl. Maj:t i denna fråga, som nu behandlas, bygger på en framställning från skolöverstyrelsen. I överstyrelsens cirkulär nr 186/1958 behandlas finska språkets ställning inom undervisnings- och folkbildningsväsendet i finskspråkig bygd i Sverige. Överstyrelsen har förordat frivillig undervisning i finska inom folkskolans klasser 8 och 9. Sker det på be-

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

kostnad av undervisningen i svenska? Naturligtvis inte, utan antalet undervisningstimmar i svenska förblir oförändrat. Inte heller tar man tid från något annat ämne, men det finns på schemat visst utrymme för valfritt arbete. Det är där eventuell undervisning i finska skall läggas, men vi skall märka att undervisningen är helt frivillig.

Inom det frivilliga folkbildningsarbetet får finska språket inte någon särskilt gynnad ställning, utan det betraktas enligt min uppfattning såsom vilket annat ämne som helst.

I undervisningsplanen för rikets folkskolor föreskrives, att i anslutning till undervisning i Danmarks och Norges geografi bör något avsnitt ur respektive lands litteratur uppläsas för att liksom ge relief åt själva geografiundervisningen. Nu vill skolöverstyrelsen att Finland skall, där så ske kan, jämföras med Danmark och Norge i detta hänseende. Med andra ord: där barnen är finskspråkiga och läraren har möjligheter därtill, skall något kortare avsnitt ur någon finsk bok läsas i anslutning till undervisning i Finlands geografi.

I övrigt har överstyrelsen, såvitt jag kunnat finna, sökt att på ett försynt sätt inspirera skolor och skolfolk till kontakter över gränsen av samma slag som alltid förekommit mellan företrädare för handeln, det kyrkliga och religiösa livet, mellan tull och polis, mellan kommunalmän och administrativa myndigheter i övrigt — ja, även militärerna brukar träffas, bl. a. för idrottstävlingar.

Däremot har någon kontakt mellan kulturlivets målsmän inte gärna förekommit. Många har funnit detta bero på, att man under språkstridigheternas dagar var tvungen att gräva sig ner i skyttegravar, där man legat, medan smugglare och andra mer eller mindre hedervärda medborgarkategorier umgåtts över gränsen i sammordisk anda.

Konferensen »Att bo vid en gräns»,

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

som i januari 1958 anordnades vid Tornedalens folkhögskola i Övertorneå och som hade nöjet att se statsrådet Edenman som sin gäst, hade inget annat syfte än att skapa en mänsklig atmosfär vid gränsen. Man hoppades, att det skulle bli möjligt att diskutera gränsbygdens kulturproblem jämsides med de materiella problemen utan att epitet som fennoman och fosterlandsförördare skulle behöva tillgripas.

Någon har velat misstänkliggöra denna kulturkonferens. Det har antytts att Tornedalen kulturellt borde sättas under uppsikt, så att inte »purfinska inflytelser» gör sig gällande. Alla sådana uppfattningar vilar på missförstånd, medvetet eller omedvetet.

De som vill kritisera konferensen »Att bo vid en gräns», som bara ville förkunna tolerans och god vilja vid gränsen, borde verkligen betänka sig en och två gånger vilken skada man kan vålla bygden med en obetänksam agitation.

Skolöverstyrelsens ståndpunkt till kulturproblemen i Tornedalen har enligt överstyrelsens egen utsago tagit intryck av konferensen i fråga.

För ett par månader sedan anordnade Norrbottens bildningsförbund i samråd med skolöverstyrelsen en andra konferens i Övertorneå, denna gång mellan representanter från såväl Sverige som Finland. Man enades där om praktiskt samarbete inom kulturlivets olika sektorer, helt i överensstämmelse med andan och formerna för det nutida nordiska samarbetet i vidaste bemärkelse.

Även denna konferens har kritiserats. Det har ansetts nästan som något utrikespolitiskt äventyrligt att skolfolk från Finland fått komma till Sverige för att med svenskarna diskutera nordiskt samarbete på det kulturella området. Det verkar ibland som om en och annan vill hävda, att Tornedalen måste bli en absolut neutral zon i det nutida nordiska samarbetet. En sådan mening är

i hög grad verklighetsfrämmande. Jag tror att de gamla språkstriderna skapade en jordmån, som stämde kulturdebatten till stiltje. Ett sådant tillstånd främjar inte en sund utveckling. Jag skulle vilja vädja till ecklesiastikministern att han inte beaktar dessa förhållanden alltför starkt när han skall göra upp statuterna för den svenskfinska kulturfonden, vilken fråga lär vara aktuell i dag; Tornedalen bör bli i hög grad delaktig av fonden.

Jag och många med mig har trott, att mellan Finland och Sverige existerar i dag inga stridsfrågor på det kulturella området — eller på något annat område. Man blir häpen, när man får höra att kulturkonferensen i Övertorneå varit ett handtag åt purfinnarna och att obehörig påverkan från finländskt håll förekommit.

Herr talman! Låt mig som styrelseledamot i Norrbottens bildningsförbund effektivast möjligt få avliva ett sådant för vårt östra grannland djupt kränkande tal. De finländska gästerna på kulturkonferensen var högt bildade människor, som uppträdde med en fin känslighet, som står över allt beröm. Jag vill i detta sammanhang komma in på den kulturella växelverkan som varit en följd av den senaste kulturkonferensen. I agrartidningen Pohjolan Sanomat talade man strax efter konferensen om att nu borde man sporra finländarnas studier i svenska språket. Senast för ett par dagar sedan framhöll landshövding Hannula den stora nytta finländarna hade av att förvärva kunskaper i svenska språket. Johannes Virolainen, f. d. undervisnings- och inrikesminister i Finland, som var med på konferensen, framhöll någon tid efteråt, att finländarna redan av praktiska skäl hade all anledning att slå vakt om det svenska språket. Enligt min mening är det beklagligt, att den snedvridna agitationen mot kulturkonferenserna i viss mån tycks ha letts från huvudstaden.

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Herr talman! Med denna utförliga motivering vill jag ansluta mig till utskottets förslag. När jag i dag biträder Kungl. Maj:ts förslag, så innebär det att jag nödgas sitta på en stol i fortsättningen. Eljest vore det bra, om man kunde sitta på en stol på Helgeandsholmen och på en annan i Norrbotten. Jag utgår nämligen från, herr talman, att det blir åtskillig diskussion i denna fråga mellan oss som skall kämpa om rösterna i Norrbotten. Jag för min del anser det emellertid ytterst kortsynt, om de svårbemästrade kulturfrågorna i en utsatt landsända skulle göras till ett partipolitiskt tillhygge i en eller annan riktning.

Jag har försökt fundera ut hur man skulle komma till ett hållbart sakernas tillstånd i de här frågorna. I en artikel i Tiden för ett par år sedan formulerade jag min mening på bland annat detta sätt: »Tornedalingen i gemen har betraktat kunskap i finska språket närmast som ett handikapp i stället för en tillgång. I dagens läge med tilltagande nordiskt samarbete inte minst på 'kalotten' är behovet av kvalificerade tvåspråkiga personer större än förut. Här kommer arbetsmarknadsmässiga synpunkter in. Bättre service åt de enbart finskspråkiga överallt i landet skapar arbetsuppgifter åt ungdomarna från Tornedalen. Alla är och har varit eniga om att tornedalingarnas kunskaper i svenska språket måste befrämjas mer energiskt än tidigare. Här finns mycket att göra för dem, som efter genomgången folkskola kommer i praktiskt arbete.»

Vi möter här uppe tre kategorier människor. Det är inflyttade som enbart talar svenska, vidare bygdens folk som är tvåspråkigt samt slutligen från Finland inflyttade personer som enbart är finskspråkiga. I den nyssnämnda tidskriften utvecklar jag min syn på hur en språklig borgfred kunde ta sig ut: »En språklig borgfred i Tornedalen måste förnuftsmässigt innebära, att

en enbart svenskspråkig skall kunna göra sin insats och bli delaktig även av bygdens kulturvärden utan att behöva tillägna sig finska språket. De infödda tornedalingarna skall på allt sätt understödjas för att förkovra sig i svenska språket, då kunskaper i detta språk är ett livsvillkor för dem, men man bör samtidigt låta deras kunskaper i finska språket komma dem själva, samhället och det nordiska samarbetet till godo. Det beror i stor utsträckning på dem, om bygdens kulturella och språkliga egenart kan bevaras och utvecklas vidare.»

Något materiellt underlag för en språkstrid i Tornedalen finns inte. Varken skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t kan beskylas för att ha befrämjat en sådan strid. Skulle det ändå uppstå splittring, så måste ansvaret för en sådan utveckling läggas på andra.

Jag ser att statsrådet Edenman är inne i kammaren, och då skall jag passa på att i klarhetens intresse ställa några frågor till honom:

För det första: Syftar den frivilliga undervisningen i finska språket till att göra barnen handikappade i svenska språket?

För det andra: Kommer svenska språket att få försämrade ekonomiska resurser, om den frivilliga undervisningen i finska bekostas med medel ur gränsortsanslaget?

För det tredje: Har statsrådet märkt, att de s. k. kulturkonferenserna i Övertorneå inneburit något som inte kan vara i överensstämmelse med en demokratisk kulturpolitik, enkannerligen en svensk kulturpolitik?

För det fjärde: Delar statsrådet slutligen den meningen, att de finländare som deltagit i kulturellt nordiskt samarbete uppträtt på ett sätt som främjat den nordiska andan och det internationella samarbetet?

Ja, det var många frågor, som jag ställt här, men det är nödvändigt att man rensar luften någon gång.

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Herr talman! Mellan motionären herr Larsson och mig synes inte råda några större meningsskiljaktigheter i fråga om det anslag som nu behandlas. Jag skall därför inte polemisera mot hans motion.

Jag skulle dock vilja säga att när herr Larsson återopar 1921 års finnbygds-skolesakkunniga, vilka tillsattes efter ett beslut av 1917 års riksdag, drar han fram saker som inte är riktigt aktuella. Dessa sakkunniga behandlar i sitt utlåtande rätt utförligt det onekligen starka tryck öster ifrån som kunde förmärkas på den tiden men som inte existerar i dag.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Berglund* (s) och fru *Jäderberg* (s).

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag skall efter herr Lassinanttis avrundning i slutet av hans anförande inte provocera större strid, men jag vill dock konstatera att jag i mitt anförande endast har sagt att en eventuell undervisning i finska inte finge bli annat än frivillig. Samma uppfattning ligger i botten för den motion som jag tillåtit mig väcka och som föranlett reservationsyrkandet.

Det förvånar mig något att det här i brokig blandning återopas yttranden av Alf Meyerhöffer, Peter den store och Adolf Hedin men att man samtidigt söker bortresonera vad gamle biskop Bergqvist en gång har sagt, han som varit ett kronvittne som herr Lassinantti återopat i tidigare debatter.

Eftersom statsrådet har fått en massa frågor kanske jag får komma med en endaste en. Den fråga jag då vill ställa är denna: Om nya anslagsbehov skall inrymmas inom ett beskuret reservationsanslag, behov som kan bli avsevärda ifall den verksamhet det här är fråga om blir livlig, kan det annat än in-

verka på den verksamhet som anslaget ursprungligen varit avsett för?

Herr **LASSINANTTI** (s) kort genmäle:

Herr talman! Skall jag vara uppriktig — och det skall man vara någon gång även om det är farligt — skall jag säga att jag skrev mitt anförande innan herr Larsson i Hedenäset hållit sitt, och även den saken är väl ägnad att dämpa stridsstämningen mellan herr Larsson och mig. Men det har under den seanste tiden i pressen förekommit försök till en snedvridning av vad som inträffat på detta område, och det var närmast därför jag begärde ordet. Herr Larsson vet mycket väl att jag har blivit utpekad på alldeles speciellt sätt i sammanhanget, enligt min mening naturligtvis alldeles oförskyllt.

Jag kände verkligen ett behov av att apostrofera Adolf Hedin i detta sammanhang, därför att de synpunkter som han anförde redan 1873 i en särskild skrift enligt mitt sätt att se har blivit utomordentligt aktuella. Jag talade med en folkpartiriksdagsman just om den saken och han sade: Tänk vilka liberaler det har funnits en gång i tiden!

Biskop Bergqvist har jag den största respekt för. Vad beträffar denna språkfråga hade han såsom ordförande i statsutskottets andra avdelning från 1920 till 1936 möjlighet att bildligt talat inte släppa någon djävul över bron, men jag uppskattar honom för hans insatser för Norrbotten i många sammanhang. Om han skulle ha levat nu, tror jag att han skulle ha stått på samma linje som statsrådet Edenman.

Anledningen till att jag drog fram kapten Meyerhöffers namn var inte närmast att jag ville slå herr Larsson i huvudet med honom, utan snarare kanske herr Hagberg i Stockholm, som inte är här just nu. Herr Hagberg talade år 1935 för Kungl. Maj:ts förslag, men ute på fältet följde hans skaror Meyerhöffer, och det gjorde de andra skarorna också.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om det tillåtes mig vill jag endast erinra om att herr Lassinantti erkände, att han skrivit sitt anförande innan jag höll mitt, och det kanske kan förklara tonen. Hans anförande skulle ju främst vara motiverat av artiklar i pressen. Såvitt jag kan förstå finns det icke någon anledning att i det här sammanhanget åberopa någon press som jag har någon speciell anknytning till.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset är inte så oskyldig i det här sammanhanget som han låter. När han lämnade sin motion i januari, sade han att han hoppades få tampas med mig.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i diskussionen på den här punkten — varken utskottsutlåtandet eller reservationerna ger mig direkt anledning till det. Reservationen c) handlar om det anslag ur vilket den här verksamheten bör bekostas. Då både herr Lassinantti och herr Larsson i Hedenäset har ställt direkta frågor till mig, använder jag emellertid gärna tillfället att göra en kortare deklaration.

Jag är personligen helt desorienterad i den tydligen mycket livliga diskussion som pågår i Tornedalen. Den direkta erfarenhet jag har därifrån hänför sig till en stor och positiv konferens förra året, som också herr Lassinantti nämnde. Vi sörjlänningar som var där i olika uppdrag hade nog mycket svårt att inbilla oss att vi levde i en bygd som var utsatt för någon språkstrid, och jag anser att vi här i andra kammaren ingalunda bör tala om att det skulle finnas några särskilt stora motsättningar uppe i Tornedalen.

På herr Larssons fråga vill jag kort och gott svara, att jag tyckte det var naturligt att vi skulle använda vad som

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

kallas gränsortsanslaget med hänsyn till att det fanns gott om pengar på detta anslag. Det är ett reservationsanslag, och det fanns nu en ganska stor reservation att tillgå.

Jag räknar inte med att den här verksamheten kommer att få någon större omfattning, och säkerligen kommer kostnaderna för den att vara ganska blygsamma. Skulle det här visa sig bli en stor sak som kostar mycket pengar, vill jag gärna helt öppet svara på herr Larssons fråga så, att jag aldrig har räknat med att den frivilliga undervisningen i finska skulle konkurrera med eller vara ett hot mot den verksamhet som hittills har bekostats ur gränsortsanslaget. Skulle anslaget inte räcka, får vi väl göra som skolöverstyrelsen redan i år föreslagit, nämligen föra över det till det ordinarie anslaget till folkskolorna.

Även herr Lassinanttis frågor är ganska lätta att svara på. Jag har antecknat tre nej och ett ja på min lilla anteckningslapp. Jag kan inte förstå annat än att svaret på de tre första frågorna måste bli ett obetingat nej och svaret på den fjärde frågan ett lika obetingat ja.

Det är mycket enkelt att redogöra för min personliga syn på denna fråga. Jag har inte ett ögonblick, liksom givetvis inte heller skolöverstyrelsen, räknat med att denna frivilliga undervisning i finska skulle konkurrera med undervisningen i svenska. Svenska är vårt skolspråk även i Tornedalen, och det måste alla lära sig. Den svenska staten tvingar även den som har finska till modersmål att obligatoriskt läsa svenska i våra skolor, och det tycker jag är riktigt. Men, ärade kammarledamöter, är det inte å andra sidan rimligt att de människor, som har finska till modersmål, får läsa finska, alltså sitt eget modersmål, i klasserna 8 och 9 som ett frivilligt tillvalsämne? Någoting annat är det här inte fråga om.

Jag vill understryka, herr talman, att det inte är med anledning av någonting

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

som har sagts här i kammaren eller skrivits i utlåtandet och reservationen som jag gör denna deklaration, men det är möjligt att den kan ha sitt värde i den debatt uppe i Tornedalen som enligt vad herr Lassinantti antydde kommer att fortsätta.

Vi är på svenskt håll angelägna om att så många som möjligt på andra sidan Bottenhavet i varje fall skall förstå svenska. Det är väl då också ett självklart krav att vi i varje fall medverkar så långt, att de i Tornedalen som har finska som modersmål får frivillig undervisning i detta ämne.

Sedan, herr talman, går jag över till det område som jag hade tänkt behandla i en liten replik till fröken Karlsson och fru Sjöqvist.

Jag vill till fröken Karlsson säga att hennes anförande här före middagsrasten var oerhört intressant att lyssna till. Ingen av kammarens ledamöter tog miste på att det var en levande erfarenhet som låg bakom hennes anförande och att hon var starkt engagerad i den här frågan.

Men innan jag går in på fröken Karlssons insatser här kanske jag mera politiskt och allmänt får uttala min förvåning i denna kammare, liksom jag gjorde i den första, över att högern har en allmän reservation på denna punkt, när det gäller observationsundervisningen. Om jag får upprepa vad jag sade i första kammaren, vill jag säga att man ju bör se det här förslaget mot bakgrunden av den allmänna debatten om agans avskaffande, disciplinen i skolorna eller — för att använda ett uttryck som framför allt högerpressen har använt — nedbusningen. Då jag är ansvarig för att agan har förbjudits i folkskolan, är det alldeles uppenbart att jag måste vara särskilt lyhörd när de ansvariga skolmyndigheterna kräver att få andra medel i sin hand. Ett av dessa nya medel är den s. k. observationsundervisningen.

Det är inte så som fröken Karlsson vill göra gällande — även fru Sjöqvist

var inne på det — att vi har ett alternativ till observationsundervisningen i vad de kallar observationsklasser. Dessa observationsklasser har vi redan. Fröken Karlsson säger, att hon skulle föredra att dessa observationsklasser bleve legaliserade, men de är i hög grad legala. Det är emellertid mycket svårt att få ihop observationsklasser, om man i dessa uteslutande skall placera pojkar och flickor — framför allt är det väl fråga om pojkar — som är verkligt svårhanterliga. Det är endast de största skoldistrikten som skulle ha någon direkt glädje av möjligheten att inrätta observationsklasser.

Den särskilda observationsundervisningen är däremot ett medel utöver de övriga instrumenten. Man talar här om att man inte tror mycket på fyra timmars extra undervisning i veckan — fröken Karlsson använde ett så starkt uttryck som att det var fråga om själslig aga. Hon ser saken uteslutande så, att ett barn tas bort från sin vanliga skolmiljö och att barnet därför skulle känna sig prickat. Man kan emellertid se saken på ett annat sätt, och det har skolöverstyrelsen gjort liksom även jag och en rad pedagoger, psykologer och läkare som har uppträtt i den allmänna debatten. De har haft många konkreta fall under de senaste åren — t. ex. Malmöfallet där en pojke var ovanligt ohövlig mot lärare och överlärare — men alla experter säger, att när man närmare börjar studera ett sådant barn, ty det är dock fråga om barn, och undersöker dess hemmiljö och över huvud taget ger sig tid till att ta reda på varför barnen är sådana som de är, finner man i allmänhet en förklaring. Tyvärr har skolan för små resurser när det gäller kuratorer och skolpsykologer. Det har i allmänhet varit klassföreståndarens eller rektorns uppgift att på en rast under några minuter försöka tala vederbörande pojke eller flicka till rätta.

När vi nu inför denna särskilda observationsundervisning på fyra timmar

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

i veckan, är syftet egentligen inte att meddela undervisning utan att få ett tillfälle för skolan och samhället, inte att straffa eleven, utan att komma till tals med honom. Han får 4×45 minuter på sig varje vecka att inför en särskild utvald lärare mottaga undervisning och framför allt få tala själv. Vi har trott på det här. Det är ett försök, såsom utskottet också har understrukt. Men vi tror att denna form av uppfostran många gånger kan lösa upp dessa hårt knutna barnasjälur helt enkelt genom att man visar dem det individuella intresse som den vanlige läraren i den vanliga klassen med de många eleverna inte hinner med.

Jag vill understryka, herr talman, att det inte finns någon som helst anledning att betrakta detta som en politisk fråga. Här famlar vi alla, fröken Karlsson. Vad jag här har reagerat mot är att ett helt parti sluter upp i en partireservation mot ett sådant här förslag, när vi ändå alla vet att uppfostringsfrågorna är så oerhört väsentliga. Jag tycker att det hade sett bättre ut om riksdagen enhälligt hade antagit det här förslaget, gärna med uttalande av den tveksamhet som fröken Karlsson gav uttryck åt. Men låt oss nu se hur det här kommer att utfalla! Det är ju ett försök med ett nytt medel och ingenting annat. Jag tycker att högerns uppmarsch på en negativ linje inte är särskilt snygg.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Lika litet som jag tidigare har önskat någon strid om de lokala frågor som vi har där uppe önskar jag någon strid med statsrådet. Jag konstaterar med tillfredsställelse att han slog fast vad andra instanser tidigare har sagt, nämligen att den undervisning det här är fråga om skall vara frivillig. Det är väsentligt att få detta utsagt även av statsrådet.

Sedan kan det inte hjälpas att jag måste göra en liten kommentar.

Statsrådet Edenman ansåg det motiverat att det anslagsbehov det här är fråga om skall tillgodoses med hänsyn till att det var gott om pengar och gott om reservationer ifrån gränsortssamslaget. Det bör tilläggas att samtidigt som ett nytt ändamål nu skall tillgodoses från detta anslag sker en nedprutning av det förhållandevis lilla anslaget med 70 000 kronor eller närmare 25 procent. När man sedan vet hur många otillgodosedda behov det har funnits och finns i bygden i fråga kan det inte hjälpas att man reagerar mot att anslaget på detta sätt från två håll naggas i kannten.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Edenman förebrår oss för att vi har velat sluta upp kring denna fråga. Först säger han att det finns ingen politik i den, men sedan beskyller han högern för att ha gjort politik av den.

Jag är själv övertygad att jag har rätt — jag har till och med fått statsrådets ord på att han tror detta — och jag har utan svårighet lyckats få högerpartiet att följa min uppfattning. Detta behöver inte vara något fel. Min förhoppning är också att jag skall lyckas övertyga hela riksdagen om att min uppfattning är den riktiga. Jag vill använda statsrådets eget uttryck men utan negation. Jag skall säga att det skulle se riktigt snyggt ut, ty därmed hade riksdagen verkligen visat att den gått in för någonting som inte är en skrivbordsprodukt. Vi må vara hur stora experter som helst, men om man inte sysslat med dessa frågor i det dagliga livet kan man inte förstå vilka svårigheter barnen och därmed också både lärare och hem har. Jag skulle till och med vilja säga att man bör ha varit med så länge att man fått uppleva den förändrade strukturen i våra klasser för att kunna förstå detta. Jag har aldrig sagt och heller aldrig tänkt mig att detta skulle vara något alternativ

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

till observationsklasserna. Jag fördömer helt enkelt denna form av försök. Jag betraktar mig — även om det är förmåtet — som att jag har kommit över det försöksstadium som man nu från statsrådets och skolöverstyrelsens sida rekommenderar. Jag erkänner gärna att jag använde ett felaktigt uttryck när jag sade »legalisera», och det var riktigt att statsrådet rättade mig där. Men observationsklasserna bör utbyggas mycket kraftigt. Många skoldistrikt, därav en del ganska stora, har inte någon observationsklass, och så snart dessa klasser förekommer som enstaka klasser, blir de betraktade inte som om de skulle vara andliga hälsoklasser för barnen utan som en bestraffning. Det blir inte en klass dit barnen längtar för att få frid. Det tror jag inte heller att de får.

Jag vill bestämt opponera mig emot dels att jag politiserat denna fråga och dels att observationsklasserna skall ställas som alternativ.

Statsrådet säger till slut att detta är för att man skall kunna ge barnen den individuella hjälp man inte kan ge dem i de stora klasserna. Ja, där har vi problemet! Där har vi gångna års försyndelser, att vi varit med att bygga upp dessa jätteklasser vid en tidpunkt då barnen borde ha fått mycket mera individuell hjälp än de tidigare har behövt, ty förr tog familjen på ett helt annat sätt hand om dem.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Det anslag vi nu behandlar är ett av de största i hela budgeten och det berör en stor del av vårt skolväsen. Det är i och för sig motiverat med en utförlig debatt, men riksdagens långa föredragningslista framtvingar en begränsning. Jag skall inte ge mig in på den intressanta debatten om observationsklasserna i annan mån än att jag vill säga att jag delar utskottets uppfattning att vi bör göra ett

försök och sedan får vi se hur mycket det kan ge.

På sid. 14 i utlåtandet behandlar utskottet frågan om hur det skall gå för en rektor vid en realskola, som successivt avvecklas i samband med att nio-årig enhetsskola införs i kommunen. Skolöverstyrelsen hade föreslagit att en sådan rektor lika väl som en rektor vid det obligatoriska skolväsendet skulle ha möjligheter att under vissa givna förutsättningar övergå till rektorstjänst i försöksskolan utan ansökan. Det har ofta framhållits, inte minst av ecklesiastikministern, att de olika skolformernas lärare skulle ha så vitt möjligt lika chanser till skolledartjänster vid försöksskolan. Om det, som statsrådet framhåller i statsverkspropositionen, av organisatoriska skäl är svårt att utfärda generella övergångsbestämmelser och om Kungl. Maj:t skall pröva dessa ärenden från fall till fall, är det dock otillfredsställande om denna prövning bara kommer till stånd då kommunen gör framställning därom. Rektor bör inte vara beroende av att det blir av för kommunen att skriva till Kungl. Maj:t om detta. Utskottet ställer sig i viss mån tveksamt till lämpligheten av en dylik anordning. Jag utgår från att ecklesiastikministern på grund av denna av utskottet uttalade tveksamhet än en gång överväger vad som rimligen kan göras för att lösa detta problem.

Jag övergår sedan, herr talman, till anslagsberäkningen och bakgrunden till reservationen nr 2 a. Denna reservation gäller de fria läroböckerna. Vi reserverar vill ingalunda inskränka elevernas möjlighet att utan kostnad få tillgång till läroböcker. Att skolan tillhandahåller böcker utan kostnad för föräldrarna innebär inte bara en ekonomisk lättnad för familjerna utan är också praktiskt. Skolarbetet kan komma i gång snabbare. Förr hände det inte så sällan att en och annan elev kom till skolan utan att vara med »nödiga läroböcker försedd». Det kunde vara

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

av ekonomiska skäl, det kunde också vara av andra skäl, som jag inte skall ta upp tiden med att diskutera. Men det har faktiskt hänt att den förtvivlade läraren i en sådan situation till slut hellre köpte en bok själv till en sådan elev bara för att han skulle kunna komma i gång med undervisningen.

Att skolan tillhandahåller böckerna utan kostnad för föräldrarna är inte alltid liktydigt med att boken blir elevens egendom. Den kan också tillhandahållas genom lån. Statsbidragsbestämmelserna ändrades 1951, och kommunerna får nu själva besluta om och i vad mån läroböcker skall utlämnas som gåva eller som lån. Detta tycks inte vara tillräckligt känt. Fortfarande träffar man på personer, bland annat lärare, som har för sig att om eleverna återlämnar böckerna riskerar kommunerna ett minskat statsbidrag. Statsutskottet har därför understrukit detta flera gånger och bland annat 1957, då statsutskottet skrev att det var »angeläget, att de erfarenheter som vunnits i skoldistrikt, där man följt en mera restriktiv praxis i fråga om läroboksutdelningen, förutsättningslöst prövades i större sammanhang». Över huvud taget har man nu praktiska erfarenheter från en del kommuner, och de erfarenheterna borde delges övriga kommuner. Där man har en sådan praxis att lämna ut en del böcker som lån brukar man säga till, att om en elev är mycket fäst vid en lånebok skall läraren kunna låta honom behålla den vid terminens slut. Det skulle emellertid vara värdefullt om vi genom statsrådets initiativ kunde få en redogörelse vid något lämpligt tillfälle — jag menar inte i dag — inför riksdagen beträffande de erfarenheter man gjort på detta område i vissa kommuner.

Jag skulle vilja tillägga, herr talman, att om man i någon större utsträckning kan låta flera årskullar använda samma bok beror mycket på böckernas utformning. När nya upplagor kommer ut

är det viktigt att de är utformade så att man lätt kan se vari ändringarna består, så att man i någorlunda stor utsträckning kan använda olika upplagor parallellt. Här står samhällsintresset mot förlagsintresset. Jag skulle vilja uppmana ecklesiastikministern att råda dem det vederbör att försöka komma en bit på väg genom förhandlingar i detta avseende. Här finns nämligen också pengar att hämta. Genom förslag sådana som dessa har reservanterna räknat med att man skulle kunna göra en besparing på 5 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 a av herr Boman m. fl.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att lägga mig i denna debatt, utan jag begärde ordet för att säga några ord med anledning av det som statsrådet Edenman sade för en stund sedan och som förvånade mig mycket.

När jag tillsammans med några kammarledamöter kommit att stå som undertecknare av reservation nr 2 b, beror detta på att jag varit övertygad om att fröken Karlsson har rätt. Det har inte använts någon som helst partipiska i det fallet. När det nu råkat bli så att högerns tre övriga representanter i statsutskottet har övertygats av fröken Karlsson i denna fråga, så tycker jag det är mycket anmärkningsvärt att statsrådet framställer den saken som »osnygg». Det är beklagligt att statsrådet ansett sig böra komma med en dylik beskyllning. Statsrådet kan väl ändå inte mena att vi borde ha plockat fram någon med en annan uppfattning än fröken Karlsson bara för att tillfredsställa statsrådets renlevnadsanspråk på den punkten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag är inte säker på att herr Heckschers indignation är lika

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

äkta som fröken Karlssons inställning i denna fråga om observationsklasser. Det är emellertid att observera, herr Heckscher, att förslaget om särskild observationsundervisning inte är något som den socialdemokratiska regeringen har hittat på, utan det är något som skolmyndigheterna och skolans män är fullt eniga om. Det finns självfallet många andra som har en avvikande uppfattning, men de ansvariga skolmyndigheterna vill ha dessa pengar för att göra ett försök i en för skolan brydsam situation, och jag har velat effektuera det önskemålet. Trots att jag respekterar fröken Karlssons synpunkter, tycker jag ändå att det är en egendomlig uppdelning som skett i utskottet, när högers representanter har gått på samma linje.

Det kan väl inte vara så, herr Heckscher, att även fru Sjöqvists synpunkter, som här har framskymtat, när hon talar om kostnaderna för denna observationsundervisning, har spelat in en liten aning?

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Lassinantti åberopade de stora liberala andarna i sin tornedalsdebatt i denna fråga, i den mycket illa dolda avsikten att visa hur dagens mindre, liberala andar ser på denna fråga. Jag vill då säga, att orsaken till att jag som reservant har ställt mig bakom den uppfattning herr Larsson i Hedenäset i egenskap av motionär har fört fram ligger helt på det praktiskt-administrativa planet. Jag har sett det som rimligt och riktigt att anslag till undervisning i finska liksom annan språkundervisning utgår från det vanliga läraranslaget. Jag finner det självklart att man skall acceptera det som ett rimligt krav från denna del av befolkningen att ha rätt till undervisning under det vanliga anslaget på samma sätt som andra grupper. Jag kan alltså lugna herr Lassinantti med att det inte föreligger någon som helst skillnad mellan

de stora liberala andarnas synpunkter på denna fråga och de mindre andarnas.

Om det sedan är tillåtet, herr talman, att så att säga litet vid sidan om den kontrovers, som uppstått mellan ecklesiastikministern och högerpartiet beträffande observationsundervisningen, säga någonting om den saken, så vill jag meddela att jag haft tillfälle att följa opinionsbildningen omkring denna fråga i statsutskottet, och jag kan bekräfta att det är fröken Karlssons personliga entusiasm och argumenteringsförmåga som gjort att hon fått sina partivänner med sig. Man kan förebrå henne för mycket, och jag tycker att hon har fel i sakfrågan, men man kan inte göra gällande att hon eller hennes parti i denna fråga uppträtt osnyggt.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag är mycket angelägen att framhålla, att vi här har dels ett antagande, som är mycket subjektivt uppbyggt, dels ett påstående, som vi lar på verklighetens grund. Jag tillåter mig säga att jag står för det senare och viker absolut inte från det. Där emot vet jag att statsrådet har fel.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. I i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Jä;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 172 ja och 43 nej, varjämte 4 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna, med 2 a) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock fröken Karlsson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 2:o) mom. II i statsutskottets utlåtande nr 123 antager det förslag, som innefattas i den av herr Bo-

Bidrag till driften av folkskolor m. m.

man m. fl. avgivna, med 2 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 45 ja och 54 nej, varjämte 121 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) avgivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. II i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

Bidrag till driften av folkskolor m. m.*Mom. III*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. III i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 174 ja och 43 nej, varjämte 2 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr

Boman m. fl. avgivna reservationen 2 a); samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock fröken Karlsson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 2:o) mom. V i statsutskottets utlåtande nr 123 antager det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. avgivna, med 2 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 47 ja och 64 nej, varjämte 109 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given

Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.

varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. V i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarernas ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 45 nej, varjämte 35 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2 c) av herr Boman m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten

2:o) mom. VII i utskottets utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 c) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 71 nej, varjämte 20 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4**Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarerna av herr *Aastrup m. fl.* (I: 28) och den andra inom andra kammarerna av herr *Ohlin m. fl.* (II: 32), hade hemställts dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att den tidigare av riksdagen begärda sammanfattande utredningen, syftande till en plan för en successiv sänkning av elevantalet per klass inom hela skolväsendet, färdigställdes i sådan takt att förslag kunde föreläggas 1960 års riksdag, dels att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln

Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.

anvisa ett reservationsanslag, rubricerat Åtgärder för skolans fostrande verksamhet, av 4 000 000 kronor att av Kungl. Maj:t fördelas mellan länsskolnämnderna (skolöverstyrelsen).

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 28 och II: 32, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att av riksdagen år 1956 begärd utredning rörande sänkning av lärjungeantalet i undervisningsavdelningar inom folkskoleväsendet samt vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter snarast möjligt måtte färdigställas och förslag i ämnet föreläggas riksdagen;

b) att motionerna I: 28 och II: 32, i vad de avsåge anvisande av anslag, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström* och *Ståhl*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under b) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 28 och II: 32, såvitt nu vore i fråga, till Åtgärder för skolans fostrande verksamhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor, att av Kungl. Maj:t fördelas mellan länsskolnämnderna (skolöverstyrelsen).

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! När jag begärde ordet i denna punkt, hade jag tänkt mig att någon företrädare för motionärerna skulle ha kommit först.

Jag anser att det skulle vara mycket betänkligt att följa reservationen och använda de där begärda tre miljonerna på det sätt som föreslagits av motionärerna. Folkpartiets representanter har ju förordat en sänkning från 4 miljoner till 3 miljoner. Visst skulle mycket av vad som föreslås i motionen få stor betydelse för eleverna och hela skolan.

Men anslaget föreslås bl. a. bli använt — detta står inte omnämnt i utskottets skrivning, men jag vill ta upp det med tanke på att motionen kan betraktas som en bruksanvisning — bl. a. till förstärkningsanordningar inom skolan. En lärare, som har en s. k. lättskött klass, skulle kunna placeras på en annan avdelning och undervisningen i den »lättskötta» klassen skötas av, som det står, tillfälligt anställd akademiskt studerande ungdom. Det skulle betyda att man med riksdagens godkännande finge använda metoder, som nu fått tillgripas i ett nödläge. Detta är mycket olyckligt. Vi har ont om vikarier som är kvalificerade, och då tar man ungdom som för tillfället kan frigöra sig från sina akademiska studier. Att placera dem i just »lättskötta» klasser vore ganska underligt, ty det skulle betyda att barnen i dessa därför att de råkar vara hyggliga finge en mindre kvalificerad lärare. Jag tycker det är ett uttryck för underskattning av lärarens gärning när man föreslår att personer, som inte har den pedagogiska utbildning som de bör ha, skall tjänstgöra i klasserna.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den mycket stora fråga, som vi nu skall diskutera, gäller ju hur många elever man rimligen kan ha i en skolklass för att bedriva en framgångsrik undervisning. Det är ett problem som vi haft som följeslagare genom hela 50-talet och som det är på tiden att vi verkligen tar krafttag för att lösa.

1956 framförde vi från folkpartiet krav på att riksdagen skulle av Kungl. Maj:t begära en plan för en långsiktig successiv sänkning av elevantalet. Motionen bifölls av en enig riksdag. Detta skedde helt säkert i känslan av att man här inom alla lärarkategorier, inom de lekmanagrupper som skolstyrelserna företräder och inom de statliga skol-

Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.

myndigheterna har en på erfarenhet grundad enig uppfattning, att det inte är rimligt att i längden fortsätta med arbetsenheter på 35, 36, 37 och 38 elever, som ofta kan vara fallet i våra tonårsklasser.

När man nu på nytt kommer tillbaka i denna fråga i ännu ett enigt statsutskottsutlåtande, hänger detta samman med att den plan, som man 1956 begärde skulle framläggas för 1958 års riksdag, inte har hörts av. Det finns därför skäl att ytterligare rekapitulera vad som hänt på området. Vi beslöt 1957 för folkskolans del en sänkning med ett halvt barn per klass och år för varje läraravdelning i syfte att därmed på fyra års sikt kunna åstadkomma en sänkning med sammanlagt två elever per klass. Detta är självfallet ett alltför blygsamt mål, eftersom den eniga opinionen snarast siktar på ett optimum av 25 elever i tonårsklasserna och ännu färre på lågstadiet.

1956 års riksdagsbeslut ledde till att börja med till en löftesrik aktivitet i kanslihuset. Man tillsatte en utredningsman som började göra upp en plan för det långsiktiga arbetet. Han flyttades sedan över till skolöverstyrelsen och fick en ersättare därifrån, men såvitt jag vet är det enda påtagliga resultatet av detta mer än tvååriga arbete i ecklesiastikdepartementet den promemoria, som lämnades den 9 januari 1958 och som syftade till att belysa möjligheterna att sänka elevantalet i landsbygdens B-skolor med fem elever per klass, en utredning som ledde till vissa resultat vid fjolårets höstriksdag.

Jag beklagar att vi i statsutskottets andra avdelning inte här i kammaren har en ny Adolv Olsson, som kunde tala om för vederbörande departementschef att när riksdagen begär en utredning och en plan för en långsiktig sänkning av elevantalet, så är det verkligen också riksdagens önskan, att det skall komma en utredning och en plan från kanslihuset. Vi diskuterade denna fråga i en

interpellationsdebatt i somras, men mer än löften fick vi inte heller den gången. Därför är det rätt naturligt att vi motionärer nu på nytt — trots enigheten inom statsutskottet — vill markera att vi kommer att fortsätta att driva denna fråga tills vi får det begärda beskedet från departementet.

Många undrar om vi verkligen har resurser, om vi orkar med att sänka elevantalet i klasserna. Finns det lärare, finns det lokaler och räcker de ekonomiska resurserna? Jag vill då peka på det förhållandet att folkskolan i riket redan passerat sitt elevmaximum, sin tröskel, och att de stora årskullarna för närvarande befinner sig i åldrarna omkring 14 år. De passerar alltså nu högstadiet och realskolan och vi möter dem så småningom i yrkesskolor och gymnasier. Men tiden är verkligen nu inne att med början nedifrån åstadkomma den successiva förbättring, som man inte minst för tio år sedan i skolkommissionens planeringsarbete förutsatte såsom en självklarhet men som man från regeringens sida inte velat driva med samma energi som vi gjort från oppositionssidan.

Nu tycker jag inte att denna fråga i fortsättningen bör bli ett partipolitiskt stridsäpple. Det är så viktigt för skolans lugna och vardagliga arbetsro, att den måste få en lösning. Det är viktigt att lärarna inte slår sig till ro i känslan av att det en vacker dag i framtiden kommer en så kolossal förbättring, en sådan väldig ändring av arbetsformerna, att detta är den enda reform vi har att ta sikte på. Men det är också viktigt att den som skall ta det ekonomiska ansvaret för förbättringen, nämligen riksdagen, får ett begrepp om i vilken takt det kan anses nödvändigt att göra denna nedskärning och på vad sätt den skall passas in i de övriga stora utgifter, som vi åtagit oss för 1960-talets början.

Jag vill alltså här uppriktigt vädja till ecklesiastikministern att, trots att departementet har en lång rad andra

Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.

stora arbetsuppgifter framför sig, avdela en del av den förnämliga ämbetsmannaaexpertis, som man numera disponerar över i departementet, till att verkligen ägna sig åt denna sak, så att vi om möjligt nästa år kan få en plan, åtminstone i grova drag, för detta reformarbets bedrivande under 60-talet.

Under denna punkt, herr talman, diskuterar vi även ett annat förslag som väckts i samma motion från folkpartiet, nämligen ett förslag av mera extraordinär natur. Vi har menat, att i avvaktan på den stora förbättring, som sänkningen av elevantalet utgör, är det nödvändigt att göra vad man kan för att redan nu förstärka skolans resurser för fostran.

Den debatt, som förts här under tidigare punkter, har på ett mycket talande sätt belyst hur trevande och samtidigt hur man från den högsta skolledningen försöker komma till rätta med de svårigheter, som disciplinsituationen skapat. Vårt förslag innebär en omedelbar förstärkning av skolans resurser.

Det är ju rörande och på sitt sätt be-tecknande för fröken Karlssons iver, att hon i denna fråga kastar sig över sin hjälpare i nöden. Jag respekterar hennes inställning, men när fröken Karlsson upphäver sig till pedagogisk domare över skolöverstyrelsen och tror att hennes samlade pedagogiska erfarenhet från Hälsingborg väger tyngre än all den pedagogiska expertis, som haft möjlighet att yttra sig över vår motion, är det kanske en aning för mycket.

Skolöverstyrelsen har ju haft denna motion på remiss och har sagt ifrån, att på ett par punkter är det möjligt att redan nu med gällande administrativa ordning skapa de resurser för en gynnsammare klassuppdelning som motionären har efterlyst. Men på flertalet av punkterna fordras extra anslag och på punkt efter punkt tillstyrker skolöverstyrelsen ett beslut redan nu i motionens syfte.

Sedan har skolöverstyrelsen tillfogat några reflexioner, som går ut på att man gärna skulle vilja ha en fond för dessa anslag, vilken fond skulle vara tillgänglig år från år, så att skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna skulle kunna skjuta in sig just på de punkter, där en krissituation av den typ limhamnsfallet aktualiserat uppstår.

Vi reservanter har inte velat gå med på denna tekniska uppläggning. Vi anser att det är riksdagens sak att ta ställning till denna fråga år från år. Vi skall inte skapa specialfonder, över vars användning ett enskilt ämbetsverk helt skall bestämma, utan riksdagen skall ha ansvaret och skyldigheten att ta ställning till de årligen återkommande kraven.

Men i fråga om den pedagogiska sidan, den som verkligen gäller, hur man snabbt skall komma till rätta med de akuta disciplinsvårigheterna i ett läge som blir läraren övermäktigt på grund av det dagliga arbetets nedslitande art, råder det full överensstämmelse mellan motionärerna och skolöverstyrelsen.

Jag ber, herr talman, att mot denna bakgrund få yrka bifall till den reservation som under punkt 4 är avgiven av herr Bohman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Det är naturligtvis att rekommendera att en sänkning av elevantalet i klasserna kommer till stånd. Men vi får komma ihåg att det inte går att i en handvändning framskaffa tillräckligt med lokaler och lärare. Det kommer naturligtvis även att kräva väsentligt ökade utgifter.

Vi har emellertid i utskottsutlåtandet påpekat att denna fråga väsentligen sammanhänger med bristen på lokaler och lärare.

Vad det sedan gäller yrkandet i motionen om 4 000 000 kronor till åtgärder för ungdomsfostrande verksamhet, så har man redan i reservationen nedskri-

Successiv sänkning av elevantalet per klass i skolorna m. m.

vit det yrkandet från 4 till 3 miljoner kronor. Vi har från utskottsmajoritetens sida inte funnit anledning att yrka bifall till det förslaget. Vi har den uppfattningen att en fördelning av dessa 3 miljoner kronor till länsskolnämnderna knappast skulle få den verkan som man eventuellt har åsyftat i motionen.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Herr Helén säger att skolöverstyrelsen rekommenderar en hel del av de åtgärder, som förordas i den motion jag något berörde. Men det behöver inte betyda att man inte får lov att ha vissa kritiska synpunkter i frågan.

Mina erfarenheter kommer inte huvudsakligen från Hälsingborg utan jag har vetskap om hur bristen på pedagogisk utbildning hos ett stort antal lärare i klasserna vållar svårigheter inte bara för lärarna själva — det måste alltid bli svårigheter om man inte har den utbildning som behövs — utan också för eleverna.

Det är så mycket i motionen som är riktigt, men att sätta in en sådan sak som att ett skoldistrikt på något sätt skulle falla för en sådan frestelse tycker jag är mycket värre än när jag åberopar min direkta erfarenhet.

Det hade varit mycket bra om man haft möjlighet att ställa frågan om minskning av antalet barn i klasserna under särskild omröstning. Då hade jag kanske kunnat räkna med att få hela folkpartiet med denna gång. För två år sedan hade jag väckt en motion tillsammans med en lärare, som här representerade högern men som inte längre tillhör denna kammare. Vi begärde där att man skulle minska barnantalet till en siffra, som icke översteg ett visst antal i folkskoleklasserna respektive småskoleklasserna. Man skulle inte räkna med medeltal som man nu tyvärr

gör. Då kunde vi inte få något stöd. Nu har man från utskottets sida skrivit i allra största allmänhet om nedsättning av barnantalet i klasserna, men det hade varit utmärkt, om man kunnat få en rösträkning på den punkten. Nu går det inte, och därför kan jag tyvärr inte annat än följa utskottet helt, och det betyder att jag måste rösta emot yrkandet om de tre miljonerna.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag kan tyvärr inte befria fröken Karlsson från hennes lidande i det förflutna. Det går inte att göra något åt här i kväll, utan det får protokollet från den gången svara för. Men nog är det synd att fröken Karlsson nu beklagar, att vi nått enighet i statsutskottet att skriva till regeringen och begära en långsiktig plan för sänkning av elevantalet.

Det råder ingen meningsskiljaktighet mellan mig och herr Karlsson i Olofström på den punkten. Vi är överens om att det är tillgången på lärare och lokaler och de samlade ekonomiska resurserna, som avgör takten i sänkningen. Vi begär att Kungl. Maj:t skall fullgöra sitt utredningsuppdrag och lägga fram den plan som riksdagen begärt. Jag kan inte underlåta att konstatera att det skulle vara beklagligt, om landets skolminister inte har ett ord att säga i denna sak, sedan han ägnat tiden åt partipolitisk polemik av föga nytta här i kväll.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) mom. b) i utskottets utlåtande nr 123, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 180 ja och 37 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2**Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1959/60 till reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under fjärde huvudtiteln (punkt 189) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Reglering av prisstegringar för budgetåret 1959/60 beräkna ett anslag av 60 000 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i propositionen

nr 119, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959, föreslagit riksdagen att dels godkänna att i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer finge ligga till grund för prisreglering av anslagen under fjärde huvudtiteln under budgetåret 1959/60, dels ock för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa till Prisundersökningar m. m. ett anslag av 75 000 kronor och till Reglering av prisstegringar ett anslag av 40 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 200) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 257), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i årets statsverksproposition att under försvarets huvudtitel, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräkna ett anslag till Reglering av prisstegringar av 60 000 000 kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman* (I: 438) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* (II: 538), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 119,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 456) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 565), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 119 måtte till grund för prisreglering av anslagen under fjärde huvudtiteln godtaga vad i motionen anförts samt avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av särskilt prisregleringsanslag av 40 000 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 539), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen nr 119 an-

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

gående anslag till reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln, vilka kostnadsmässigt beräknats till 40 075 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i anledning av motionerna I: 456 och II: 565 och med avslag å motionerna I: 438 och II: 538 samt II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna att av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959 angivna riktlinjer finge ligga till grund för prisreglering av anslagen under fjärde huvudtiteln under budgetåret 1959/60;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 438 och II: 538 samt II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Prisundersökningar m. m. för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 438 och II: 538, I: 456 och II: 565 samt II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, och motionerna I: 200 och II: 257, till Reglering av prisstegringar för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett anslag av 40 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet under a) och c) bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 456 och II: 565 och med avslag å motionerna I: 438 och II: 538 samt II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna att av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959 och av reservanterna angivna riktlinjer finge ligga till grund för prisreglering av anslagen un-

der fjärde huvudtiteln under budgetåret 1959/60;

c) med bifall till motionerna I: 200 och II: 257 samt I: 456 och II: 565, enligt vilka compensation skulle utgå på tilläggsstat, och i anledning av motionerna I: 438 och II: 538 ävensom II: 539, sistnämnda fem motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Reglering av prisstegringar för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett anslag av 40 000 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! I det statsfinansiella läge som nu råder bör alla möjligheter till besparingar tillvaratas; det tror jag vi allesammans är överens om. Kanhända kan inte heller områden, som i normala fall inte borde utsättas för sparaktioner, i denna situation undantas. Ett sådant område har ju försvaret ansetts vara. I princip vill jag gärna medge, att vi här givetvis får fara försiktigt fram, men därmed är inte sagt, att vi helt skall lämna försvarsanslagen utanför all diskussion om besparingsmöjligheter. Försvaret skulle nog kunna sluka praktiskt taget vilka anslag som helst, men det är också mycket svårt att kontrollera, att anslagen kommer till effektiv användning. Jag har ingenting emot att erkänna, att det ligger i försvarsarbetets natur att en viss, mindre effektiv användning av pengar förekommer, men just därför bör vi inte anvisa medel i större utsträckning än vad som verkligen kan motiveras såsom ofrånkomligt.

Behovet av det anslag, som det här är fråga om, är mycket svårt att bedöma just nu. Därför har vi menat, att vi får vara försiktiga vid beviljandet av detta anslag. Svårigheten att avgöra vilket belopp som är det riktiga bevisas inte minst därav att departementschefen själv, som i statsverkspropositionen

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

har begärt 60 miljoner kronor till detta anslag, nu — endast några månader senare — har prutat ned det med 30 procent, eller till 40 miljoner kronor.

Det är ingenting som säger, att det är säkert att ens denna summa kan komma att behövas. Detta anslag skall vara ett s. k. prisregleringsanslag för eventuellt kommande prishöjningar. Nu har prisen varit konstant sedan en lång tid tillbaka, och det finns inte någon grundad anledning att anta, att utvecklingen skulle vända i inflationistisk riktning. I stället kan man upptäcka vissa spår av en sjunkande tendens inom prisutvecklingen. Kommerskollegiets partiprisindex visar t. ex. en nedåtgående tendens. Samma uppfattning är återgiven i bankoutskottets utlåtande nr 39, som nu ligger på kammarens bord. Utskottet säger:

»På prisområdet kan stabiliteten för närvarande sägas vara ett faktum. Sedan april 1958, d. v. s. under omkring ett år, har sålunda konsumentprisindex legat oförändrat på 152, och stabiliteten i prisutvecklingen beräknas totalt sett fortvara även under resten av år 1959.»

Det föreligger enligt detta auktoritativa uttalande inte nu någon risk för att det skall bli prislehöjningar. Någon prisstegring har inte heller inträffat, sedan detta anslag beräknades. Vi har därför från centerpartiet yrkat, att anslaget inte bör anvisas nu utan anstå tills vidare. Om utvecklingen mot förmodan skulle bli sådan, att det finns grund för anslaget beviljande, bör detta kunna ske på tilläggsstat till hösten. Samma mening har anförts i riksräkenskapsverkets yttrande.

Det är alltså inte fråga om någon försvagnings av försvarsanslagen reellt sett. Endast om detta anslag hade vägrats i en utveckling mot ökade kostnader skulle så ha varit fallet. Nu har anslaget mera karaktär av beredskap mot inflationsutveckling, men — som jag nämnde — en sådan utveckling kan inte för närvarande sägas vara för handen. Följ-

aktligen finns inte det underlag till finnas, på vilket detta anslag har beräknats skola utgå.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som har fogats till detta utlåtande.

Häri instämde herr *Lundberg* (s).

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k):

Herr talman! Vi har nu kommit fram till den sista räkningen här vid värriksdagen för det kostsamma upprustningsbeslut, som i fjol fattades av sex personer och som konfirmerades av B-riksdagen. Det rör sig här om en del av de automatiska utgiftsstegringarna, och det är inte ur vägen att i detta sammanhang erinra om den debatt som under pensionsvalen i somras fördes mellan oss och dem som var ansvariga för detta fyrpartibeslut.

Vi hävdade då i radio, television och press, att enbart de automatiska stegringarna, alltså den 2,5-procentiga stegringen i anslutning till den tekniska utvecklingen samt compensationen för pris- och lönestegringar, skulle leda till att försvarskostnaderna för detta budgetår kom upp i 3 miljarder och om några år i 4 miljarder. »Det är inte sant», sade man på alla håll, »så mycket blir det inte». — »Nå», frågade vi, »hur mycket anser herrarna att det blir?» Ja, det visste man inte. Man hade fattat ett miljardbeslut utan att riktigt veta hur många miljarder det skulle bli fråga om. Man skulle tillsätta en utredning som räknade ut detta, och vid tidpunkten för remissdebatten hade man åtminstone kommit så långt, att herr Sträng kunde meddela oss att när allt lades tillsammans skulle det kommande budgetårets rustningskostnader uppgå till 3 200 à 3 250 miljoner kronor. Vi hade alltså inte tagit till för mycket, utan tvärtom en kvarts miljard för litet i förhållande till de verkliga kostnaderna.

Det nu föreliggande förslaget rör ba-

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

ra en liten del av dessa kostnader, nämligen själva kompensationen för prisstegringar. Det är litet skillnad på generaler och arbetande människor här i landet. Arbetarna i Sverige hade nyligen ett tvåårsavtal, vari stadgades att om prisstegringarna blev så höga, att en bestämd indexsiffra uppnåddes under en viss månad, så hade arbetarna rätt att begära förhandlingar om kompensation. Nå, vi skulle väl känna de statistiska experterna dåligt, om de inte hade ordnat det så, att denna prisnivå nåddes precis två månader efter det man skulle ha haft möjlighet att begära kompensation. Det blev alltså inte någon sådan. Men för generalerna existerar inga tak. De svävar som hökar högt över alla tak här i landet och överskrider sina anslag nästan hur de vill. Kompensationen för prisstegringar på militär attiralj är bestämd årtal i förväg, och nu vill också försvarsministern att det för en kostnad av 75 000 kronor om året skall inrättas en särskild institution, vilken skall räkna ut hur stora prisstegringar som skall kompenseras just i år.

Vi tycker nog att det vore bättre, om man tillsatte någon institution som genomförde någon sorts priskontroll. Det finns inte numera priskontroll på någon vara här i landet, men för kanoner, granater och fästningsverk, där det allra bäst skulle ha behövts en priskontroll, har det aldrig funnits någon sådan.

Det växande motståndet mot den oerhörda miljarddrullningen inom försvaret kan avläsas i att även ett borgerligt parti, centerpartiet, i år har kommit med en motion, där man framhåller att om det blir prisstegringar, något som herr Hansson i Skegrie nyss tvivlade på, så skulle dessa kunna täckas — det glömde herr Hansson att påpeka, men det står i motionen — genom besparingar på andra delar av försvarets område. Även departementschefen har ju, såsom herr Hansson i Skegrie nyss konstaterade, minskat sitt första bud med 20

miljoner kronor. Det syns alltså att opinionen gör en viss verkan.

När centerpartiet säger att det bör i nuvarande besvärliga budgetläge kunna göras besparingar på andra områden, så är det inte svårt att påvisa en mängd sådana områden. Vid denna sena timme skall jag bara erinra om att statsrevisorerna helt nyligen visat, hur man far fram med skattebetalarnas medel. En viss fabrik under jord, ett bergverk, betalades av staten med maskinpark och allt med över 3 miljoner kronor och skänktes sedan bort till ett privat bolag, som nu begär att staten skall betala lika mycket för att bli ägare av denna fabrik, som bolaget inte betalat 5 öre för utan som staten ursprungligen bekostat, medan bolaget fått äganderätten.

Under en interpellationsdebatt, som jag år 1946 hade med dåvarande statsminister Per Albin Hansson, kunde vi konstatera att vad som inträffat i fråga om detta bergverk bara var ett av många exempel på militärt slöseri, varvid man såsom i detta fall genom överbetalning av beställda försvarsprodukter, i andra fall genom skattelättnader, i återigen andra fall genom rena subventioner direkt skänkte bort hela nyanlagda fabriker med maskinpark och annat till storfinansen inom vår rustningsindustri. Jag fick aldrig något konkret svar på min fråga om hur mycket detta hade kostat. Det hade man inte räknat ut, och under de 13 år, som gått sedan dess, har man inte heller räknat ut hur mycket de svenska skattebetalarna har fått betala för sådana subventioner. Så nog finns det medel, om centerpartiet vill visa på en väg att ersätta, vad denna prisstegring drar med sig av ökade kostnader, genom att spara på andra områden. Men sparsamhet ligger inte riktigt till för våra generaler och övriga officerare.

Jag tycker mig dock märka att centerpartiet gjort en viss reträtt i utskottet från den ståndpunkt motionen representerar. Nu talas inte så mycket om spar-

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

samhet med anslag utan om att begära tilläggsanslag, om ytterligare medel skulle behövas. För vår del har vi inte som herr Hedlund något medansvar i det beslut som fattades i fjol, det beslut som herr Lundberg, som motionerat i denna fråga, alldeles riktigt har karakteriserat med orden »förra årets olyckliga, lättsinniga försvarsbeslut», för vilket själva grundvalarna enligt herr Lundberg har spolierats, när nu de som var pådrivare försöker att övervältra de ekonomiska bördorna på de lägsta inkomsttagarna i vårt land.

Vi anser inte att detta fjolårsbeslut, detta sexmannadiktat, i och för sig bör respekteras, som reservationen begär att man skall göra. Det skall inte respekteras, utan det skall rivas upp, och, mina damer och herrar, ni kommer att få riva upp detta beslut, ty ni kommer att finna, att man med de stora automatiska utgiftsstegringarna överskrider gränsen för svenska folkets tålamod och villighet att utstå punktskatter, omsättningsskatter och alla de andra bördor som kommer att avkrävas vårt folk, om vi fortsätter att rusta upp i samma tempo som hitintills.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen II:538, vilken innebär avslag på utskottets förslag och regeringens förslag.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Samtliga demokratiska partier, även centerpartiet, har helt anslutit sig till utfästelsen att kompensation skall utgå för löne- och prisstegringarna under fjärde huvudtiteln. Jag betraktar inte centerpartiets reservation på det sättet, att partiet skulle ha en önskan att bryta sig ut ur överenskommelsen. Avvikelsen gäller snarare sättet för finansieringen.

Jag skall inte heller förleda mig till att diskutera försvarsbeslutet i övrigt, som herr Johansson i Stockholm var inne på. Gentemot vad han sade vill jag

endast konstatera, att sett i procent av nationalinkomsten är våra försvarskostnader ändå bland de lägre i världen. Om det är så att generalerna skulle ha någonting att säga till om — vilket inte är riktigt — så har de dock betydligt mindre att säga till om här än i herr Johanssons andliga hemland, Sovjetunionen. Jag skall inte ta upp någon debatt på den punkten.

Jag skall uppehålla mig vid vad vi i utskottet menar beträffande medelstilldelningen för priskompensationen. Vi konstaterar att medelstilldelningen blir densamma, oavsett vilket av de båda finansieringssätten som kommer till användning, och att sålunda inte någon återhållsamhet åstadkommes genom att uppta här ifrågavarande kostnader på tilläggsanslag. Tvärtom, det var detta man ville komma ifrån genom fjolårets försvarsöverenskommielse. Den budgettekniska uppläggningsen av försvarsöverenskommelsen med en fast kostnadsram är fördelaktig, inte minst därigenom att man vill slippa ifrån tilläggsstat. Det ger ingen statsfinansiell vinning att följa centerpartiets reservation.

Skilnaden mellan utskottets förslag och reservationen består däri, att man enligt utskottets linje normalt håller sig inom riksstaten vad gäller priskompensationen, medan samma kompensation enligt reservationen kommer som extra påbröd utöver riksstaten.

Vidare finns det i centerpartiets reservation en missvisande uppgift, som bör rättas till. Där anföres nämligen att enligt propositionen skall kostnaderna justeras fyra gånger under varje budgetår. Härmed menar man väl att kompensationen till berörda anslag skall utgå fyra gånger per år. Reservanterna har dock glömt bort att tillägga, att detta endast sker under förutsättning att priserna stiger med 3 procent per kvartal eller 12 procent på ett år. Räknar man inte med en sådan prisstegring — det framgår klart av reservationen att man

Reglering av prisstegringar på försvarshuvudtiteln m. m.

närmast räknar med konstanta priser för nästa budgetår, och det gick även herr Hanssons i Skegrie resonemang ut på — då är det felaktigt att påstå att kostnaderna skall justeras fyra gånger på ett år. Det torde vara betydligt besvärligare med ett system med tilläggsstater än det system propositionen föreslår med ett särskilt prisregleringsanslag. Det sista ger en helt annan överblick, och vi vet vad som ligger inom kostnadsramen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! En ömtålig fråga kan nog herr Thapper inte undgå genom att göra en falsk jämförelse, som är så gammal att det växer mögel på den och som vi upprepade gånger har dementerat. Den gamla, från Harvarduniversitetet hämtade framställningen, som bygger på att man utan vidare jämför budgetsiffror och nationalinkomst, är för länge sedan vederlagd genom den officiella statistiken. Nu finns i detta fall kanske inga riktigt relevanta siffror, då man vill jämföra med Sovjetunionen — jag bortser ifrån klyschan »andligt hemland», som hör till de möjliga tillhyggen herr Thapper bör lägga av. Men en sak är säker: trots att det landet är så hotat som det är, skäres militärutgifterna där med varje år ned med betydande summor. Vad Sverige beträffar räcker det att nämna, att militärutgifterna slukar hälften av alla direkta skatter och är den verkliga orsaken till det orimliga skattetrycket som det svenska folket dignar under.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; samt

3:o) bifall i samma del till motionerna I: 438 och II: 538; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. a) i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 178 ja och 34 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 438 och II: 538 i förevarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. c

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. c) i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 177 ja och 39 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3**Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t beträffande kapitalbudgeten (bilaga 31, punkt 11, s. 13 av bilagt utdrag

av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier för budgetåret 1959/60 anvisa ett investeringsanslag av 21 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 187), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts hemställan om ny aktieteckning å 21 miljoner kronor i Statens skogsindustrier,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 265) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström m. fl.* (II: 327), i vilka hemställts, 1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsam utredning om på vad sätt staten tillhöriga cellulosaindustrier i Karlsborg kunde utbyggas till en i dagens läge konkurrenskraftig kapacitet och att Kungl. Maj:t härefter hos riksdagen anmälde de kapitalbehov, som därigenom kunde uppkomma för bolaget, 2) att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhölle om att åtgärder måtte vidtagas för att Statens skogsindustriers ekonomiska ställning måtte saneras på ett tillfredsställande sätt och att en utredning i detta syfte vidtoges med biträde av fristående expertis, 3) att riksdagen i avvaktan på dessa utredningars slutförande måtte avslå Kungl. Maj:ts framställning i Bil. 31 till årets statsverksproposition i vad avsåge aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier till ett belopp av 21 milj. kronor, 4) att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhölle om en allsidig och långsiktig utredning av såväl råvaruproblemen som de industriella utvecklingsmöjligheterna för skogsindustrierna i övre Norrland, varvid de synpunkter,

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

som i motionerna framfördes, måtte beaktas,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Öhman* (I: 266) och den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Senander* (II: 328), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier anvisa ett investeringsanslag av 61 000 000 kronor för att därmed göra det möjligt att dels uppföra ny sulfatfabrik och nytt pappersbruk i Piteå, dels samtidigt utbygga sulfatfabriken och pappersbruket i Karlsborgsverken.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 265 och II: 327, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande utbyggnad av staten tillhöriga cellulosaindustrier i Karlsborg;

b) avslå motionerna I: 265 och II: 327, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande åtgärder för sanering av Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning m. m.;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 187, I: 265 och II: 327, såvitt nu vore i fråga, samt I: 266 och II: 328, till Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier för budgetåret 1959/60 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 21 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 265 och II: 327, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning av såväl råvaruproblemen som de industriella utvecklingsmöjligheterna för skogsindustrierna i övre Norrland.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Spärd*, *Edström*, *Skogland* i Doverstorp, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Heckscher*, *Bohman* och

Helén, vilka ansett att utskottet under I och II bort hemställa

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 265 och II: 327, såvitt nu vore i fråga,

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning om förutsättningarna för en utbyggnad av Aktiebolaget Statens skogsindustriers industri-anläggningar i Karlsborg samt att det resultat, vartill utredningen kunde leda, därefter underställdes riksdagen;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning och om de åtgärder, som i anledning härav kunde påkallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 143 och II: 187 samt I: 265 och II: 327, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, och med avslag å motionerna I: 266 och II: 328, i avvaktan på nämnda utredningars slutförande avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av 21 miljoner kronor till Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå det intresse som förefinns för ytterligare industriell utveckling i Norrbotten, kanske inte minst med hänsyn till sysselsättningsmöjligheterna, men för länets och dess befolknings egen del är det av allra största betydelse att de industrier det blir fråga om verkligen har förutsättningar att bli framgångsrika och självbärande. Det innebär alltid en halvmesyr om ett företag måste subventioneras med allmänna medel och ständigt vara föremål för diskussion.

Aktiebolaget Statens skogsindustrier är ett stort företag och förefaller ibland ha en mycket stor, ja jag skulle nästan

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

våga säga onödigt stor lust att utvidga sin verksamhet. Jag tänker då i främsta rummet på den sågverksrörelse i Mellansverige som företaget har bedrivit och som inte alltid varit framgångsrik.

Att företaget vid flera tillfällen måste påkalla statsmakternas särskilda medverkan i finansiellt hänseende känner riksdagen så väl till, att jag vid denna tidpunkt på kvällen inte behöver ta upp saken. Jag är övertygad om att generaldirektör Norup med sina erfarenheter från den tid då han såsom jordbruksminister fick syssla med Statens skogsindustrier kan lämna ett rätt påtagligt vittnesbörd, om det behövs något särskilt vittne i det hänseendet. Det är möjligt att handelsminister Lange, som nu har ansvaret för företaget, borde konferera med herr Norup.

Jag erinrar inte om detta för att söka sak med bolaget om vad som har förevarit men väl för att framhålla nödvändigheten av att riksdagen nog överväger och provar de nya uppslag som kommer från det hållet.

Vad Aktiebolaget Statens skogsindustrier nu föreslagit och statsrådet Lange begärt riksdagens godkännande av är uppförande av en ny sulfatfabrik med pappersbruk i Piteå i nära anslutning till bolagets nuvarande anläggningar där. Om jag har uppfattat saken rätt, skulle kalkylen för det nya företaget avse ett anläggningsskapital av 120 miljoner kronor. Av dessa 120 miljoner skulle företaget möjligen kunna själv finansiera en tredjedel — det är de pengar som man räknar med att kunna ta ut ur det nuvarande företaget eller få Kungl. Maj:ts medgivande att upplåna mot säkerhet av inteckningar. Vid den föredragning som vi var i tillfälle att höra i utskottet lät det emellertid inte så särdeles väl i det hänseendet med hänsyn till det väntade bokslutet och det nuvarande konjunkurläget.

Vad departementschefen nu hemställer om är 21 miljoner kronor under näs-

ta budgetår, som skulle användas till nyteckning av aktier. Företagets aktiekapital skulle därmed gå upp till 100 miljoner kronor. De ytterligare 60 miljoner kronor som jag nämnt i det föregående skulle vid behov sedermera tillhandahållas genom lån.

Jag skall inte försöka mig på någon bedömning av de olika uppskattningar av råvarutillgångarna i Norrbotten som har redovisats inför utskottet under behandlingen av det här ärendet — andra talare kommer kanske in på den saken i fortsättningen. Jag vågar emellertid utgå ifrån att tillgången på råvara kommer att i hög grad bero på den räntabilitet som företaget kan uppnå. Kan man åstadkomma ett gott ekonomiskt resultat, då kan man också gå längre upp med rotpriser, men ger produktionen dåligt resultat, får man nöja sig med att ta råvaran på betydligt närmare avstånd.

Jag skall inte heller fördjupa mig i de världsmarknadsmässiga förutsättningarna för cellulosaindustrin — det är alltid svårt att bedöma den saken, eftersom man har att räkna med växlande konjunkturen. En sak torde dock vara säker: med den väsentligt ökade produktionskapaciteten, inte minst här uppe i Skandinavien, av både cellulosa och papper under de närmaste åren måste man kalkylera noggrannare än tidigare. Det blir säkerligen hårdare på försäljningsområdena, och man måste räkna med att möta svårare konkurrens. Vad man måste hoppas på är att konsumtionen på de olika marknaderna ökar.

Vad jag närmast vill peka på nu, som i hög grad bidrar till att jag yrkar avslag på Kungl. Maj:ts proposition, är att utbyggnaden skall ske i Piteå. Enligt lämnade uppgifter avser också Svenska cellulosaaktiebolaget att bygga ut sin industri i Pitedalen. Det betyder att två halvstora företag kommer att finnas på samma plats i samma älvdal. Utvecklingen inom pappers- och cellulosa-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

industrien synes gå mot allt större produktionsenheter. Man syftar klart till att på den vägen rationalisera och förbilliga driften för att pressa tillverkningskostnaderna, i få ord sagt för att skapa de konkurrensmöjligheter som jag tidigare har talt om, vilket är ett avgörande villkor inte bara för god förrentning utan också för att skogsägarna skall få ett tillfredsställande rotvärde.

Skogsindustrierna börjar alltmer försöka komma upp till en väsentligt större produktion vid varje enhet än man här räknar med. Det här tilltänkta företaget siktar mot en produktion av 110 000 ton sulfatmassa och halvkemisk massa per år. De företag som på andra håll planeras, inte minst i Finland, är emellertid åtskilligt större.

I vår reservation understrykes kraftigt att det inte kan vara en hållbar planering, att man på en och samma plats anlägger två företag av den storleksordning som man här startar med. Det betyder att Statens skogsindustrier, som ju knappast har den samlade erfarenhet bakom sig som Cellulosabolaget har, säkerligen kommer att få det ytterst svårt att expandera och kunna åstadkomma en så rationell och billig drift, som behövs i det här fallet. Det är i detta sammanhang vi fört in Karlsborg-verken i bilden och ifrågasätter om det inte vore riktigare att utvidga produktionskapaciteten där för tillverkning av massa och papper. Det har framförts, att man vill ha ytterligare tid att planera och köra in driften på ett bättre sätt än för närvarande, men man är dock fullt inställd på att det även där skall ske en utbyggnad. Vore det då inte klokare och riktigare att koncentrera ansträngningarna på att där försöka få till stånd ett verkligt modernt storföretag?

För att inte bli alltför mångordig — jag vet, att många talare är anmälda — skall jag direkt hänvisa till reservationens kläm, som bland annat innehåller ett par utredningsyrkanden.

I reservationen yrkar vi att riksdagen må

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om förutsättningarna för en utbyggnad av Aktiebolaget Statens skogsindustriers industrianläggningar i Karlsborg samt att det resultat, vartill utredningen kan leda, därefter underställs riksdagen;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning och om de åtgärder, som i anledning därav kunna påkallas;

och att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 143 och II: 187 samt I: 265 och II: 327, sistnämnda båda motioner såvitt nu är i fråga, och med avslag å motionerna I: 266 och II: 328, i avvaktan på nämnda utredningars slutförande avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av 21 miljoner kronor till aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier.

Vår avsikt är inte, herr talman, att hindra en sund och riktig utveckling av bärkraftiga företag i Norrbotten, men jag tror att den väg som vi i det här fallet anvisar ger en fastare och säkrare grund för uppbyggande av industriella anläggningar av sådan storleksordning och bärighet att länet verkligen kan känna sig tillfreds med desamma.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har funnit att Kungl. Maj:ts föreliggande förslag till utbyggnad av Statens skogsindustriers anläggningar i Norrbotten är välmotiverade, och utskottet har därför tillstyrkt dessa.

När man bedömer den statliga verksamheten i detta fall, går man väl osökt tillbaka till utgångsläget och frågar sig vilka motiv det var som en gång bestämde statens engagemang. Det är då väl bekant för riksdagen, att det var fallisse-mangen inom sågverksindustrien i mitten på 1920-talet som skapade så-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

dana sociala förhållanden i Norrbotten, att statsmakterna kände sig tvungna att ingripa av sociala skäl. Vi har fortfarande en mycket besvärande arbetslöshet i Norrbotten, och vi har en befolkningsutveckling som inger oro. Vi ser med bävän fram emot att i allt större utsträckning behöva se vår ungdom resa söderut — varigenom befolkningspyramiden blir helt snedställd. Det är därför självklart, att man inte heller i dag kan bortse från de sociala faktorerna. Utskottsmajoriteten trycker just på den saken och hälsar den föreslagna utbyggnaden med tillfredsställelse därför att den ökar sysselsättningen i länet inte bara på förädlingsstadiet utan också, och framför allt, på råvarustadiet.

Vi har mycket stora skogstillgångar i Norrland. Ehuru detta inte är någon specifik norrbottensfråga, kan jag ändå nämna att vi har ungefär 16 procent av landets skogstillgångar och 3,5 procent av landets befolkning där uppe i Norrbotten. Exportvärdet på produkterna från Norrbotten är i dag ungefär 12 procent av hela landets export. Norrbotten ligger sålunda väl framme, när det gäller att förse det svenska folkhushållet med exportartiklar. Dessa fakta bör man nog hålla i minne, när man tar ställning till föreliggande förslag.

Men förslaget bör också kunna hälsas med tillfredsställelse av skogsägarna. När man för ett par år sedan på allvar började diskutera skogsindustriens expansion, sades det att det inte fanns utrymme för densamma, om man såg på råvarutillgången. Kommerskollegium har emellertid sedan i samråd med statens skogsforskningsinstitut verkställt en undersökning, vars resultat publicerades för något mer än ett år sedan. Den undersökningen visar, att vi skulle kunna öka uttaget från de norrbottniska skogarna med minst 20 procent.

Under föredragningarna i utskottet har vi också upplyst om att industrierna ligger inne med råvarulager, som enligt uppgift är 6 å 7 gånger så stora

som de borde vara. Det är sålunda högst angeläget med en utbyggnad.

Enligt den reviderade virkesbalans, som landshövding Näslund i Luleå publicerade för någon tid sedan, finns det också utrymme för en utbyggnad vid Lövholmen — som utskottet förordar — och likaså finns det plats för cellulosa-koncernens anläggning i Munksund, vilken ju också är beslutad, samt för den tilltänkta utbyggnaden i Karlsborg. Och ändå blir det råvaror över för förädling söder ut i landet. När utskottsmajoriteten därför hävdar, att råvarutillgången är tillräcklig för de planerade utbyggnaderna i Piteå och Karlsborg, så rör sig utskottet på verklighetens fasta mark.

Även skogsindustriernas samarbetskommitté har gjort en undersökning, och denna visar att virkesöverskottet ganska snart kan förbytas i underskott. När man tar del av landshövding Näslunds reviderade virkesbalans, finner man emellertid att uppgifterna i industrins utredning inte är alldeles övertygande. Framför allt har förbrukningen enligt min mening inte redovisats på ett tillfredsställande sätt. Den råvaruförbrukning som man där räknar med har inte alls stöd i hittills beslutade utbyggnader. Enligt vårt sätt att se är det sålunda all anledning att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, om det bara gäller att ta ställning med utgångspunkt i den tillgängliga råvarumängden.

Herr förste vice talmannen har här varit inne på de stora ekonomiska enheterna, och jag vill säga några ord även på den punkten. Det råder ingen tvekan om att råvaran i Norrbotten räcker till för en anläggning som är av den storleken att den är fullt bärkraftig, såväl den i Munksund som den i Piteå och den i Karlsborg. Statens skogsindustrier har i sitt yttrande till statsutskottet hävdad att Karlsborgs bruks anläggningar med en årskapacitet av för närvarande 120 000 ton inte kan anses underdimensionerad ur lönsamhetssynpunkt.

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

En sak skall man kanske också komma i håg i detta sammanhang. Det är alldeles givet att de stora anläggningarna redovisar lägre produktionskostnader per ton. Men dessa skillnader är icke större, när det rör sig om en årskapacitet på 100 000 upp till 110 000 ton än när årskapaciteten ligger högre. Där finns alltså en gräns. I detta sammanhang synes det mig emellertid vara av väsentlig betydelse att i Norrbotten avverkningskvantiteterna per hektar är avsevärt lägre än exempelvis i södra och mellersta Sverige. Om man bygger en jättestor anläggning, blir alltså avverkningsområdet också mycket stort, och då blir transportkostnaderna relativt sett mycket högre och kommer att sänka lönsamheten. Från dessa utgångspunkter tror vi att de anläggningar, som nu är projekterade i Piteå och Munksund, kommer att ha en framtid för sig.

Här har talats om att man ingenting vet om den framtida marknadsutvecklingen, och det är sant. Men om man tar del av de enskilda skogsägarnas beräkningar, finner man att de alla andas optimism. Vi får väl räkna med att det blir en betydande avsättning av papper till många underutvecklade länder. Någon sade att om människorna i de underutvecklade länderna skulle få råd att använda toalettpapper, skulle vi kanske få bygga tio pappersbruk på den svenska östersjökusten och vid Bottniska vikens kust.

Jag skall sedan be att få säga några ord om råvarubasen. Vi skall komma i håg att vid Cellulosakoncernens anläggningar, som man talar om i detta sammanhang, går nyinvesteringarna mest ut på en vidare förädling av produktionen. Det blir inte så stor mer efterfrågan på råvarustadiet. Departementschefen har uttalat att den omständigheten, att han nu i första hand förordar Piteå-projektet, inte innebär att inte Karlsborg-alternativet också skulle komma till utförande. Personligen har jag tagit fasta härpå och räknar för min

del med att riksdagen ganska snart får ta ställning även till denna planerade utbyggnad. Men mot bakgrunden av de redovisningar, framför allt av teknisk och ekonomisk natur, som lämnats statsutskottet har utskottsmajoriteten blivit övertygad om att det nu är lämpligast att gå den väg som departementschefen föreslagit.

I syfte att förkorta debatten nöjer jag mig med det anförda och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! För några veckor sedan diskuterade vi här i kammaren frågan om utbyggnaden av Norrbottens järnverk, som sorterar under samma departement som den fråga vi nu behandlar. Jag hoppas att ingen uppfattar det som en förmätenhet från min sida, om jag tillåter mig erinra om att jag vid det tillfället ganska energiskt argumenterade för den utbyggnad som då var föreslagen. Jag gjorde det i polemik mot ett avslagsyrkande från högern, och jag gjorde det därför att jag var övertygad — jag är alltså övertygad — om det riktiga i att bygga ut Norrbottens järnverk på det sätt som var föreslaget. Denna utbyggnad var inte bara socialt och arbetsmarknadspolitiskt betingad, den hade också goda ekonomiska och marknadsmässiga skäl.

Jag säger detta för att styrka att jag verkligen har försökt att så sakligt jag kunnat pröva förutsättningarna för de investeringar och utbyggnader som från departementschefens sida varit föreslagna i båda dessa fall. Jag håller före — nu precis som då — att det inte får läggas något slags dogmatik som måttstock på de företag det här är fråga om. Kan man på goda grunder göra sannolikt, att det är en räntabel och riktig, i längden sund investering, skall den göras lika väl som den skall göras i ett enskilt företag, där man eventuellt är intresserad.

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

I detta fall har jag försökt pröva förutsättningarna ur alla dessa synpunkter — arbetsmarknadsmässiga, beträffande råvarubasen, beträffande den driftmässiga förutsättningen för företaget och de ekonomiska möjligheter som detta företag har att ro sig igenom.

Om man, herr handelsminister, underkastar detta projekt en prövning efter alla dessa måttstockar, blir tyvärr resultatet, att man kommer till ett nej. Det finns inte från någon av dessa relevanta och avgörande synpunkter sett skäl att göra den investering som här föreslagits, en investering som — jag skall strax återkomma till det — måste bli avsevärt större än vad bolagsledningen beräknar och departementschefen av någon egendomlig anledning godtagit.

Jag skall be att få erinra om den utredning, som omhänderhades av statsrådet Kling och vars resultat förelåg år 1957. Alla här i kammaren vet, att den utredningen innehöll en ganska hårdhänt vidräkning med ASSI:s skötsel, inte minst beträffande likviditeten, något som i svåra tider är A och O för ett företag.

Resultatet av utredningen kan sammanfattas i två punkter.

För det första överflyttade man företaget från domänverket och lade det direkt under Kungl. Maj:t. Det sades ifrån, att inga nya verksamhetsgrenar fick tas upp utan Kungl. Maj:ts godkännande; man ville ha kontroll över investeringarna, vilket man hittills inte haft.

För det andra fick företaget ett lån på 34,55 miljoner kronor som blev amorteringsfritt. Senare fick det ytterligare ett avsevärt stöd.

Finansministern anslöt sig till utredningen och krävde ett investeringsstopp och ett nedbringande av de, jag vågar säga orimligt stora kortfristiga skulder, som till stor del utgjorde bolagets rörelsekapital.

Nu två år senare måste man tyvärr

konstatera, att ingen av dessa båda förutsättningar har uppfyllts, utan bolaget befinner sig i ett om möjligt ännu sämre läge än vid tiden för den Klingska utredningen.

Som stöd för vad jag här säger vill jag referera till vad som sades från bolagsledningens sida under den föredragning som vi hade i avdelningen. Varken herr Lassinantti eller någon annan som hörde denna föredragning har väl anledning att betvivla dess korrekthet. Här framkom att de kortfristiga skulderna är större nu än vad de var efter den partiella konsolideringen 1957. Detta skulle bero på att mycket stora lager av sågat virke ligger upplagda i brädgårdarna vid de många sågverk som befinner sig i bolagets ägo. Bolagsledningen har direkt uppgivit, att bolagets likvida tillgångar här ligger bundna. Man frågar sig då, varför bolaget inte vidtagit kraftåtgärder för att realisera dessa stora virkestillgångar. Man har inte kunnat få det bekräftat, men det har heller inte förnekats av bolagsledningen, att sortimenten tyvärr inte är sådana, att de är gångbara på marknaden i den utsträckning som vore önskvärt. I synnerhet med hänsyn till den lättnad på marknaden för sågat timmer som inträtt i sommar måste man fråga sig, varför bolaget inte kunnat åstadkomma en mer betydande förbättring av sin likviditet. Jag skulle gärna se att det lämnades en uppgift — om det nu finns någon dagsfärsch uppgift i det avseendet — om hur mycket som sålts ut.

Bolaget har utfäst sig att stå för en tredjedel av den totala investeringen på 120 miljoner kronor, d. v. s. i runt tal 40 miljoner kronor. Vid utskottsbehandlingen för några veckor sedan förklarade emellertid bolagets ordförande, att om framställningen skulle ha gjorts nu, så skulle man nog ryggat i varje fall ett tiotal av dessa 40 miljoner kronor. Man trodde sig inte vara i stånd att stå för det tidigare budet, trots den lättnad

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

som borde ha inträffat genom den förbättrade avsättningen på sågat virke.

Nu är det visserligen sant att initiativet till denna nyinvestering av jätteformat inte kommer från bolaget. Det är KB i Norrbottens län som tagit initiativet av arbetsmarknadspolitiska skäl. Jag är den siste att anmärka på att en KB i ett län försöker tillvarata alla möjligheter för att finna sysselsättningsobjekt. Jag anmärker inte ens på att han vid sina beräkningar utgår från den råvarubas som han har inom sitt begränsade administrativa område. Det är möjligt att jag skulle förfalla till samma synd om jag vore landshövding. Men jag skulle vilja säga till statsrådet att jag inte anser, att det ansvariga statsrådet har rätt att göra en så begränsad bedömning. Ty lika väl som vi tidigare, när vi fört alla dessa resonemang om statens skogsindustrier, har utgått från den samlade råvarubasen för den norrländska träförädlingsindustrin, måste vi göra det även nu. Om vi gör det, herr talman, får vi en helt annan bild av situationen än den som herr Lassinantti, låt vara på grund av tidens korthet, blott fragmentariskt har givit. Han lämnade den uppgiften att även efter utbyggnaderna i Lövholmen, Munksund och Karlsborg, som han hoppas på, skulle det ändå komma att bli som han säger virke över. Ja, men herr Lassinantti måste liksom statsrådet veta att Norrbotten är råvarubas för en icke obetydlig del av träförädlingsindustrin i de södra grannlänerna, framför allt Västernorrlands, och att det på fackmannahåll inte finns någon tvekan om att därest denna utbyggnad nu sker på det sätt som är projekterat, kommer råvarubasen att rubbas. Det blir i andra norrlandslän man då kommer i ett annat dilemma än det, där Norrbotten nu befinner sig, att man inte kan klara sitt virkesbehov. Råvarubasen räcker inte till.

Det är naturligtvis riktigt att det finns virke, men, herr talman, man kan

ju inte få föra ett sådant resonemang, ty frågan gäller ju om det finns ekonomiska möjligheter att exploatera virket. Det är detta som är det avgörande, och jag vågar säga att en mycket aktad och flitig före detta talare i denna kammare, dåvarande inrikesministern, nuvarande direktören i Cellulosabolaget Mossberg, i fråga om det långsiktiga virkesunderlaget lämnat sådana uppgifter att de minst sagt, herr talman, manar till en helt annan försiktighet med sifferuppgifter än vad herr Lassinantti här visat. Jag har en utförlig kommentar till landshövding Näslunds utredning, som bestyrker detta, men som jag dock inte vågar ta upp tiden med att läsa upp. Det är verkligen beklagligt att en så här stor fråga inte kan diskuteras ordentligt, ty det är ett stort ansvar kammaren tar på sig när den fattar beslut i denna fråga.

Men jag skulle ändå vilja meddela att om man håller sig till Norrland ner till och med Ljungans ådal, så visar den utredning som är gjord, att vi 1957 hade ett barrvirkesöverskott på 23 miljoner kubikfot, vilket väntas övergå till underskott redan 1960 på 6 miljoner kubikfot, sedan pågående utbyggnader blivit färdiga. Överskottet kommer 1963 att vara uppe i 25 miljoner kubikfot. Lövvirkesöverskottet beräknas nedgå successivt från 23 miljoner kubikfot 1957 till 15 miljoner 1963 och sedan fortsätta att nedgå.

Herr förste vice talmannen var inne på rotvärdet av skogen. Jag skall inte fördjupa mig i den frågan, men jag skulle vilja säga att i de siffror som herr Lassinantti berörde utgår man från en exploatering av virke på ett avstånd från kusten av 14 mil. Den utredning som samtliga företag däruppe verkställt kommer fram till att om något rotvärde skall bibehållas på skogen, kan man icke komma till ett avstånd från kusten på mer än 7,6 mil. Detta är den ekonomiska transportlängden. Därefter sjun-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

ker virkestillgången i proportion till detta.

Jag hoppas att jag nu, låt vara att jag måst begränsa mig alltför starkt, har kunnat visa att i varje fall uppgifterna om de ekonomiskt exploaterbara virkestillgångarna — och det tycker jag att även herr Lassinantti som den objektive person han är och vill vara skulle kunna sträcka sig till att medge — är så omstridda, att det på den punkten krävs en fördjupad utredning, innan man ger sig på ett projekt som man nu bygger på alltför lösa premisser. Man måste veta att premisserna är hållbara innan man slår till.

Låt mig också få säga några ord om anläggningens omfattning. Detta är ju en mycket tveksam punkt. Kapaciteten är beräknad till 110 000 ton. Vi har i utskottet försökt orientera oss, — och jag har därutöver gjort det privat, eftersom jag lika litet som någon annan i utskottsavdelningen är fackman på detta område — hur de anläggningar ser ut som byggs i den hårdnande konkurrensen runt om i världen, t. ex. i Amerika och Kanada. Dessa anläggningar har, mina damer och herrar, en mångdubbel kapacitet i jämförelse med denna. Tyvärr är en inte så ringa del av våra övriga anläggningar i denna bransch för små, och det kommer inte att finnas möjlighet för oss att på längre sikt med framgång konkurrera i pris, om vi är hänvisade till i storleksordning så blygsamma anläggningar som även denna kommer att bli. Anläggningarna måste centraliseras och rationaliseras — investeringar som naturligtvis kommer att kräva stora belopp.

Det är här inte fråga om, huruvida staten eller enskilda företag skall bygga. Vad det gäller är helt enkelt att göra verksamheten ur folkhushållets synpunkt räntabel och i längden konkurrenskraftig. Denna synpunkt måste statsmakterna anlägga.

Jag nämnde nyss vilka anläggningar

som byggs i Amerika och Kanada, men även om vi riktar blickarna österut över Bottenhavet, till Finland för att inte tala om Ryssland, och betraktar de moderna anläggningar, som där växer upp, finner vi att företag med en kapacitet på omkring 100 000 ton är för små för att i längden kunna hålla konkurrenskraftiga priser i förhållande till andra länders.

Går vi sedan över till kapitalsidan och undersöker hur det ser ut rent ekonomiskt i Statens skogsindustrier, tror jag var och en måste säga sig: Tack och lov att man inte är aktieägare i detta företag! Ty det ser verkligen inte bra ut. Skuldbeloppet är så stort, att det ligger i nivå med totalomsättningen, och något nedbringande av skulderna har tyvärr inte skett. En viss omflyttning har gjorts, men det är också allt. Denna omflyttning har heller inte gjorts genom företagets försorg — det har företaget inte måktat — utan staten har måst ingripa och hjälpa till. Och det är i en period, herr talman, då träförädlingsindustrin i Sverige och inte minst i det län jag själv har äran representera haft mycket goda konjunkturen, som utvecklingen för ASSI blivit så bekymmersam.

Vad är det nu man vill? Jo, man begär på lång sikt 120 miljoner för att bygga fabriken i Lövholmen. Kommer 120 miljoner att räcka? Ja, jag skulle vilja fråga herr statsrådet hur han har räknat. Företaget har kalkylerat med 120 miljoner till investeringar. Men man har inte begärt någonting till det väsentligt ökade rörelsekapital, som måste bli ett följdbehov av en så kraftig utvidgning av anläggningarna. Vidare har man inte räknat med någonting till sociala utgifter — det är plus minus noll. Men det kommer ju att erfordras miljonbelopp för bostäder och andra sociala anordningar för dem som här skall sysselsättas. Jag har själv haft samråd med sakkunnigt folk som i denna del gjort uppskattningar, vilka bor-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

de ha varit med i kalkylen för att den skulle kunna anses tillförlitlig.

Redan beloppet 120 miljoner är alltså för litet. Av detta belopp kan bolaget i bästa fall enligt egen uppgift åstadkomma 30 miljoner. Resten skall under loppet av några år tas ut på en kapitalmarknad som är så trång, att det är mycket tveksamt om ens högst räntabla företag där kan få det utrymme som de behöver.

Jag måste säga, att jag inte förstår hur man i ett läge som det nuvarande, speciellt på kapitalmarknaden, kan ta på sitt ansvar att genomföra ett beslut av denna art på premisser, som — jag uttrycker mig, herr talman, minst sagt försiktigt — av expertisen i detta land anses vara i varje del diskutabla.

Låt mig så säga några ord om den arbetsmarknadspolitiska sidan! Den till några hundratal man uppgående arbetsstyrka, som eventuellt kan sysselsättas här, skall ju tas från Pite-området. Men det märkliga är, att landshövdingen i Norrbottens län klagat över sysselsättningsbekymmer i en helt annan del av länet, framför allt i Torne-dalen, Överkalixbygden och Nederkalix-samt Töreområdet. Har man möjligen tänkt sig någon stor befolkningsomflyttning?

Jag har blivit förvånad över åtskilligt under årens lopp som statsutskottets majoritet har skrivit. Men när man kan anse detta projekt vara sådant, att man känner tillfredsställelse över dess genomförande, förvånar mig detta alldeles särskilt. Jag tycker, att när man står inför allvarliga ekonomiska företag finns det inte anledning att politisera dem. Nej, man bör granska dem precis lika strängt som om man själv vore i färd med att teckna aktier i ett företag som skall starta eller som skall utvidga sin verksamhet. Jag är övertygad om att handelsministern lika litet som jag skulle vilja satsa några pengar på aktier i ett enskilt företag, som före-

tedde den bild som ASSI gör för närvarande.

Jag anser visst att arbetslösheten i herr Lassinanttis län skall bekämpas och att vi skall hjälpas åt att komma till rätta med den. Men det skall icke ske genom att man satsar stora pengar på företag som man på mycket goda grunder — synnerligen goda grunder måste jag säga — från början kan konstatera icke vara livskraftiga utan projekterade så, att de inte har möjlighet att konkurrera och överleva utan ständigt måste få inpumpning av pengar, som i sista hand skattebetalarna måste stå för. Kan detta vara en sund politik? Vore jag socialdemokrat och socialistiskt troende, skulle jag vara den förste att motarbeta utbyggnad av statsföretag på så lösa grunder som det här är fråga om.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få förena mig med herr förste vice talmannen i hans yrkande om bifall till reservationen.

Herr *Christenson* i Malmö (fp) instämde i detta yttrande.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall tillmötesgå herr Ståhl och försöka vara objektiv och då måste jag säga, att herr Ståhls argumentering inte övertygade mig. Herr Ståhl talade bland annat om socialism. Men skulle herr Ståhl vara norrbottning skulle han vara på vår linje, densamma som landshövding Hansén och Carl Gustav Ekmans, vilka ingalunda kunde beskyllas för att vara socialister. De tvingades emellertid att under ansvar ta ställning till de sociala frågorna.

Det är klart att ASSI har sin speciella struktur. ASSI startade som ett socialt företag med uppgift att ge människorna arbete. De skogar som varit direkt knutna till industrierna där uppe togs från industrierna och det är andra som äger dem nu. Staten har en gång i tiden givit dem i förläning. Men jag tycker att

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

de som har studerat ASSI:s anläggningar och har klart för sig, att ASSI av statsmakterna i stor utsträckning använts som en ambulans, som fått rycka ut för att ta hand om ekonomiskt kapsejsade företag, har anledning att beundra ASSI, även därför att bolaget ekonomiskt kunnat reda sig så bra.

Här har talats om virkesfångsten och råvarubasen. Det är ett fel i det resonemang som herr Ståhl förde på den punkten. Han lämnade inte en riktig beskrivning av industriernas utbyggnadsplaner. Vi måste komma ihåg att i Skogsindustriernas samarbetskommittés utredning är den sidan redovisad ungefär som när barnen skriver önskelistor till jultomten. Man har inte fattat beslut i styrelsen, utan vederbörande har fått uppge vad de önskar, och man kan inte ta dessa önskemål till utgångspunkt för en bedömning av den verkliga efterfrågan på virke. Jag är säker på att om vi nu skulle avslå Kungl. Maj:ts framställning, skulle dessa önskelistor till jultomten kraftigt reduceras.

I den reviderade planen har landshövdingen räknat med tre olika alternativ — 1, 2 och 3. Det tredje alternativet medger det högsta uttaget, men landshövdingen framhåller att vi för säkerhets skull bör räkna med alternativ 2. Sedan Cellulosakoncernen genomfört sin utbyggnad i Munksund och ASSI sin i Piteå har man ett överskott av barrvirke som motsvarar 163 000 ton massa och av lövvirke motsvarande 88 500 ton, alltså sammanlagt ungefär 252 000 ton. Karlsborgs nuvarande kapacitet är 120 000 ton. Man måste alltså bygga ytterligare en fabrik av Karlsborgs kapacitet och ändå blir det tydligen råvaror över för transport söderut.

Herr Ståhl sade att vi skulle försöka både räkna och se det hela i ett stort sammanhang. Det är klart att vi skall försöka göra så. Men herr Ståhl måste erkänna att det är sunt, att norrbottningen mera oroas av sitt eget läns arbetslöshet än han glädes över Skånes

överfulla sysselsättning, och detta bidrar till att vi måste anlägga dessa sysselsättningssynpunkter. Jag är övertygad om att en god skogsvård i de områden som finns närmast de industrier, som ligger herr Ståhl varmast om hjärtat, skulle öka råvarubasen högst avsevärt.

Jag skall inte fördjupa mig mer i detta. Till sist vill jag endast framhålla, att var och en som haft tillfälle att ta del av den senast reviderade virkesbalansen måste bli övertygad om att råvarorna verkligen räcker till. Herr Ståhl sade att man inte kan hämta virke från en plats, som ligger på längre avstånd än sju mil från kusten. Men hur skall man då kunna hämta virke från Norrbotten till mellersta och södra Norrland? Blir inte detta också ganska dyrt? I denna s. k. norrbottnensplan, vari ASSI utgör en del, räknar man även med en betydande utbyggnad av skogsvägarna, som kommer att medföra att »nollgränsen» flyttas längre och längre in mot fjällvärlden.

Vad har vi exempelvis inte upplevat under den gångna vintern? Jo, att Jämtland och Norrbotten — för att nämna ett exempel — inte fått någon avsättning för sitt virke. Man har utnyttjat Jämtland och Norrbotten som ett dragspel. När det är högkonjunktur, kommer man till Norrbotten och köper virke, men vid sämre konjunkturen vegeterar man i närheten av de egna fabrikerne. Det är ett tillstånd som inte kan tolereras i det långa loppet, allra minst ur skogsägarnas synpunkt.

Sedan talar man om Finland. Det är förvånande vad man är rädd för konkurrensen på alla håll och kanter. Det verkar som om den svenska industrien borde lägga sig på rygg och knyta händerna över magen eller begå självmord av rädsla för att konkurrensen tar död på den. Jag tror att den svenska industrien inte alls ser så pessimistiskt på detta. Det är betecknande att när ASSI:s planer först redovisades offent-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

ligt, blev det fart även på de enskilda utbyggnadsplanerna. Då upptäckte man att det fanns någonting att göra.

I Finland har man två stora anläggningar i Kemi, vilka är en parallell till Cellulosabolagets anläggning i Munksund och ASSI:s anläggning i Piteå. Där har Kemibolaget och staten var sin stora anläggning. Jag har haft tillfälle att följa utvecklingen i de finska industrierna på mycket nära håll och under mycket lång tid. Jag har blivit övertygad om att den svenska massa- och pappersindustrin inte har någonting att vara rädd för vid denna jämförelse. Är det bara Finland man är rädd för, skulle jag vilja säga herr Ståhl, att hans farhågor är mycket överdrivna.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen är det inte så mycket att replikera med anledning av denna ovanligt långa replik från herr Lassinanttis sida. Han bestrider ingenting om vad jag sagt om bolagets ekonomiska situation, han bestrider ingenting av vad jag sagt om de exploateringsbara virkestillgångarna. Han säger att det är begripligt att norrbottningarna vill ha förädlingsfabriker för den skog, som växer inom Norrbotten, och tillägger, att man behöver inte vara socialist utan bara norrbottning för att kunna begripa detta. Jag är den förste att medge, att lokalpatriotiska skäl kan förvilla omdömet även hos den bäste och klokaste. Men i detta fall kan jag åtminstone få uttala en stilla förhoppning, att jag inte skulle ha blivit fullt så förvirrad, utan att jag skulle kunnat anlägga en något vidare synpunkt och fråga mig, hur man på det för landet företagsekonomiskt bästa sättet skall tillvarata Norrlands skogstillgångar på längre sikt. Det är den fråga man inte ställer i Norrbotten, och det är därför man förleds till de ytterst farliga slutsatser det här är fråga om.

Jag erkänner gärna att det var klokt

av C. G. Ekman på sin tid att ta Norrbotten under armarna och stödja ASSI. Det har funnits tid att lyfta upp ASSI, och det borde ha gått att göra det under de många goda åren. Tyvärr är den tiden åtminstone just nu försuttan, och vi är inne i en lägre konjunktur, vars längd vi inte kan överblicka. Nu är det fel att satsa dessa stora pengar på en trävaruindustri, som tvingats — det torde herr handelsministern veta — underkasta sig en frivillig produktionsbegränsning för att kunna hålla sina priser på en något så när lönsam nivå.

Jag skulle vilja tillägga att typiskt för herr Lassinanttis ekonomiska resone-mang är, att han ställer frågan: Om inte virket är lönsamt i det egna länet, hur kan det då vara lönsamt i ett annat län? Om herr Lassinantti kommer till min hembygd och ser hur vi forslar virke, så kan vi ge ett tillräckligt enkelt svar på detta. Vi forslar virke över Väneren till områden, som ligger på Vänerens andra sida på ett ekonomiskt mycket fördelaktigt sätt. Det är inte den transporten som kostar de stora pengarna. Så mycket borde herr Lassinantti veta, innan han talar om vad som är ekonomiskt möjliga transporter och vad som är ekonomiskt exploateringsbara skogstillgångar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är medveten om de önskemål som kammarens ledamöter hyser om begränsning av debatten. Jag hade också tänkt att för min del avstå från att göra något inlägg, men jag kan inte, herr talman, motstå frestelsen att säga några ord efter herr Ståhls anförande.

Herr Ståhl beklagade sig i sitt sista anförande över att herr Lassinantti inte bemött honom och bestritt riktigheten av hans påståenden. Vi som lyssnade till debatten i kammaren har nog ett helt motsatt intryck. Men å andra sidan

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

vill jag erkänna, att jag skulle ha förstått en talare, om han efter herr Ståhls anförande inte kunnat bestrida vad herr Ståhl sade, därför att herr Ståhl presenterade på ingen punkt någon bevisning som är värd att kallas sådan, utan rörde sig uteslutande med lösa påståenden. Trots det gjorde herr Lassinantti sitt bästa för att visa hur ohållbara argumenten ändå var.

När jag ändå tar till orda, herr talman, tillåter jag mig att först slå fast en sak, som jag måste tillmäta en viss betydelse i detta sammanhang. Det finns ingen som velat göra gällande i princip, att utbyggnaden av Statens skogsindustrier skulle vara ett fullbordat faktum i och med vad som hittills har skett och som äger rum i överensstämmelse med tidigare fattade beslut av statsmakterna och i varje fall med statsmakternas godkännande. En fortsatt utveckling av detta företag är fullt tänkbar, det erkänner alla som deltagit i debatten, och något annat göres inte heller gällande i reservationen till utskottsutlåtandet. Det är med viss tillfredsställelse jag konstaterar detta.

Men i övrigt sträcker sig tyvärr inte enigheten så långt. Varken från folkpartiets eller högerns sida har man velat ge det föreslagna projektet sin anslutning. Jag kanske får inskjuta inom parentes, att det i viss mån är beklagligt att det intresse, som högern och särskilt folkpartiet säger sig hysa för en aktiv selsättningspolitik och för samhällets skyldighet att skapa arbetstillfällen, särskilt i denna landsända, så sällan tar sig några verkliga uttryck i praktiken. Här tycker jag att orden överensstämmer mycket illa med gärningen.

Reservationerna avvisar det föreliggande förslaget under hänvisning bl. a. till att råvarutillgångarna kan anses bli för ansträngda, därest denna utbyggnad kommer till stånd. Vidare har man i reservationen anført, att projektet inte är tillräckligt grundligt genomtänkt. Den tänkta fabriken vid Lövholmen är kan-

ske inte dimensionerad på det ekonomiskt lämpligaste sättet. Man har ifrågasatt om inte andra projekt bör komma till utförande före Lövholmen, och slutligen har man hänvisat till den ansträngda likviditetssituation, i vilken företaget befinner sig, och ansett den vara ett skäl för avstyrkande.

Låt mig som komplettering till vad som redan anförts av utskottets talesmän göra några reflexioner och därvid börja med råvarusidan. Den utredning, som landshövding Näslund, tidigare chef för skogsforskningsinstitutet, verkställt om virkesbalansen i Norrbotten, visar att både ASSI:s och Cellulosabolagets aktuella utbyggnadsplaner i Norrbotten icke inkräktar på de anmälda behoven av virkestillförsel till andra industrier från detta län. Jag tror, herr Ståhl, att man måste tillmäta herr Näslund större vitsord i dessa sammanhang än den expertis herr Ståhl påstår sig kunna återopa.

Enbart det av Näslund framräknade barrvirkesöverskottet motsvarar, sedan hela virkesbehovet för de båda Pite-industrierna täckts, en produktion av över 160 000 ton färdig massa per år. Därtill kommer icke oväsentliga kvantiteter av lövmassa, som beräknas kunna ge ett expansionsutrymme av storleksordningen 90 000 ton per år. Jag undrar om dessa uppgifter över huvud taget är herr Ståhl bekanta.

I diskussionerna och i det material som utskottet haft till förfogande har också återopats en av Skogsindustriernas samarbetsutskott nyligen verkställd virkesutredning, som också utmynnat i virkesbalanser fram till 1963. Även herr Ståhl återopade denna utredning, om jag minns rätt. Jag skall inte gå in på en närmare diskussion av den ifrågasvarande utredningen. Men jag tror att om man beaktar alla relevanta faktorer och möjliga felmarginaler, kan man våga påståendet, att den svenska skogsindustriens behov av råvaror kan väntas bli väl tillgodosett, även om förelig-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

gande utbyggnadsplaner genomföres i sin helhet. Även i det sammanhanget har komplettering verkställts av den av mig tidigare återopade experten, och det framgår därav att man i utredningen inte tagit vederbörlig hänsyn till gagn-virkesuttagen. Gör man det, kommer man till ett annat resultat än den virkesbalans utredningen presterat.

Vad regeringen velat med det nu framlagda förslaget om utbyggnad av ASSI:s anläggning i Piteå är endast att en del av det virkesöverskott som visat sig föreligga i Norrbotten skall, utan att man därigenom inskränker allvarligt på andras virkesförsörjning, få behållas som råvarubas för välbehövlig ny industri i länet i stället för att gå till förädling i andra, högt industrialiserade delar av landet.

Så, herr talman, några ord beträffande frågan om projektet är riktigt planerat. Det har ju ifrågasatts om kapaciteten är lämpligt avvägd. Herr Ståhl ansåg sig kunna gå i god för att ett pappersbruk med en produktionskapacitet på 120 000 ton, som det här är fråga om, icke skulle kunna konkurrera och ge tillfredsställande ekonomiskt resultat, därför att andra pappersindustrier på andra håll i världen — även i Sverige — dimensionerats till större kapacitet.

En sak, som herr Lassinantti framhöll, kanske förbigick herr Ståhl. Låt mig upprepa den trots den sena timmen. Alla utredningar, som hittills verkställts, visar att man har en del att vinna på en ökad kapacitet. Men den vinsten uppstår när man ökar kapaciteten till 100 000—120 000 ton; därutöver blir vinsten ganska obetydlig.

Det är det ena av de argument, som talar för att man inte behöver hysa tveksamhet beträffande lämpligheten av att genomföra den planerade utbyggnaden av Statens skogsindustrier. Men därtill kommer att i denna industriledning, liksom i varje annan, måste man kunna tänka sig en fortsatt utveckling även i

framtiden. Därför kommer inte, i och med att en fabrik på 120 000 ton uppförts, alla möjligheter till framtida utvidgning vid denna fabrik att vara uttömda. Man tar hänsyn till detta i all förståndig företagsplanering. Det är såvitt jag vet, därest Statens skogsindustrier får möjlighet att genomföra detta projekt, också dess lednings avsikt att göra det.

Sedan är det klart, att man kan ifrågasätta lämpligheten av lokaliseringen. Det finns många skäl som talar för att utbyggnaden vid Karlsborg ingalunda är färdig med vad som hittills skett, men å andra sidan måste man härvidlag lita till företagsledningens bedömning, och företagsledningen har starkt understrukit, att man behöver ytterligare tid för intrimning och inkörning av de anläggningar som där redan finns. Därtill kommer en del följdinvesteringar, som ligger nära i tiden, på grund av redan gjorda dispositioner.

Under sådana omständigheter har företagsledningen bedömt det mest aktuella vara anläggningen vid Lövhölen, och jag tror inte att herr Ståhl har större sakkunskap att bedöma den saken. Jag anser fortfarande, att man gör klokt i att lita till företagsledningen och den expertis som står till dess förfogande.

Slutligen vill jag, herr talman, säga några ord om möjligheten att anskaffa erforderliga pengar för projektet i fråga. Det har sagts att ASSI:s likviditet är ansträngd. Jag vill inte alls dölja att företagets ekonomi har under vissa tider varit bättre än den var i slutet av 1958. Det har också med all tydlighet redovisats för riksdagen i samband med utskottsbehandlingen.

Till följd av konjunkturutvecklingen under 1958 på exportmarknaden blev detta år tämligen ogynnsamt för ASSI. Leveransvärdet var visserligen i huvudsak oförändrat i förhållande till år 1957, men bruttovinsten på rörelsen blev något mindre. Bolaget har emeller-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

tid trots den vikande efterfrågan hållit sysselsättningen på i stort sett oförändrad nivå. Detta har inneburit en ökning av lagren, något som bolaget alltså inte kan lastas för. Alternativet hade ju varit att man friställt arbetskraft, och det är väl i varje fall inte något som herr Ståhl skulle vilja rekommendera.

De kortfristiga skulderna har, herr Ståhl, trots detta kunnat hållas oförändrade och man har även under 1958 fortsatt avvecklingen av de utländska krediterna. Jag måste därför konstatera, att bolaget fortsatt fullföljandet av de direktiv som låg i statsmakternas beslut 1957. I detta avseende kan man inte lasta bolaget för någonting.

Efter hand som de tidigare påbörjade anläggningsarbetena fullbordats, har också bolagets investeringsverksamhet programenligt minskats, och investeringarna utgjorde under 1958 bara omkring 20 miljoner kronor mot i runt tal det dubbla under det föregående året. Några nya investeringar av sådan storlek, att de inte ryms inom bolagets självfinansieringsmöjligheter, har inte beslutats utöver dem, som nu redovisats för riksdagen. Alltså kan man säga, att bolaget har följt de av statsmakterna år 1957 givna direktiven men att den ogynnsamma konjunkturutvecklingen i förening med strävandena att upprätthålla sysselsättningen har hindrat bolaget att genomföra den önskvärda lagerminskningen, varför lagret medfört en belastning på skuldsidan.

Jag vill gärna erkänna, att det kanske inte för dagen kan skönjas någon förbättring av marknadsläget. Detta har också statsutskottet uppmärksammat, och därför kan bolagets möjligheter till självfinansiering av den planerade anläggningen i Piteå behöva bedömas ännu försiktigare än vid tidpunkten för framläggandet av förslaget i statsverkspropositionen. Det kan med andra ord inte uteslutas, att t. o. m. ett större tillskott av statsmedel än vad som förutsatts i

statsverkspropositionen kan krävas för att projektet skall kunna genomföras.

Detta oroar herr Ståhl i mycket hög grad. Han menar, att man borde kunna ange den ungefärliga storleksordningen. Det är emellertid ganska omöjligt, då denna i huvudsak beror på konjunkturläget och efterfrågesituationen på utlandsmarknaden och därför inte — så vitt jag förstår — med någon grad av tillförlitlighet kan preciseras. Jag anser mig dock kunna uttala, att merutgiften inte kommer att bli så stor, att inte investeringen i fråga med hänsyn till både arbetsmarknadspolitiska och företagsekonomiska skäl framstår som fullt försvarlig. Därför inser jag inte heller, att mycket skulle kunna vinnas genom en utredning. Jag tror inte, att man genom att uppskjuta projektet i väntan på en sådan skulle få en klarare belysning av de framtida konjunkturförhållandena eller bolagets möjligheter till självfinansiering. En sådan utredning är nog inte heller erforderlig för ett ställningstagande till det föreliggande förslagens lämplighet.

Fördenskill, herr talman, ser jag inte att något värde skulle kunna vinnas med ett uppskov. Tvärtom skulle man då försitta ett tillfälle, som så många enskilda industrier har velat begagna, nämligen att i dagens arbetsmarknadsläge använda friställd arbetskraft för en utvidgning av produktionen och en modernisering, med ett ord för att rusta sig för framtiden. Om det är riktigt för enskilda industrier att i dagens läge vidta dylika dispositioner, kan jag inte förstå annat än att detta bör gälla även industrierna inom den statliga sektorn.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet frågade mig, om jag kände till den virkesbalans som landshövding Näslund upprättat. Det är självklart att jag har, liksom alla andra på avdelningen, noggrant tagit del av både hans första virkesbalans

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

och hans reviderade virkesbalans. Men vi har också, herr statsråd, framlagt denna virkesbalans för annan expertis, som icke är mindre framstående och som har kommit till ett helt annat resultat. Det är verkligen beklagligt, att man inte inom departementet mera allsidigt prövat frågan om råvarutillgångarna i Norrland innan propositionen framlades.

När statsrådet frågade, om jag underkände landshövding Näslunds auktoritet då det gäller virkestillgångarna i Norrbotten, så är detta att slå in öppna dörrar. Jag har aldrig bestritt vare sig landshövding Näslunds sakkunskap eller hans slutsatser beträffande Norrbotten. Men jag har bestritt, att Norrbotten i detta fall får ryckas ut ur sammanhanget. Det är Norrlands skogstillgångar som det gäller att bedöma, och jag skulle, herr statsråd, vilja understrika — något som inte tidigare gjorts i debatten — att man här inte bara har att ta hänsyn till de utbyggnader som göres av Cellulosabolaget i Munksund och av Statens skogsindustrier, utan också till de rätt betydande utbyggnader på annat håll, som Mo och Domsjö är sysselsatt med eller planerar och vilka också skall utnyttja den råvarubas det här är fråga om.

Statsrådet säger att jag har gått i god för att den planerade anläggningen vid Lövholmen är för liten. Det har jag inte gjort. Jag har inte uttalat mig om framtiden med den säkerhet som kom till uttryck från statsrådets sida. Expertisen både i utlandet och Sverige säger emellertid, att vi för framtiden måste satsa på större fabriksenheter, om vi skall kunna producera till priser som är verkligt konkurrenskraftiga på längre sikt. Ur denna synpunkt måste man med oro fråga sig, om icke den planerade anläggningen är felaktigt tilltagen eller i varje fall projekterad på för kort sikt.

Även i fråga om lokaliseringen yttrade sig statsrådet med en påfallande

säkerhet. Det finns experter — jag skall inte namnge någon, men jag tror att herr statsrådet har lika stor respekt för denna expertis som jag och övriga på avdelningen — som har sagt, att förutsättningarna för den nu planerade anläggningen skulle vara ett byte av skogsskiften i så enorm omfattning, att man knappast vågar tänka på möjligheten att genomföra detta, något som emellertid är nödvändigt för att slippa de långa, varandra korsande transporter som det annars kan bli fråga om.

Jag måste tyvärr konstatera, att statsrådets anförande här har bekräftat farhågorna att det aktuella projektet icke är så genomtänkt, som det borde ha varit och som nog skulle ha varit förhållandet, därest det gällt ett enskilt företag. På grund av tidsbrist kan jag inte summera de skäl, som gör att jag säger detta, utan jag bara konstaterar att statsrådet inte har på någon av de relevanta punkterna lyckats lugna de farhågor som man har anledning hysa.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar, att handelsministern i dag uppträder ytterst försiktigt i sin ekonomiska bedömning. Han anser det tydligen vara mera angeläget med försiktighet nu än när han framlade propositionen.

Saken må gälla ett statligt företag eller ett enskilt; jag skall i detta fall inte göra någon skillnad i sådant avseende. Men, herr statsråd, om det är fråga om ett företag, av vars verksamhet man har den erfarenheten, att det inte ur företagsekonomiska synpunkter har lyckats särskilt bra utan — det är väl ingen överdrift att säga det — ibland orsakat misräkningar för dem, som svarat för ägareintressena och som fått skjuta till åtskilligt mera pengar, då vill man gärna ha så mycken god teknisk och ekonomisk sakkunskap som möjligt inkopplad i utredningsarbetet. Är det

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

därför så märkvärdigt, om man föreslår att det skall göras en ytterligare utredning?

Här har också under debatten framhållits värdet av att den industriella verksamheten helt och hållet förlägges inom det egna länet. Det är klart att det kan finnas skäl för detta, men jag tror inte, att man skall tveka så mycket inför möjligheten att råvaror går till ett annat län. De många och stora arbetstillfällena blir även under sådana förhållanden kvar i det egna länet. Avverkningarna, transporterna, föryngningsarbetena och utbyggnaden av ett modernt skogsvägnät kan ingen ta från den egna bygden. Sådana arbeten måste under alla omständigheter utföras där.

När vi talade om dessa sysselsättningsproblem i utskottet frågade vi också Cellulosabolagets representant, som var närvarande, om hur man då gick till väga. Han skildrade, hur bolaget när konjunkturerna försämrades i tid inställde avverkningarna och lät sina anställda gå över till skogsvårdsarbeten, vägbyggnader och liknande för att kunna upprätthålla jämn arbetstillgång över hela året och sedan satte i gång huggningarna igen vid en senare tidpunkt. Detta tycker jag är det riktiga förfaringssättet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Beträffande råvaruberekeningarna vill jag bara tillägga ett ord till vad jag förut anförde. De utredningar, som här senast åberopats, visar — utgående från de uppskattningar av sina framtida behov som industrien själv har gjort — att det kommer att föreligga ett större virkesöverskott än vad som kommer att kunna fördelas i Norrbotten, även om man tar hänsyn till de föreliggande utvidgningsplanerna där.

I själva verket är det — som herr Lassinantti så riktigt framhöll — inte

en faktisk beräkning av den framtida virkesefterfrågan som ingår i dessa uppskattningar utan snarare en önskelista, som industrien hoppas se förverkligad.

Herr Ståhl — konstaterar jag med viss tillfredsställelse — var försiktigare i sitt senaste anförande än i sitt föregående. Han framhöll emellertid, att den kapacitet som han tidigare varnade för — 100 000—120 000 ton — enligt expertisen alltså inte skulle vara tillfredsställelse med hänsyn till den framtida lönsamheten. Jag vill fråga: Vilka experter stöder herr Ståhl sig på? Ett faktum är att alla utredningar som gjorts visar, att det inte är så mycket man har att vinna på en fördubbling av kapaciteten från 100 000 å 120 000 till 200 000 ton i jämförelse med en ökning från 50 000 till 100 000 ton.

Beträffande lokaliseringen vill jag bara säga, att det ur min synpunkt på litet längre sikt inte blir fråga om att välja mellan Lövhölmens-projektet och en fortsatt utbyggnad av Karlsborg. Jag tror att även den sistnämnda utbyggnaden inom kort kommer att aktualiseras, men jag måste tillmäta bolagsledningens bedömning avgörande betydelse när det gäller att fastlägga tidpunkterna.

Jag lyssnade också på herr förste vice talmannens i jämförelse med herr Ståhls mycket sansade anförande. Jag kan erkänna att inte alla åtgärder som vidtagits beträffande ASSI har varit helt tillfredsställelse. Men jag vet inte med mig att jag har blivit mera försiktig. Jag har alltid varit det. Men jag undrar om inte herr förste vice talmannen kan vara ense med mig om att företaget i tekniskt hänseende befinner sig på toppen och även att den utveckling som företaget har genomgått, under åren efter kriget exempelvis, i stort sett har varit till gagn för bygden, ingalunda endast för dem som är där anställda — jag har ingen annan uppfattning än herr Skoglund i det avseendet — utan även för möjligheterna att bedriva ra-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

tionellt skogsbruk och skapa arbetstillfällen i de norrbottniska skogarna.

Jag kan kanske göra ytterligare ett erkännande. Det kan ju hända, att den utveckling som Statens skogsindustrier har genomgått understundom har betytt att önskemålen att förränta aktiekapitalet har satts åsido, men det har då skett därför att ledstjärnan alltid varit sysselsättningen och att på grund därav andra hänsyn har fått vika.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! När man lyssnar till motionärernas och reservanternas uppläggning av denna fråga blir intrycket i någon mån beklämmande, vilket i all synnerhet gällde herr Ståhls uppläggning. Den kritiska inställningen mot ASSI har här om någonsin dokumenterats. De försök till affärsmässiga bedömanden som gjordes var väl ändå ganska ensidiga. De påminner i någon mån om en historia som berättades i en av motortidningarna nyligen om en utländsk bildirektör, som höll upp firmans gamla traditionella kylare och sade till konstruktören: »Bygg en ny bil kring den här.» Kylaren är väl i det här fallet antipatien mot ASSI, men konstruktören har inte riktigt lyckats. Motiveringarna är gamla och kända.

Vid omröstningen i första kammaren vägrade till och med de borgerliga representanterna för dessa bygder att följa med högern och folkpartiet. Varför gjorde de det? Är det inte därför att de insett att vi måste föra in människorna i bilden, människorna i de bygder som är berörda av denna diskussion, de människor som är arbetslösa eller sysslar med beredskapsarbeten. Varje uppskov innebär helt enkelt ett uppskov för 1 500—1 600 människor att få en stadigare placering i arbetslivet. Vad kostar detta nu samhället?

Utom de faktorer som hittills har berörts i diskussionen måste vi söka väga en del andra ting. I Kungl. Maj:ts fram-

ställning heter det, att verksamheten i de statsägda bolagen i princip bör bedömas ur affärsmässiga synpunkter. Men det görs ett tillägg: dock bör beaktas att samtliga dessa företag tillkommit för att i ett eller annat avseende tillgodose ett samhällsintresse, exempelvis att ta upp en ur försörjningssynpunkt viktig produktion, under kriget sålunda tackjärn som framställdes vid Norrbottens järnverk och tjärolja, som tillverkades av ASSI för att hjälpa fiskarena i deras näringsutövning.

Det har i dessa sammanhang också nämnts andra faktorer. Jag vet inte om jag trots den sena timmen kan ingå på historieskrivningen — jag tror dock att jag måste det. Statsverkspropositionens skildring av bolagets tillkomst utgår från läget 1951, då bolaget bildades. Det hade enligt mitt sätt att se varit riktigare att gå 10 år längre tillbaka, till den tidpunkt då domänverket blev tvunget att överta denna verksamhet, och granska anledningarna till att detta blev nödvändigt.

Vid den tidpunkten lade enskilda bolag ned det ena sågverket efter det andra men behöll skogsunderlaget. »Det går inte att i större utsträckning driva industriell verksamhet så långt norr ut», det var deras slogan. Men i Finland där gick det. Kemi-anläggningarna ligger längre norrut än Kalix-anläggningarna. Råvaran skulle föras söderut. Hela Norrbotten och större delen av Västerbotten skulle bli ett stort råvaruområde för skogsindustrien nere i landet.

Då blev frågan, om dessa nordliga områden skulle avfolkas eller om en produktion skulle kunna komma i gång däruppe. Det gällde Seskarö, Båtskärsnäs, Karlsborg, Nyborg, Axelsvik, Storfors och Bergsviken i Norrbottens län och Furugrund, Brännfors, Sandviken med flera platser i Västerbottens län. Domänverket fick rycka ut för att mildra verkningarna av nedläggelserna på dessa platser — verkningarna för män-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

niskorna. Samtliga verk som domänverket övertog var omoderna och nerkörda. Det var nödvändigt att rationalisera och modernisera, om verksamheten alls skulle ekonomiskt gå ihop. Man blev tvungen att kombinera produktionen med framställning av massa, papper, board och snickerier för att nyttja avfallet. Alla dessa investeringar har kostat pengar — och gör det ännu, eftersom de allttjämt pågår. Men om man tar hänsyn till denna bakgrund blir det en annan belysning av den passus i fru Sandströms motion som står överst på s. 5: »Medan de övriga industrierna anpassat sig efter såväl den allmänna marknadsförändringen som råvarubasens struktur, så har det statliga bolaget fortsatt att investera i sågverk och brustit i förutseende.» Är inte detta närmast cyniskt? Samma fråga kan för övrigt avse hela motionen.

Det är ju de andra bolagens anpassning som det statliga bolaget här måst mildra verkningarna av. Hur var det exempelvis i Sandvik i Umeå? Det har hela tiden gällt försörjningen för anställda, som friställts genom nedläggning av enskilda företag, i dag 3 700 personer.

För att återgå till departementschefens inledning bör de särskilda förhållanden som är rådande på arbetsmarknaden i Norrbottens län uppmärksammas. Hur har detta län med sina naturtillgångar på tillgångssidan utvecklats? Är det rimligt att just det länet, som har en fjärdedel av skogstillgångarna, skall ha den sysslöshet det nu har? Det måste vara anmärkningsvärt, att utnyttjandet av dessa rika naturtillgångar endast i ringa mån gått längre än att frambringa råvaror och halvfabrikat — åtminstone i privat regi.

När under högkonjunkturen andra delar av landet hade brist på arbetskraft, då hade vi en konstant arbetslöshet. När konjunkturen svängde, så blev arbetslösheten störst hos oss. Detta gällde även skogen, och varför det?

Helt enkelt därför att den i stor utsträckning ligger som en toppreserv för bolagen i Mellansverige.

Här tycks alla vara eniga om att en ökning av sysselsättningen måste framskapas i Norrbotten. På vilka områden bör detta ske? Skall man inte söka sig till de områden där vi har råvarutillgångarna? Staten är ägare till över hälften av dessa råvarutillgångar. Jag tycker att det är riktigt att försöka utnyttja dessa tillgångar — inte bara vid högtidstal och konferenser utan också genom praktiska beslut. Det är den vägen vi måste gå. I detta läge är staten även engagerad som ägare av skogsunderlaget. Man är således intresserad både av en riktig prissättning och en ökad avsättning samt för ett bättre utnyttjande av skogen.

Frågan om fortsatt utbyggnad av ASSI hänger väl delvis samman med en av länsstyrelsen gjord utredning rörande industriellt utnyttjande av länets råvarutillgångar. Den upprättade virkesbalansen, som här har berörts, medger en avverkningsökning med cirka 20 procent. Enligt länsstyrelsens mening tillåter denna ökning en avsevärd utvidgning av länets skogsindustrier. Vi bör väl se detta mot bakgrunden av sysselsättningssvårigheterna. Vi kan sedan hålla i minnet, att 25 procent av nuvarande avverkning skickas utanför länet för förädling. Om vi skulle öka avverkningen med 20 procent utan motsvarande utbyggnad av industrien inom länet skulle vi komma fram till att nära hälften av den totala avverkningen skulle förädlas på annat håll.

Vi ställer den frågan, om detta är rimligt i ett län, där beredskapsarbeten och skatteutjämnningar nu kräver cirka 30 miljoner kronor per år i statsbidrag. Vilket område skulle utbyggas om inte skogsindustriens? Ur våra synpunkter är det närmast en barock tanke, att staten utan vidare skulle ställa sina skogar till förfogande för de enskilda företag som hinner först fram

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

med sina utbyggnadsanspråk, oavsett var företagen är belägna i förhållande till skogstillgången. Det avverkade virket skulle i ett sådant läge forslas 40—50 mil från skogsområdena. Samtidigt skulle staten i statsbidrag och för beredskapsarbeten lägga ut omkring 30 miljoner kronor årligen för människornas försörjning. Detta går på något sätt inte ihop.

De förslag som är aktuella avser en utbyggnad av en ny produktionsenhet i Lövholmen på 110 000 årston liksom en utbyggnad av produktionen vid Karlsborg. Bolaget föreslår att Lövholmen-projektet ges företräde av både ekonomiska och tekniska skäl. En samtidig utbyggnad bedöms ej vara möjlig, och såväl arbetsmarknads- som råvaruskäl anses tala för den turordning som bolaget föreslår. Här gäller det olika råvaruområden.

Jag kanske i detta sammanhang bör anföra några siffror om sysselsättningsläget inom den älvdal som det här är fråga om. Det har anförts att den här saken bara gäller Lövholmenområdet, men de kommuner som berörs är Piteå lands- och stadskommuner, Älvsbyn, Arvidsjaur och Arjeplog. Antalet arbetslösa, inkluderande dem som var i beredskapsarbete, var i maj 1957 1 123, i maj 1958 1 408, i november 1958 1 514 och i februari 1959 1 546. Det är väl orimligt att kommunerna och staten i längden skall kunna fortsätta med beredskapsarbeten, utan något annat måste komma till. Den anläggning som här diskuteras skulle på skogssidan betyda 300 000 årsdagsverken och ge arbete åt 1 200 man i skogen och 340 man på fabriken. Om man därtill lägger den återverkan på servicesysselsättningarna som anläggningen kan få, finner man att den lokalisering av fabriken som här föreslås inte är någon bagatellfråga, åtminstone inte för de arbetslösa inom de här områdena.

I remissyttrandena har anförts olika synpunkter på det rådande virkesöver-

skottet. Detta har plötsligt blivit ett underskott enligt vissa inlagor, och enligt den uppfattningen skulle ASSI:s utbyggnad bli en felinvestering, medan en utbyggnad 40 å 50 mil från början av skogsområdet skulle bli en riktig investering. Lövholmenfabrikens storlek, 110 000 årston, skulle vara alldeles för liten och inte vara konkurrenskraftig i produktionen, medan Munksundsfabriken på 100 000 ton, som ligger strax intill och har samma produktion, skulle vara acceptabel. Stora Kopparberg bygger ut en pappersfabrik i Kanada som också är dimensionerad till 100 000 ton, men den kallas i Dagens Nyheter för en jättefabrik. I motionerna kallas ASSI:s anläggningar för halvstora fabriker. Man mäter således samma saker med något olika mått.

Jag skulle önska ställa den frågan, hur många sulfatfabriker över 100 000 ton vi har i landet — jag tror inte det finns en för varje finger på handen — och hur många av dessa fabriker som för fram produktionen till färdigt papper; jag vet inte om det finns någon. Här skulle å ena sidan inte två fabriker kunna finnas i samma älvdal med hänsyn till virkestillgången, men å andra sidan skulle virket reserveras för fabriker 40 å 50 mil därifrån.

Låt oss se på Volvos biltillverkning när vi nu diskuterar storleken av anläggningarna! Volvo har väl inte några förutsättningar för att tävla i storlek med de amerikanska bilfabrikerna, och vilka andra fabriker här i landet kommer upp till de amerikanska dimensionerna? Vi måste i vårt land anpassa oss efter svenska förhållanden, och var står det att denna fabrik på 110 000 ton inte kan utvidgas, om förutsättningar finns för detta?

I motionerna och reservationen åberopas bristande tillgång på råvara som ett skäl för en begränsad statlig utbyggnad, och man hänvisar härvid till skogsindustriens samarbetsutskotts utredningar. Jag skall inte här citera de

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

stycken jag hade tänkt citera ur tidningen SIA, men där fanns en ledande artikel i samband med skogsveckans öppnande och med referat av de föredrag som hölls på skogsveckan. Sammanfattningen lyder i sammanträngd form på detta sätt: »Man nödgas konstatera, att det sätt på vilket utredningens presenterats givit allmänheten en felaktig bild av skogsindustriens förutsättningar. Påståendet att råvarubrist hotar skogsindustrien, om inte utbyggnaden modifieras, måste betecknas som falskt alarm.»

Landshövding Näslunds reviderade virkesbalans för Norrbotten innebär att det sedan dessa utbyggnader är gjorda blir kvar en virkestillgång som — omskriven till årsproduktion av massa — uppgår till 250 000 ton. Detta bör räcka för en anpassning av såväl Lövholmens som Karlsborgs och Munksunds fabriker till den kapacitet som behövs.

Om jag till slut skall söka göra en sammanfattning, kan jag konstatera att det med den utbyggnad av skogsvägnätet som sker och med bättre möjligheter till skogsvårdande åtgärder bör finnas utrymme för den expansion som utvecklingen kräver för alla de här anläggningarna. Att — som man gör i motionerna och reservationen — ställa utbyggnaden av Lövholmen mot en utbyggnad av Munksund eller Karlsborg tror jag inte är realistiskt, utan här bör vi om någonsin kunna säga »både och», ty det bör finnas rum för alla dessa tre anläggningar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte min avsikt att gå upp i den här debatten. Jag känner på mig att man vid den här tidpunkten och när så många talare är

kvar på listan kanske bör ålägga sig en viss självdisciplin även i en debatt där man gärna skulle vilja säga en del saker för att belysa ämnet.

Jag skall därför inskränka mig till en liten replik till herr Wiklund, eftersom han direkt åberopade mig och läste upp en rad ur motionen. Han sade att det som står där är cyniskt. Jag har egentligen begärt ordet bara för att säga till herr Wiklund, att jag förlåter honom för att han kallade mig cynisk.

Jag skall inte gå in på den historik som herr Wiklund lämnade, fastän det kanske kunde finnas anledning att komplettera den rätt mycket. Vad jag pekade på i motionen var emellertid bara det kända faktum, att när bolaget bildades och övertog domänverkets industrier, bestod dessa industrier huvudsakligen av några större och mindre sågverk och det tillskott företaget fick genom Karlsborgs-verken som också huvudsakligen var sågverk.

När bolaget gav ut sin tioårsberättelse 1952 pekade man, såsom herr Wiklund kanske minns, på att omfattningen av produktionen då utgjordes till ungefär 90 procent av sågverksproduktion. Man kunde då konstatera, att tillgången på virke för sågning i Norrbotten var så begränsad, att man endast kunde få en del av det virke man behövde, och man hade också kommit underfund med att man måste skära ned sågverkssidan för att satsa mera på fiber- och massasidan. Detta var naturligtvis alldeles riktigt, eftersom hela utvecklingen inom vår träindustri, såsom väl herr Wiklund måste medge, har gått från sågade varor successivt över till mera moderna produkter. Det är en utveckling som är rätt allmän på hela det här området.

Sedan företaget alltså redan 1952 konstaterat att dess produktion hade en felaktig inriktning och även hade uttalat önskemål om att få en ändring till stånd, kunde bolaget i 1957 års berättelse säga, att den dåvarande inriktningen på sågtimmer var en stor belastning

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

för bolaget och att man fortsatt att bygga ut sågverken och modernisera dem under hela 1950-talet. Nu beklagar man sig över detta. *Det* är en smula cyniskt herr WIKLUND.

Herr WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att inte ta så många minuter i anspråk nu, men jag vill säga att vad jag menade med mitt inpass var helt enkelt att den produktionsinriktning som bolaget nu har delvis är en följd av övertagandet av en rad nedlagda sågverk, som för att över huvud taget kunna drivas måste rationaliseras och utbyggas. Som en följd därav ökades även produktionen samtidigt med att det skedde en strukturförändring i avverkningen, så att utfallet av avverkningen, som för tio år sedan lämnade 40 procent sågtimmer och 60 procent sulfat, nu är 30 procent timmer och 70 procent sulfat.

Om bolaget hade tillförts investeringsmedel i snabbare takt och vid tidigare tidpunkt, så att det kunnat lägga om produktionen på fiberområdet, skulle det nu ha nått längre än det har gjort. Jag vill dock peka på att produktionen under de senaste tio åren förändrats väsentligt. Här har byggts upp en wallboardproduktion, som är den största i landet. Fabriken i Karlsborg har byggts ut från 25 000 till 120 000 årston, och om nu riksdagen följer utskottets förslag kommer man att ytterligare kunna förbättra balansen mellan de olika produktionsgrenarna. Jag tror emellertid att sågverkens möjligheter i någon mån underskattas i den allmänna diskussionen, men jag vill inte ge mig in på den frågan här.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr WIKLUND konstaterar ju bara att det är så som jag här har sagt. Också jag har påpekat att man har företagit ändringar i produktionen i denna riktning, men fortfarande beklagar sig bolaget självt över

den belastning som den ännu ganska stora — d. v. s. alltför stora — sågverksinriktningen innebär, vilket bland annat har gjort att bolaget i lager av sågade varor har bundit oerhört mycket kapital, som skulle kunnat användas till annat. Bolaget beklagar sig nu i årsberättelsen och i andra sammanhang över att kapitalet är bundet.

Herr WIKLUND säger att om bolaget tidigare hade fått pengar till investeringar i modernare produktionsenheter, skulle utvecklingen ha gått fortare. Men bolaget har ju inte begärt att få några pengar förrän 1952, herr WIKLUND! Då begärde bolaget för första gången — om jag nu inte går tillbaka ända till starten — att få sitt kapital ökat från 22 till 44 miljoner, och det har fortsatt att bygga ut sågverkssidan under hela 1950-talet.

Om bolaget hade satsat mer på massasidan, hade det naturligtvis successivt kunnat föra över folk från sågverkssidan till massasidan. Därför att det i början av 1940-talet övertog en hel del nerslitna sågverk är det väl inte självklart att det för all framtid måste driva dem, i synnerhet när bolaget haft så stor frihet, ja nästan suveränitet att disponera medel och göra om anläggningarna. Det har bolaget också gjort, men det har gjorts för sent.

Herr WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sandström sade nyss att bolaget har frihet att disponera sina medel, men jag vill skjuta in att någon fullständig frihet för bolaget att göra investeringarna på önskat sätt inte har förelegat. På bolaget har man ju under hela utbyggnadstiden varit tvungen att tänka på de anställda. Det har gällt att modernisera industrien och att samtidigt undvika att skicka ut de anställda i arbetslöshet.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr WIKLUND säger att bolaget inte har haft någon frihet. Men

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

om t. ex. anläggningen i Karlsborg ändrar sin produktion, minskar sågverksrörelsen och ökar ut massaproduktionen och därvid bibehåller sysselsättningsmöjligheterna oförändrade, så har väl företaget frihet att göra den omdispositionen av arbetskraften. Man är väl inte för all framtid bunden av den sågverksrörelse, som man en gång startat.

Sedan vill jag också säga några ord om en annan sak, som inte rör den fråga som föranledde mig att begära ordet. Herr Wiklunds funderingar över vad man i motionerna och reservationen framhållit om utbyggnadsmöjligheterna ger mig anledning fråga: Är det inte så, herr Wiklund, att det nu är fråga om en nyanläggning med en kapacitet på 110 000 ton i Lövholmen, när vi ju ändå har Munksund med sina 100 000 ton och Karlsborgsanläggningen? Det är dock en väsentlig skillnad på kostnaderna för en ny anläggning och kostnaderna för utbyggnaden av en redan befintlig. All erfarenhet och all expertis säger oss, att utbyggnaden av en redan befintlig anläggning blir mycket billigare. Om man exempelvis bygger ut Karlsborgsanläggningen och ökar kapaciteten med 60 000 ton, så blir marginalkostnaderna härför per produktionsenhet mycket lägre än om man bygger en ny anläggning med 60 000 tons kapacitet. När det talats om konkurrensen från bl. a. Kanada och Finland, så har ju både herr Wiklund och andra framhållit, att vi måste ha stora produktionsenheter för att kunna producera till sådana priser att vi kan konkurrera på världsmarknaden. Det är ju också denna konkurrensförmåga som är den väsentliga förutsättningen för att vi i längden skall kunna uppehålla driften. Det måste sålunda även ligga i de anställdas intresse att vi får sådana konkurrensmöjligheter.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag har vid utskottsbe-

handlingen biträtt majoritetens förslag, och jag skall inte här trötta med att upprepa alla de skäl, som varit vägläggande för mitt ställningstagande. Jag nöjer mig med att nämna några personliga erfarenheter och några praktiska skäl som motiverar detta ställningstagande.

Jag är en av de två ledamöter här i kammaren, som personligen var med och direkt berördes när grunden lades till Statens skogsindustrier. Sågverksdöden — som jag här inte skall närmare ingå på — hade dragit fram över Norrbotten. Hårt drabbad var Kalixbygden. Nöden började bli en alltmer påträngande gäst i många arbetar- och småbondehem i våra bygder. Då tog ansvariga kommunalmän över partigränserna initiativet till bildandet av bolaget Kalix Träindustrier. De reste ut i byarna och värvade aktietecknare. Jag var ung på den tiden men har ändå i friskt minne när högermannen konsul Åkerström höll föredrag i Vitvattnets skola i detta ärende.

Bolaget kom till stånd och satte i gång driften i Karlsborg. Det innebar början till en ljusning för vår bygd, en ljusning som sedan fortsatte. Så småningom blev det emellertid klart, att vad bygdens befolkning lyckats skrapa ihop var otillräckligt för att även klara behovet av rörelsekapital. Avsaknaden av egna skogar bedömdes även som ett handicap. Detta ledde till att företaget överfördes till domänverket, och det är i det sammanhanget som Ekman — vilkens namn nämnts här — träder in i bilden.

År 1941 bildades så Statens skogsindustrier, som övertog verksamheten. Detta skedde under samlingsregeringens tid, och såvitt jag kan bedöma var samtliga i samlingsregeringen deltagande partier delaktiga i det beslut som då fattades.

Utöver de mera personliga erfarenheter jag här tillåtit mig omnämna kan betydande praktiska skäl åberopas för

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

det föreliggande förslaget. Här har redan nämnts arbetsmarknadssituationen i Norrbotten liksom även det virkesöverskott som finns inom länet. Ytterligare en omständighet bör emellertid beaktas, nämligen att det inom ett över-skottsområde lätt blir de enskilda skogsägarna som först kommer i kläm vid vikande konjunkturer. Om leveranskvantiteterna begränsas och prisreduktioner inträffar, så blir det i regel de många små, enskilda skogsägarna som drabbas först och hårdast av dessa åtgärder. Det är därför ett skogsägarintresse att träförädlingsindustrin är dimensionerad på ett sätt som motsvarar virkesproduktionen inom området. Det ligger därför, utöver de skäl som i övrigt kan åberopas, också i det enskilda skogsbrukets intresse att den här föreslagna utbyggnaden av träförädlingsindustrin i Norrbotten kommer till stånd.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det föreligger inte någon anledning att misstänkliggöra de motiv som finns på respektive sidor. Om reservanterna nu har gått emot detta förslag, har vi gjort det därför att vi tycker, att förslaget är felaktigt och därför att vi tror att det även för Norrbottens del på lång sikt kommer att vara olyckligt. Handelsministern sade för en stund sedan att reservanterna hade stött sig på lösa påståenden. Det är naturligtvis svårt att bevisa vad som är absolut riktigt. Även handelsministern har väl i så fall stött sig på dylika påståenden. Nu förhåller det sig så att vi i vårt land kanske har världens skickligaste expertis just rörande cellulosa-tillverkning, och det skulle väl då vara märkvärdigt, om vi inte här kunde få fram en expertis som vi alla skulle kunna lita på. Detta är ett av de motiv som ligger bakom våra önskemål om en bättre utredning.

Handelsministern sade att han lita-
de på företagsledningen, och det skall
man naturligtvis göra. Det har vi, då
det gäller statliga företag, talat för ti-
digare i olika sammanhang. Men en för-
utsättning för att man skall ha rätt att
i sådana här frågor lita på företags-
ledningen är att den vet att företaget
också måste bära det ekonomiska an-
svaret. Om företagsledningen har vet-
skap om detta och att den inte kan
springa till staten och begära hjälp, om
det skulle gå gale, då gör den inte
investeringar, vars lönsamhet den inte
är fullt säker på. Det är detta som måste
beaktas, då frågan nu skall bedömas.

De företagsekonomiska skäl, som vi
tycker talar mot Lövholmen, är framför
allt tre, och jag skall tillåta mig att in-
gå på dem — ehuru mycket kortfattat,
det lovar jag.

Det första skälet är fabriken storlek.
All sakkunskap som jag har talat med
är enig om att den svenska cellulosain-
dustrien får en bättre konkurrens-
kraft, om enheterna är stora. Överallt i
världen bygger man i dag stora enhe-
ter. Även om 100 000 ton inte i och för
sig är någon liten enhet, är det dock
en liten enhet då det gäller ett helt nytt
företag och om man tar hänsyn till
konkurrensläget just i dag och konkur-
rensläget i framtiden. Handelsminis-
tern sade att den optimala storleken
kanske låg på 100 000—120 000 ton. Om
jag skulle våga mig på ett lika katego-
riskt påstående, skulle jag vilja säga att
det ligger mellan 200 000 och 300 000
ton — närmare 300 000 än 200 000. I
Amerika — framför allt i Kanada —
och även i Finland har det visat sig att
just de enheterna givit de bästa resul-
taten. De är billigare att finansiera, och
de är även billigare med hänsyn till ar-
betskostnaden per ton. I genomsnitt lär
arbetskostnaderna i vår cellulosaindu-
stri vara 12—15 mantimmar per ton. I
Amerika har man, med de tillverknings-
metoder och de stora enheter man där
har, kommit ned till 4 à 5 mantimmar

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

per ton, ja t. o. m. 3 mantimmar per ton i något fall. Trots att man där har väsentligt högre timlöner, har man alltså nått fram till lägre arbetskostnad per ton. Och även råvarukostnaderna är lägre. Det är med de typerna av företag som den svenska cellulosindustrien skall konkurrera i dag och i morgon.

Man får inte glömma bort att det framför allt är ur skogssynpunkt de stora enheterna har sin betydelse. Just därför att dessa enheter har större konkurrenskraft kan de i ett kärvt marknadsläge ge bättre garanti än mindre enheter för stadigvarande sysselsättning, och de kan betala mera för skogen. I själva verket kan de betala avsevärt mera för skogen. Detta kan bli avgörande för skogsbrukets lönsamhet, och det är ju för skogsbrukets skull vi gör denna utbyggnad. Själva industrien sysselsätter ju inte mer än några hundratal man. Det är det norrbottniska skogsbruket vi framför allt tänker på. Om enheten är för liten kan den slås ut i konkurrensen. Då går det inte ut över bara industrien utan även över skogen. Företagen får inte råd att betala rimliga virkespriser och kan kanske inte alls köpa skog. Därför måste man, om man planerar en ny industri, redan från början ge den en sådan storlek och ett sådant läge att den blir konkurrenskraftig på lång sikt och kan trygga sysselsättningen i skogen inom råvaruområdet. Den skall kunna betala ordentliga rotpriser. Det är, såvitt jag kan förstå, rena självbevarelsesdriften att göra en sådan planering.

För det andra är det fråga om huruvida skogstillgångarna räcker. Här står också uppgift mot uppgift. Det kan konstateras att de överskott, som redovisas i de utredningar som propositionen bygger på, redan är konsumerade. Nu har landshövding Näslund gjort en ny utredning som lett till andra resultat, och skogsindustriens samarbetsutskott har under medverkan av skogsforskningsinstitutets nuvarande chef kom-

mit fram till ytterligare andra slutsatser. Vad som är rätt vet jag inte, men en sak är väl klar, nämligen att tillgångarna i varje fall blir ganska knappa. Tar man hänsyn till att Mo och Domsjö bygger ut i Husum för upp till 275 000 ton och att Munksund bygger ut till 100 000 ton och Lövholmen till 110 000 ton borde man i varje fall vara överens om att tillgångarna blir mycket ansträngda och att det kan bli svårt att få virke. Under alla förhållanden blir det svårt att få virke på nära håll, vilket påverkar kostnaderna och i sin tur företagens konkurrenskraft. I sista hand går även detta ut över skogen. Man är därvid inne i ett företagsekonomiskt kretslopp som ingen tjänar på.

Det tredje argumentet, som även fru Sandström tog upp, är att det är mycket billigare att bygga ut en gammal anläggning än att bygga en ny. Man har sagt att det kan kosta nära fem gånger så mycket att bygga en ny anläggning i dag som att bygga ut en gammal. Och anläggningskostnaderna återverkar på konkurrensmöjligheterna. Detta är ett starkt skäl för att man i första hand bör granska Karlsborg i stället för att kasta sig över Lövholmen-projektet. Man bör alltså enligt min mening tänka om på den punkten och utreda Karlsborgsalternativet.

En fransk tänkare har sagt: »Klar intelligens leder oss stundom till att djärvt begå dumheter.» Jag vill tillägna handelsministern detta citat. Däri ligger inte bara en komplimang till handelsministern utan även en uppmaning till honom att inte vara för djärv och att inte grunda sina förslag på ofullständiga utredningar.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Jag kunde ha avstått från att begära ordet vid denna sena timme inte minst med hänsyn till vad som förebragts bl. a. av handelsministern, som på ett utomordentligt klarläggande

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

sätt har fört sin sak i hamn, såvitt jag kan förstå. Men det är detta envetna åberopande av expertisen som föranleder mig att ändå säga några ord, denna mystiska expertis, som man ger företräde framför den expertis, som finns inom ASSI-företaget.

Vi får väl ändå inte glömma bort att ASSI redan 1914 var med i uppbyggnaden av cellulosaindustrien i detta land. ASSI var det första företag i landet som började experimentera med blekt massa. ASSI har i dag en produktion som står på toppen i fråga om kvalitet och som väl uppfyller de krav man ställer på sågade trävaror men också på massa och papper på den utländska marknaden.

Det är fel som herr Ståhl säger — det har jag förvissat mig om i kväll — att ASSI skulle ligga inne med större lager av sågade varor än den enskilda industrien. ASSI har i stället mycket väl fått ut de sågade varorna på världsmarknaden, och detta till priser som ingalunda understiger dem som den enskilda industrien fått.

Det må förlåtas oss där uppe i norr, att vi håller på utbyggnaden av industrien och inte bara vill vara råvarubas. Det kan inte hjälpas att det är något av slavarbete, om man skall skicka folk till skogen och säga: Var så god, i skogen skall du vara, det arbetet passar dig! Den differentiering av arbetslivet som man kräver på andra håll i landet skall vi inte få tillgång till i Norrbotten. Vi bör komma ihåg att om vi skall hålla skogsarbetare behöver vi också en industri som ger möjligheter för den arbetskraft som inte är lämpad för skogen att få sin utkomst inom länet, allra helst som vi i dag har och under en lång följd av år haft den högsta födelse-siffran i landet. Folkökningen under 1958 var större i Norrbotten än i något annat län. Det märkliga inträffade dessutom, att vi hade en befolkningsinflyttning till länet, något som vi ju tidi-

gare inte haft och som vi ingalunda strävat efter att få.

Vad jag sålunda reagerar mot är det sätt på vilket man bedömer ASSI:s ledning. Man vill nedvärdera den sakkunskap som har vuxit fram där, och man vill bortse från den oerhörda betydelse ASSI haft för folkförsörjningen i vårt land. ASSI tillkom i Norrbotten på grund av läget på arbetsmarknaden i det länet, men det har sedan byggts ut att omfatta industrier även inom andra delar av landet.

Att sedan ASSI kanske haft sågverken kvar alltför länge i stället för att avveckla dem och bygga massaindustrier, pappersbruk o. s. v. hänger samman med just knappheten på kapital. Det har skett påtryckningar från statens sida, att ASSI skulle överta det ena kullbytterade företaget efter det andra. Vi kan peka på Skinnskatteberg, Laxå bruk och det sista exemplet, som kanske de nyaste riksdagsmännen inte känner ansvar för, nämligen Törefors, som ju riksdagen har beslutat att ASSI skall ta hand om och bygga ut. ASSI har inga pengar och inga möjligheter att bygga ut en industri där. Det söker förgäves finna en industri som kunde vara lämpad för den befolkning som Töre kommun har, men ännu i dag har man inte kunnat åstadkomma en utredning som har visat på någon lämplig industri.

Den som följt med ASSI:s utveckling från de första stegen och fram till i dag måste erkänna att ASSI:s insatser i svensk folkförsörjning inte kan tillräckligt uppskattas. De som i dag tar munnen full när det gäller att rikta kritik mot ASSI:s sätt att handlägga de industriella frågorna har nog sysslat alltför litet med den praktiska sidan av dessa svårlösta problem och alltför mycket råkat i händerna på dem som har andra intressen än dem vi kämpar för i kväll.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag borde kanske be

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

kammaren om ursäkt för att jag besvärar med en replik. Herr Jansson i Kalix lämnade emellertid här en upplysning av stort intresse, nämligen att han i kväll hade inhämtat den uppgiften, att ASSI under den senaste tiden — såvitt jag förstår måste det vara den allra senaste tiden — sålt ut sina stora lager av sågade varor till acceptabla priser. Jag skulle då vilja fråga herr Jansson i Kalix, om han kan förklara det förhållande som handelsministern för en stund sedan bekräftade, nämligen att ASSI:s likvida ställning nu är om möjligt svagare än den var när propån om utbyggnaden gjordes. Har man sålt ut de lager, där man hade sina likvida medel låsta, och ändå har en så svag likvid ställning, måste läget vara ännu mer bekymmersamt än man räknat med.

I förbigående vill jag säga till herr Jansson i Kalix, att vi från vår sida inte diskuterat de sociala sidorna av problemet med hänsyn till Norrbottens arbetsmarknad. Vi har heller inte talat om ASSI:s ledning.

ASSI var med när kriget började. Då hade vi i vårt land — även i den provins jag representerar — flera svaga företag i denna bransch. Under kriget fick vi en avsevärt förbättrad konjunktur, och under efterkrigstiden kom en lysande och lång högkonjunktur för vår träförädlingsindustri, som gjorde att företagen inom denna bransch i allmänhet blev konsoliderade och mycket likvida. Kan herr Jansson i Kalix och alla andra, som talar om ASSI:s lysande insatser, förklara hur det kan komma sig, att denna utmärkta konjunktur icke avsatte några som helst gynnsamma verkningar i ASSI:s utveckling? Detta är icke att åberopa expertis; det är att konstatera ett enkelt faktum.

Herr JANSSON i Kalix (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns inga som helst motsättningar mellan vad handelsministern meddelat kammaren i kväll och

den upplysning jag lämnade. Jag fick uppgifterna på läktaren av ASSI:s försäljningschef. Han meddelade att bolaget sålt sitt råvarulager till acceptabla priser och att det väsentligt minskat lagerhållningen. Det betyder inte att jag sagt någonting om de uppgifter statsrådet lämnade beträffande företagets likvida ställning. Jag har talat om siffrorna beträffande lagerhållningen, och det var dem herr Ståhl var ute efter. Det behöver alltså inte föreligga någon som helst motsättning mellan vad herr statsrådet säger och vad jag säger.

Jag kan inte säga någonting om den likvida ställningen. Jag har inte frågat, hur mycket pengar som flutit in. Den likvida ställningen kan ändras från vecka till vecka, det har jag erfarenhet av från ett annat företag, i vars styrelse jag sitter, nämligen NJA.

Jag skall inte ta upp någon längre diskussion med herr Ståhl beträffande hans påstående att ASSI inte skulle ha haft en så lysande ekonomisk utveckling, som de privatägda företagen i branschen. Statens ställning är i dag inte så förfärligt lysande likviditetsmässigt sett. Herr Ståhl har varit med om att besluta de flesta utgifter vi bundit oss för under årens lopp, och de utgifterna har medverkat till den »lysende» likvida ställning som staten nu har. Kommunerna i landet befinner sig i samma situation. Det betyder inte att de står på ruinens brant. Det gör icke heller ASSI.

När ASSI startade sitt företag i Kalix, hade vi en befolkning av 13 000 å 14 000 personer och 33 000 skattekoronor. I dag har vi 480 000 skattekoronor, vilket inte i och för sig betyder att vår likvida ställning är så god. Den påverkas av andra förhållanden. Vår kapitalbehållning har emellertid blivit större sedan ASSI kom till.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Sedan handelsministern själv konstaterat, att ASSI:s ekonomiska

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

ställning är svag, finns det ingen anledning att med advokatyr försöka komma ifrån faktum. Vi är ense om detta. Vad som är intressant är, att herr Jansson i Kalix nu förklarar att han av försäljningschefen fått reda på att de lager, i vilka företagets likvida tillgångar tidigare under året till stor del varit bundna — första avdelningens ledamöter kan intyga att en av de främsta företrädarna för bolaget lämnat dessa uppgifter inför avdelningen — nu har sålts till acceptabla priser, men att det oaktat företagets ställning är så ansträngd som handelsministern nyss förklarade.

Herr Jansson i Kalix har inte klarlagt detta sammanhang. Är det så som herr Jansson i Kalix säger att lagren är realiserade till hyggliga priser och den likvida ställningen ändå är så ansträngd, ger detta en ännu sämre bild av företaget än den tidigare.

Herr JANSSON i Kalix (s) kort genmäle:

Herr talman! Med det hypotetiska antagande herr Ståhl gör, kan han givetvis komma vart som helst, och han kan slingra sig ur vilken snara som helst. Jag kan ju ta ett exempel. NJA hade för två veckor sedan en ganska svår likvid ställning. Men då kom Indien och begärde att få köpa 30 000 ton syllar att lägga under järnvägsräls. Den likvida ställningen ändrades på en enda vecka som genom ett trollslag. Så där går det till inom affärlivet, herr Ståhl. Ena dagen ligger man inne med 10 000 — 15 000 standards virke, dagen därefter har man kanske bara 7 000 standards kvar. Detta förändrar den likvida ställningen — men det kanske inte herr Ståhl förstår.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Jag tror att herr Ståhl har gjort fruktlösa försök att konstruera en motsättning mellan herr Ivar Jansson i Kalix

och mig. Förhållandet är att Statens skogsindustrier under den senaste tiden kunnat avyttra en del av sitt lager. De medel som därigenom influtit har av företaget använts för att nedbringa de korta skulderna. Detta innebär inte att företaget härigenom fått mer reda pengar i sin hand. Det betyder å andra sidan inte heller någon försämring i fråga om likviditeten.

När jag säger att jag bedömer bolagets situation med hänsyn till dagens prisläge såsom något mer bekymmersam än vad den var vid det tillfälle då propositionen framlades, strider detta ingalunda mot de uppgifter som lämnats under den förda debatten.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara säga till herr statsrådet, att är det så att man genom realisation av ett kurant lager kunnat få in friska pengar, bör väl ASSI, liksom varje annat företag i motsvarande situation, om det behöver pengar kunna utnyttja de krediter det givetvis får genom att frigöra sig från skulder på ett håll.

Det finns en glappa i det förda resonemanget, nämligen mellan detta att å ena sidan de betydande realisationer skett, som herr Jansson i Kalix uppger att han i kväll fått kännedom om, och å andra sidan herr statsrådets nu upprepade konstaterande, att företagets ställning försvagats, sedan förslaget om utbyggnad framlades. Detta går inte ihop, hur herrarna än resonerar. Ty så mycken erfarenhet har vi nog litet var i kammaren av hur det ser ut på insidan av företag, att vi vet, att här finns ett samband som inte kan bortförklaras.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är ledsen att jag inte kan få herr Ståhl att förstå denna sak, men det kanske beror på att herr Ståhl inte inser, att när man talar om en viss likviditetssituation måste den hän-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

föras till en bestämd tidpunkt. Statsverkpropositionen förbereddes i slutet av oktober, och det material som i början av detta år framlades för riksdagen baserade sig alltså på uppgifter, som förelåg i höstas. Därefter har tyvärr på grund av utvecklingen på exportmarknaden en försämring inträtt, som även gjort sig gällande en bra bit in på detta år. Sedan har ånyo en viss förbättring inträtt. Jag är ingalunda säker på att denna förbättring fört upp företaget till det läge som jag någon gång i november ansåg att det hade, och därför har jag velat reservera mig för att medelsbehovet kan komma att bli något större än vad som närmast skulle framgå av statsverkspropositionen. Detta strider emellertid, såvitt jag förstår, inte på något sätt mot vad herr Ivar Jansson här anför. Det är alltså mer än en tidpunkt — i själva verket tre olika tidpunkter — som man här måste resonera om.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om den kommunistiska motionen, som avviker såväl från utskottets som från reservanternas förslag. Men jag vill först göra ett påpekande om en fråga, som herr Skoglund i Doverstorp berörde. Det gäller det viktiga faktum att förståelsen för näringspolitiska åtgärder av det slag vi nu diskuterar vidgas till allt större kretsar, även borgerliga.

Herr Skoglund började debatten med att göra ett försök att mobilisera herr Norup och centerpartiets politiska tungviktare i övrigt i en kamp mot ASSI även den här gången. Alla centerpartister i utskottet har nu betackat sig för högerns och folkpartiets sällskap i denna fråga. Då har herr Skoglund naturligtvis med saknad erinrat sig hur det var på den tiden, när herr Norup och Nilson i Spånstad gick så långt att de till och med lämnade regeringen för

att vara högern till lags just i fråga om statsindustrierna i Norrbotten.

Även om man tar hänsyn till att de friställda centerpartiledarna mycket snabbt kunde omskolas till generaldirektörer m. m. tror jag att högern och folkpartiet skulle göra klokt i att dra den lärdomen av centerpartiets vändning i den här frågan och av röstningen i första kammaren att inte ens den mest konservative i längden kan spjärna emot en nödvändig utveckling. Vad som nu skett i Norrbotten och måste komma att ske där också i fortsättningen beror på en sådan ofrånkomlig utveckling.

När dessa frågor behandlas kan det inte undgås att man kommer in på arbetslöshetsfrågorna. Det är betecknande för den borgerliga ståndpunkten därvidlag att herr Skoglund exempelvis helt nonchalerar det faktum, att vi i Norrbotten aldrig haft full sysselsättning — aldrig! Även under högkonjunkturen förekom det att vi i Norrbotten hade tusentals arbetslösa under många månader i följd. Anledning till dessa missförhållanden är den ensidiga strukturen i länets näringsliv. Vi kommunister har dessutom velat understryka — detta har vi gjort i den motion jag talar om men även i tidigare motioner — att det också gäller att åstadkomma ett förnuftigare utnyttjande av de rika naturtillgångarna och de stora arbetskraftsreserverna i vårt län, att över huvud taget få till stånd en bättre hushållning än vad privatföretagarna åstadkommer.

Från den utgångspunkten anser vi att regeringens förslag är otillräckligt. Vi har därför föreslagit att man nu i första hand skall sätta i gång inte bara med den föreslagna utbyggnaden i Piteå utan också komplettera Karlsborgsindustrien. Enligt vår mening kan detta bara få betraktas som en del av de erforderliga åtgärderna. Om jag har förstått handelsministern rätt anser också han att man inom en icke alltför avläg-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

sen framtid även måste ta itu med Karlsborgsprojektet. På den punkten resonerar vi emellertid så att det är bättre med en fågel i handen än tio i skogen, varför riksdagen redan nu borde anvisa medel för en utbyggnad av Karlsborgs-industrin.

Riksdagen har tidigare i år behandlat vår motion om mer genomgripande och planmässiga åtgärder men har tyvärr ställt sig avvisande till denna fråga, som också har ett intimt samband med spörsmålet om hur det skall bli med utnyttjandet av naturtillgångarna i Norrbotten, bl. a. med utbyggnaden av träindustrin. För min del tror jag att det därvidlag kommer att gå på samma sätt som med så mycket annat som sent omsider i alla fall har skett beträffande statsdriften i Norrbotten. Förr eller senare blir det nödvändigt att genomföra även de förslag till mer genomgripande och planmässiga åtgärder som vi har föreslagit.

Herr Ståhl har i debatten sagt, att han inte förstår hur någon kan ta på sitt ansvar att genomföra det förslag som nu föreligger. Jag skulle då vilja ställa den motfrågan till herr Ståhl, hur han, och alla som stöder hans linje, kan ta på sitt ansvar att bibehålla de missförhållanden som nu råder i Norrbotten. Vilka alternativ har herr Ståhl att föreslå? På vilket sätt skall de arbetslösa få sysselsättning, om man inte genomför de åtgärder som regeringen nu har föreslagit och som vi velat utvidga ytterligare? Herr Ståhls s. k. objektivitet kan inte dölja det faktum, att vad han har att komma med i dag bara är folkpartiets gamla sill i en ny kapprock. Det är den envetade negativa inställningen till statsindustrier, oavsett vilka verkningar det får för den berörda bygden och den befolkning det gäller.

Den borgerliga taktiken är dock i år något annorlunda än den varit tidigare när vi behandlat sådana här frågor. Sedan den rent negativa linjen visat sig oframkomlig och dessutom svår att kla-

ra inför väljaropinionen i Norrbotten, har de borgerliga reservanterna nu valt det gamla knepet att förhåla, att utreda i det oändliga och på det sättet försöka få saken ur världen. Det är en metod som praktiserats med en viss framgång även när det gällt det statliga järnverkets tillkomst och fortsatta utbyggnad och som varit till mycket stor ekonomisk skada för järnverket. På samma sätt skulle det bli, om den ståhlska politiken vunne framgång i detta fall. Mot den bakgrunden är det onekligen ett visst framsteg att utskottets majoritet nu inte helt gått med på den borgerliga förhållningspolitiken. Men jag kan inte finna någon anledning till att man skall stanna på halva vägen när det gäller den nu nödvändiga omedelbara utbyggnaden av träförädlingsindustrin i Norrbotten — nödvändig dels för att utnyttja naturtillgångarna, dels för att ge arbete åt de många arbetslösa.

Helt riktigt erinras nu om att utbyggnaden i Piteå bör ske även »med hänsyn till det betydande överskott av arbetskraft som finns i Piteådistriktet». Men det argumentet är i ännu högre grad tillämpligt på vårt förslag att också Kalixindustrin omedelbart bör byggas. Reservanterna har också påpassligt erinrat om detta faktum men dragit den vidunderliga slutsatsen, att man tills vidare inte skall göra någonting alls, vare sig i Piteå eller i Karlsborg! Med andra ord: de arbetslösa skall fortfarande ha det som nu och staten och kommunerna skall satsa 30 miljoner per år — eller förmodligen ännu mera, eftersom svårigheterna tycks bli allt värre — till understöd m. m., i stället för att bereda de arbetslösa sysselsättning på det sätt som här föreslagits.

Just i de kommuner, som levererar virke för Kalixindustriens behov, är arbetslösheten som sagt störst: i Nederkalix, i Överkalix, i den riksbekanta Törebygden och i Tornedalskommunerna. Där är det ett särskilt starkt behov av industri, som direkt kan bereda arbe-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

te åt några hundra man och dessutom ökar arbetstillfällena ännu mera genom vidgade skogsarbeten just i de kommuner, som är svårast hemsökta av arbetslöshet. Enligt vår mening kan allt detta ske utan att man avstår från utbyggnaden i Piteå, där arbetslösheten också är mycket betydande.

Herr talman! Detta är min motivering för yrkandet om bifall till motionen nr 328.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Såsom tillhörande utskottsmajoriteten vill jag säga några ord till reservanterna, i främsta rummet till herr Ståhl. När han talade om vad vi sagt i utskottet fick jag intrycket att han glömde bort att det både i utskottet och i avdelningen finns en klar majoritet för den ståndpunkt jag företräder. Detta betyder inte att vi skulle ha tagit ställning med andra sakliga utgångspunkter än reservanterna. Vi inom majoriteten har försökt bedöma frågan med aktgivande både på sociala och företagsekonomiska aspekter. Man kan inte undgå att behöva ta hänsyn till bådadera. Vad som på mig gjorde ett djupt intryck var de förhållanden, som herr Wiklund erinrade om, att beredskapsarbeten, arbetslöshetsunderstöd och annat stöd åt dessa trakter årligen kostat staten 30 miljoner kronor, under de senaste tre åren sammanlagt 90 miljoner kronor och innevarande år 60—70 miljoner kronor. Är inte detta, ärade kammarledamöter, en sak att ta hänsyn till? Även reservanterna deklarerar att de vill bereda sysselsättningsmöjligheter i Norrbotten, men vad kommer de med? Ett krav på ny utredning! Det står då inte mycket annat kvar av intresset för sysselsättningsmöjligheterna än läppar-nas bekännelse.

Jag kan inte beskyllas, herr Ståhl, för lokalpatriotism, som herr Ståhl tillvitar representanter för Norrbotten. Men jag har ändå denna uppfattning.

Det imponerar inte heller på mig att enligt herr Ståhl vilken landshövding som helst skulle ta parti för sitt län. Det är möjligt att det är så, men i det här fallet råkade KB vara en person som är vetenskapligt erkänd för sin förmåga till bedömning på detta område.

Vi har alltså inom majoriteten försökt bedöma frågan från olika utgångspunkter. Jag är därför inte alls tveksam när jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Vi sysslar med en norrlandsfråga, en norrlandsfråga som hänför sig till Norrbotten. Vi vet alla i denna kammare vilken roll Norrland spelar för svenskt näringsliv över huvud. Vi vet därmed också att det projekt som i dag diskuteras inte skall värderas enbart såsom ett företagsekonomiskt projekt. Vi är säkert alla medvetna om att denna företagsekonomiska planering har väsentliga sekundära verkningar. Även om man i princip måste hålla på att ett statsägt bolag eller annat företag skall bedömas ur gängse affärsmässiga synpunkter, kan man i ett sammanhang som detta ha starka skäl för att, som de föregående talarna erinrade om att utskottsmajoriteten har gjort, ta hänsyn till dessa sekundära verkningar, inte minst de socialpolitiska återverkningarna.

Under sådana omständigheter är det mycket svårt att förstå varför man i reservationen nästan målmedvetet har sökt konstruera svårigheter som skulle stjälpa projektet. Vi vet att företagsstorleken diskuteras i reservationen, men vi vet också genom handelsministern att annan expertis har förklarat att det just med denna storlek på företaget finns mycket starka skäl att anta att lönsamhet kommer att inställa sig. Vi vet att lokaliseringen diskuteras i reservationen, men den expertis som måste anses finnas i ASSI:s företagsledning för-

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

ordar just den lokalisering driften nu har. Vem kan utan vidare påstå att den ena eller andra sidan obetingat har rätt? Det förefaller som om reservanterna beflitade sig om att sätta käppar i hjulet.

Det råder ingen tvekan om att ett område som Norrbotten med dess rika råvarutillgångar måste erhålla förutsättningar att skapa ett kommunalekonomiskt, socialpolitiskt och allmänekonomiskt underlag för befolkningen så att människorna vill leva kvar och kan trivas med att arbeta där uppe. Ett råvaruområde som för hela vårt näringsliv är omistligt kan inte lämnas åsido.

Det är dessa synpunkter som väglett oss i centerpartiet, när vi beslutat oss för att stödja utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I a

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarbifaller statsutskottets hemställan i mom. I a) i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarbifallit den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarbifallit härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarbifallit ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarbifallit ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarbifallit alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I b

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammarbifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till motionerna I: 266 och II: 328; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Holmberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarbifallit kontraposition i huvudvoteringen angående mom. II i statsutskottets utlåtande nr 125 antager det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del, röstar

Aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionerna I: 266 av herrar Helmer Persson och Öhman samt II: 328 av herrar Holmberg och Senander.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 18 nej, varjämte 112 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl

begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Anslag till universiteten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om dels vissa anslag för budgetåret 1959/60 till universiteten, den medicinska utbildningen m. m., dels ock ökat stöd åt forskning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkterna 69, 75, 81, 88, 109, 152 och 159 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1959, föreslagit riksdagen att anvisa vissa avlöningsanslag till universiteten, karolinska mediko-kirurgiska institutet, tandläkarhögskolan i Malmö samt de tekniska högskolorna.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft vissa i anslutning till respektive anslagpunkter redovisade motioner.

Vidare hade Kungl. Maj:t i samma proposition under åttonde huvudtiteln, punkterna 68, 71, 77, 83, 90, 101, 106, 111, 123, 154, 161, 206, 306—310, 312—314 och 318, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1959/60 beräkna anslag för vissa ändamål med angivna belopp.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 105, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 13 mars 1959, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels till Vissa forskardocenttjänster m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 2 578 000 kronor,

dels för budgetåret 1959/60 anvisa

a) till Biträdeshjälp m. m. åt docenter ett reservationsanslag av 320 000 kronor;

b) till Uppsala universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 2 390 000 kronor;

c) till Lunds universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 2 290 000 kronor;

d) till Göteborgs universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 090 000 kronor;

e) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 470 000 kronor;

f) till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 170 000 kronor;

g) till Tandläkarhögskolan i Malmö: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 115 000 kronor;

h) till Tekniska högskolan i Stockholm: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor;

i) till Chalmers tekniska högskola: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 460 000 kronor;

j) till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 160 000 kronor;

k) till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning ett reservationsanslag av 5 050 000 kronor;

l) till Humanistisk forskning ett reservationsanslag av 1 300 000 kronor;

m) till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 45 000 kronor;

n) till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning ett reservationsanslag av 910 000 kronor;

o) till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 130 000 kronor;

p) till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning ett reservationsanslag av 5 100 000 kronor;

q) till Atomforskning ett reservationsanslag av 5 240 000 kronor;

dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels godkänna av departementschefen angiven stat för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels till särskilda forskartjänster för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 635 000 kronor,

dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels godkänna av departementschefen angiven stat för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60,

dels till Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor,

dels till Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört,

dels godkänna av departementschefen angiven huvudstat för Stockholms

Uppsala universitet: Avlöningar

högskola, att tillämpas under budgetåret 1959/60,

dels ock till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 14 765 000 kronor.

I samband med behandlingen av propositionen nr 105 hade utskottet förehäft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson m. fl.* (I: 437) och den andra inom andra kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (II: 530), hade hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 105 till innevarande riksdag måtte besluta

att vid beräkningen av minimiresurserna med avseende på assistent- och amanuenspersonal för forskningens och det allmänna institutionsarbetets behov samma beräkningsgrunder skulle tillämpas för de teologiska fakulteternas ämnen som för ämnena inom den humanistiska fakulteten,

att vid den successiva utbyggnaden av biträdespersonalen en målsättning skulle vara att de teologiska fakulteterna senast budgetåret 1961/62 med företrädesrätt skulle disponera var sin skrivbyrå bestående av minst ett kansli-biträde och tre kontorsbiträden,

att den teologiska forskningen i det föreslagna statens humanistiska forskningsråd skulle vara representerad med en ledamot från vardera fakulteten,

att de beslut, som föregående års B-riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 104 år 1958 fattat beträffande undervisningen inom de filosofiska fakulteternas ämnen, jämväl skulle gälla för ämnena inom de teologiska fakulteterna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Edström* (I: 441) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* och fru *Kristensson* (II: 545), hade hemställts, att riksdagen

vid behandlingen av propositionen nr 105 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala

a) att den särskilda övergångsanordning för bevarande av hittillsvarande tjänster som biträdande lärare vid de filosofiska fakulteterna (och motsvarande), varom föreskrifter aviserats i särskild PM från ecklesiastikdepartementet av den 3 april 1959, måtte fastställas till minst tre år;

b) att utfärdade föreskrifter rörande beräkningsgrund för nedräkning av universitetslektors tjänstgöringstimmar till följd av fullgjord s. k. professorsundervisning måtte omarbetas i sådan riktning, att gynnsammare grund för nedräkningen skapades och garanti vunnes för tillfredsställande utrymme för forskningsarbete från dessa befattningshavares sida, samt

c) att vid uppläggning av grunderna för beräkning av erforderliga lärarkrafter bestämmelserna utformades med den elasticitet som respektive ämne krävde.

I. Vissa avlöningsanslag m. m.**Punkten 1****Uppsala universitet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 69, s. 114—138 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 19 095 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

Uppsala universitet: Avlöningar

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 125) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Darlin* (II: 163), i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte dels godkänna av motionärerna angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 18 975 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 239) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 301), i vilka — såvitt här vore i fråga — hemställts, att riksdagen utöver äskandena i statsverkspropositionen måtte besluta ställa medel till förfogande för beträffande teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala a) en befattning som assistent i exegetik med samtidig minskning av kursanslaget med 4 800 kronor och b) en befattning som kontorsbiträde i Af 1—Ae 5;

dels en inom andra kammaren av herrar *Lundberg* och *Håstad* väckt motion (II: 177).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 125 och II: 163, I: 239 och II: 301 samt II: 177, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförte;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Uppsala universitet: Avlö-

ningar för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 19 095 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Boman, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Sundin, Edström, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 239 och II: 301 ävensom med avslag å motionerna I: 125 och II: 163 samt II: 177, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad reservanterna anförte;

b) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 19 113 000 kronor;

b) av herrar *Kaijser, Skoglund* i Döversorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 125 och II: 163 samt I: 239 och II: 301 ävensom med avslag å motionen II: 177, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad reservanterna anförte;

b) godkänna av reservanterna föreslagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

Uppsala universitet: Avlöningar

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 18 993 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag måste beklaga att denna proposition så sent kommer upp till behandling här i kammaren.

Riksdagen har anledning att med glädje och tillfredsställelse konstatera den fortsatta vetenskapliga och kulturella upprustning, som ecklesiastikministern och regeringen har kunnat genomföra och som även den här föreliggande propositionen är ett uttryck för. Jag vill uttala en förhoppning om att regeringen skall fortsätta med denna vetenskapliga och kulturella upprustning. Ett litet land som Sverige kan aldrig konkurrera i fråga om kvantiteter utan måste inrikta sig på att åstadkomma kvalitet. Det finns därför desto större skäl att uttrycka tillfredsställelse över den insats, som skett, när man under ett fåtal år kunnat genomföra en vetenskaplig och kulturell upprustning som är den största i svensk historia.

När jag har begärt ordet under denna punkt har det också skett för att framhålla, att jag i vissa detaljer hade önskat att ecklesiastikministern kunnat sträcka sig längre än som skett. Jag skall emellertid nu bara uppehålla mig vid den motion som jag tillsammans med herr Håstad väckt om en personlig professur i plastikkirurgi för docenten vid Uppsala universitet Tord Skoog.

Plastikkirurgien har fått allt större betydelse i vårt land på grund av utvecklingen inom den moderna industrien, trafikolyckorna m. m. Det har ställts allt större krav på att man på kirurgisk väg skall kunna avhjälpa de skador, för vilka människorna blivit utsatta. Inom industrien och näringslivet i Norrland och Mellansverige men också på andra håll har handskadorna fått en betydande omfattning. Jag vågar

påstå att botandet av en enda allvarlig handskada hos skogsarbetare, industriarbetare eller andra motiverar de kostnader som en utbyggnad av plastikkirurgien skulle innebära. Men även hudskador av olika slag, brännskador och annat, har under senare år ökat i omfattning och blivit allt allvarligare, detta bland annat genom övergången till oljeeldning. Vi får inte heller förbise att man genom den moderna krigföringen måste räkna med ett betydande antal brännskador. Vid den utbyggnad av civilförsvaret, som nu beslutats, har man förutsatt att det icke kan offras hur många miljoner som helst på skyddsanordningar av olika slag, utan att det också måste vidtas sådana förberedelser att läkarna är rustade att ta itu med brännskadorna.

Till plastikkirurgiens område hör även gomskadorna. Alla som sett sådana missbildningar hos barn och äldre vet, hur allvarliga problem det här gäller. Forskningen och utvecklingen inom plastikkirurgien har visat att det finns stora möjligheter att komma till rätta med dessa defekter, därest det bara sker en ordentlig utbildning av läkarna.

När vi har begärt en personlig professur i plastikkirurgi för docenten Tord Skoog är det därför att han är en av de svenska pionjärerna inom forskningen på detta område, låt vara att denna forskning inte är ny utan har gamla anor i andra länder. De operativa ingrepp som han har kunnat utföra och den utveckling av plastikkirurgien som skett under hans ledning har varit av allra största betydelse för industrien och för olyckliga människor. Jämväl internationellt sett intar Tord Skoog en mycket uppmärksam plats. Detta ger oss anledning att försöka behålla honom och skapa möjligheter för vetenskaplig forskning och läkarutbildning på detta område, så att vi bättre än för närvarande kan lindra de skador, som genom olycksfall inom

Uppsala universitet: Avlöningar

industrien och på annat sätt åsamkas människorna.

Utskottet är ju alltid hövligt mot departementet, och så är fallet även i detta sammanhang. Man har mindre tänkt på alla de människor i detta land, som behöver hjälp och som skulle kunna hjälpas, om vi finge större resurser. Utskottet hemställer med anledning av motionen, att riksdagen icke skall besluta om inrättande av en personlig professur i plastikkirurgi just nu, men det framhåller vidare, att »det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att — med hänsyn till den alltmer ökade betydelsen av verksamheten inom det plastikkirurgiska området (brännskador, trafikolyckor, s. k. kluvna läppar och gommar m. m.) — taga spörsmålet om behovet av företrädare för ämnet i professors ställning under närmare övervägande».

Detta kan sägas vara en personlig beställning till ecklesiastikministern för nästa år. Jag beklagar bara, att denna beställning inte kan utföras nu. När jag inte ställer något yrkande utöver utskottets vill jag ändå till ecklesiastikministern rikta en vädjan om att vi nästa år skall få ett förslag om en personlig professur för Tord Skoog. Plastikkirurgien är en vetenskap som vi alla har anledning att med uppmärksamhet följa. Vi bör jämväl tänka på att vi genom denna forskning kan rädda mycket stora värden för människorna och även för svensk industri och svensk företagsamhet över huvud taget. Jag hoppas, att ecklesiastikministern skall kunna utvidga forskningen på detta nya område och verkligen kommer med en proposition därom.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag lovar att besvara mindre än en minut.

Jag kan först uttala min anslutning till den upprustning av forskningsverksamhet och vetenskap, som vi nu är i tillfälle att besluta. Det har synts oss

reservanter i utskottet, att vi ändock inte bör bli fullständiga materialister. Vi har därför gått med på en del av universitetskanslerns och universitetsutredningens förslag beträffande upprustning av de teologiska fakulteterna och tillstyrkt en anslagshöjning med blygsamma 18 000 kronor för teologiska fakulteten i Uppsala.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 1) a).

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Det är inte tu tal om att den upprustning, som ecklesiastikminister Edenman gett olika fakulteter, är tacknämlig och värd ett erkännande.

På en punkt är vi motionärer från olika partier — det gäller motionen II: 301 — inte ense med statsrådet. Beträffande den teologiska fakulteten i Uppsala och Lund säger han nämligen kort och gott: »Några förstärkningar räknar jag icke med under förevarande anslag.» Man frågar sig varför just de teologiska fakulteterna skall vara strykpojken.

Tillströmningen till dessa fakulteter har ökat väsentligt under senare år. Sammanlagt för Uppsala och Lund var antalet nyinskrivna studerande året 1956/57 143 stycken, 1957/58 160 och för det senaste året 1958/59 201. Det är klart att bemästrandet av denna ökning också kräver större resurser.

Behovet av utbildade teologer är beräknat till 90 präster och 40 lärare, vartill kommer frikyrkopastorer, ungdomssekreterare samt dessutom det antal teologer, som erfordras för att täcka nuvarande underskott.

Universitetsutredningen hade som målsättning för gruppernas storlek högst 35 för lektionsundervisning och högst 30 för seminarieövningar. För de teologiska fakulteterna har den otillräckliga undervisningsorganisationen gjort, att man måste arbeta med betydligt större grupper — i Uppsala t. ex. med ett 90-tal i lektionsundervisningen och

Uppsala universitet: Avlöningar

ett 60-tal i seminarieövningarna. Detta kan ju inte vara rationellt.

Universitetskanslern har i väl motiverade framställningar gjort förslag till en nödvändig ökning. På grund av det ansträngda statsfinansiella läget har vi i motionen inte velat sträcka oss så långt utan tagit med vad vi ansåg vara ett absolut minimum. För Uppsala har sålunda uppförts en assistentbefattning i exegetik och en kontorsbiträdesbefattning i reglerad befordringsgång. Det gör en uppräknig av anslaget med 18 000 kronor, som också den starka reservationen I a) godtagit. Jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

Vad Lunds universitet beträffar har man där ur reservfond kunnat få extra medel till personal för utskrifter och dylikt vid den teologiska fakulteten. Svårare blir det emellertid nästa budgetår. Det mest angelägna här är en höjning av anslagsposten för den särskilda kursundervisningen — främst förberedande kurser i talteknik och liturgisk sång samt nybörjarkurser.

Då detta inte tagits upp i utskotts- eller reservationsyttrandet skall jag avstå från att här yrka något. Jag vill emellertid gärna vädja till statsrådet att beakta dessa synpunkter när vederbörande petita kommer under behandling.

Med det sagda yrkar jag bifall till reservationen nr 1 av herr Bohman m. fl.

Till sist, herr talman, vill jag anknyta till vad som sägs under avdelning II beträffande forskningsanslaget. I reservationen under denna avdelning anföres beträffande resurserna för de teologiska fakulteterna, att dessa bör erhålla samma ekonomiska stöd som de filosofiska fakulteterna. Detta anser jag vara tillämpligt även på de direkta undervisningsanslagen. Jag ber ecklesiastikministern att vid ärendenas behandling också beakta detta.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! I likhet med de föregående talarna ber även jag få betyga

min uppskattning för den upprustning som skett vid universiteten. I likhet med de två sista talarna här ber jag emellertid att, liksom högerreservanterna, få föreslå en blygsam höjning av anslaget till den teologiska fakulteten i Uppsala. I enlighet med reservationen föreslår jag där en uppräknig av beloppet med 18 000 kronor.

Samtidigt har vi vänt oss emot den uppräknig som skett på ett annat område nämligen beträffande personalförstärkningen — i första hand vid Uppsala universitet. Vi föreslår där en anslagsminskning med tillhopa 120 000 kronor. Frånräknat höjningen med 18 000 kronor skulle det således bli en minskning under denna punkt av anslaget med 102 000 kronor.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under avdelning I b) av herrar Kaijser m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Flera talare har här uttryckt sin glädje över upprustningen av våra universitet och högskolor. Jag tror att vi alla delar glädjen över att vi har kommit så långt och kunnat ta ett så stort steg framåt ett år som i år, då vi måste vara så försiktiga med alla utgiftsökningar. Men vi är väl ändå på det klara med att hur stora tag vi nu än har tagit, så är vi inte färdiga. Detta är början och det måste komma en fortsättning. Därvid kommer väl den teologiska fakulteten in. Utskottet har tagit för givet att även den teologiska fakulteten upprustas så som har skett med de övriga. Men det är inte bara den som fattas. Den juridiska är inte heller tillgodosedd, om man skall jämföra med vad som har gjorts på andra håll. Vi tycker att det är bättre att det kommer ett ordentligt förslag om ytterligare upprustning på en gång och att inte vi nu här bör föreslå förbättringar, framför allt inte såsom begärs i den ena reservationen att utan vidare flytta över en organisation, som är ut-

Uppsala universitet: Avlöningar

arbetad för den humanistiska fakulteten, på den teologiska fakulteten.

Herr Lundbergs argumentation för en professur i plastikkirurgi tycker jag talar inte för en personlig professur i ämnet utan för en ordinarie professur. Utskottet har också haft den uppfattningen att en sådan behövs. Det framgår av utskottets skrivning, att det närmast är detta vi siktar på. Att vi inte velat tillstyrka att professuren genast inrättas beror inte på att vi behöver övertygas om vikten av att det utbildas tillräckligt med läkare på detta svåra område. Det tror jag att vi alla har lika klart för oss som herr Lundberg. Det är bara det att vi i utskottet vet på hur många ställen man kan föra en likartad argumentation. Vi skulle om vi hade obegränsade resurser kunna inrätta ett dussin professurer, som landet skulle ha den allra största nytta av i framtiden, men de får komma efter hand. Det har fattats beslut om flera nya i år. Den här aktuella hör säkert till de mera angelägna. Det är inte bara hövlighet mot departementet att utskottet har skrivit som det har gjort; vi delar helt enkelt motionärernas uppfattning att ärendet är av högsta angelägenhetsgrad och att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på saken och så snart som möjligt framlägga förslag i ämnet.

Herr talman! Med dessa korta anmärkningar ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är givet att det skall gälla en ordinarie professur, men jag förutsätter att denne Tord Skoog, som intar en särställning i fråga om verklig forskning på detta område i vårt land, skulle få denna professur som förste innehavare.

Visst finns det olika intressen och flera ämnen som behöver professurer, men vi har ännu inte någon professur för plastikkirurgi inom vårt land, och

det var därför jag ansåg det särskilt angeläget att här inrätta en professur.

Då högerrepresentanterna yrkar på en minskning av anslaget till »Uppsala universitet: Avlöningar» med 120 000 kronor vill jag vädja till dem att betänka att en sänkning av anslaget i nuvarande situation är orimlig, om nödvändigt vetenskapligt arbete skall kunna utföras vid universitetet. Jag hoppas att riksdagen uttryckligen säger ifrån, att den anser en sådan nedskärning oförsvarlig.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! För att inte något missförstånd skall uppstå vill jag till fröken Olsson säga: Ingen kan väl tänka sig att teologiska fakultetens upprustning skulle vara färdig i och med den lilla anslagsökning, som vi nu yrkar på. Jag sade uttryckligen att den var ett absolut minimum. De teologiska fakulteternas riktpunkt måste vara att få samma resurser som övriga fakulteter.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna, med 1 a) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till reservationen 1 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade dock herr Nilsson i Göingegården votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kon-

Lunds universitet: Avlöningar

traproposition i huvudvoteringen angående avdelning I, punkten 1:o) i statsutskottets utlåtande nr 126 antager det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. avgivna, med 1 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 1 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 65 ja och 53 nej, varjämte 94 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan under avdelning I, punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sist-

nämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 104 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen 1 a).

Punkten 2**Lunds universitet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkten 75, s. 149—165) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels ock till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 18 313 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft fem motioner.

I två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 125) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Darlin* (II: 163), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte godkänna av motionärerna angiven avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 18 263 000 kronor.

Ökat stöd åt forskning m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 125 och II: 163, I: 239 och II: 301 samt II: 179, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 18 313 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Nilsson* i *Göingegården* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 125 och II: 163 ävensom med avslag å motionerna I: 239 och II: 301 samt II: 179, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad reservanterna anfört;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 18 263 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

fall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Kaijser m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan under avdelning I, punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 3—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

II. Ökat stöd åt forskning m. m.

Utskottet hemställde i denna avdelning

I. att motionerna I: 435 och II: 529

Ökat stöd åt forskning m. m.

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 437 och II: 530 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 440 och II: 546 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte

a) godkänna av utskottet framlagd personalförteckning för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Vissa forskardocenttjänster m. m. för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 578 000 kronor;

V. att riksdagen måtte för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa av Kungl. Maj:t i propositionen nr 105 föreslagna ovan under a)—q) redovisade anslag;

VI. att riksdagen måtte

a) godkänna av utskottet framlagd personalförteckning för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

b) godkänna av utskottet framlagd stat för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Särskilda forskartjänster för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 635 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte

a) godkänna av utskottet framlagd personalförteckning för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

b) godkänna av utskottet framlagd stat för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för budgetåret 1959/60 un-

der åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor;

VIII. att riksdagen måtte till Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor;

IX. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 441 och II: 545, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Sundin, Edström, Kaijser, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Karlsson*, herr *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under II bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 437 och II: 530, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag måtte föreläggas 1960 års riksdag om

a) forskarkarriärens lämpliga uppbyggnad inom de teologiska fakulteterna;

b) att de beslut, som 1958 års B-riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 104 fattat beträffande undervisningen inom de filosofiska fakulteternas ämnen, jämväl skulle gälla för ämnena inom de teologiska fakulteterna.

Utskottets hemställan i denna avdelning föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Det är skada att en så viktig fråga som denna skall avgöras mitt i natten och i riksdagens slutskede. Om det vänliga löfte som nyss avgavs av fröken Olsson hade kommit från ecklesiastikministerns mun, skulle jag ha kunnat avstå från att yttra mig.

Situationen är verkligt bekymmersam för de teologiska fakulteterna. Studentantalet har mer än tredubblats sedan

Ökat stöd åt forskning m. m.

den nya stadgan utfärdades 1955 utan att fakulteten har fått förstärkning av lärarkrafterna. Införandet av en översiktsskurs som första del av teologie kandidatexamen medförde en kraftigt ökad undervisningsskyldighet på elementärstadiet. Universitetskanslern uttalade, då den nya stadgan kom till, att en ökning av lärarkrafterna var en nödvändig förutsättning för en sådan bunden studiegång under översiktskursen.

Universitetsutredningen skriver, att den finner en maximering av undervisningsgruppernas storlek vara en av de fundamentala punkterna i en universitetsreform, som skall sätta de högre läroanstalterna i stånd att meddela en adekvat undervisning åt ett hastigt stigande antal studenter, och utredningen anser att grupper om 35 studenter bör vara maximum för lektionsundervisning och 20 å 25 för seminarieövningar.

Herr Nelander har redan sagt att i de teologiska fakulteterna meddelas lektionsundervisning i grupper om 90 studenter och seminarieundervisning i grupper om 55.

I brist på nödtorftig biträdespersonal får professorer och docenter i vissa fall använda omkring en tredjedel av sin arbetsdag till utskrifter, korrespondens m. m., som inom andra fakulteter kommer att ombesörjas av skrivbiträden. Låt mig få nämna en jämförelse. I de teologiska ämnena har man tillgång till $\frac{1}{8}$ skrivbiträde per professor, medan exempelvis ämnet statistik förfogar över 4 skrivbiträden per professor.

Ytterligare jämförelser med humanistiska ämnen visar med all önskvärd tydlighet hur ogynnsam situationen är för de teologiska fakulteterna. Enligt förslaget till dimensionering av assistent- och amanuenspersonal skall de små ämnena vid universitetet få förfoga över 500 assistenttimmar. Detta kommer då att gälla exempelvis sanskrit med 5 nybörjare och 4 som bedriver högre studier, egyptologi med 4 studerande, teoretisk filosofi med 16 studen-

ter på kandidatstadiet och 5 som håller på med högre studier. De teologiska ämnena har cirka 90 nybörjare, cirka 65 studenter på andra delen av kandidatstudierna och på högre nivåer ett tiotal, i några fall närmare 20 licentiander och doktorander.

I ecklesiastikministerns förnämliga program för universitetsupprustningen finns tyvärr en lucka, som undertecknarna av reservation 4) vill fylla. Både universitetsutredningen och universitetskanslern har kraftigt förordat och motiverat ökat stöd också åt de teologiska fakulteterna, men propositionen ställer dessa fakulteter utanför upprustningen. De juridiska fakulteterna är i viss mån i samma position. Det är emellertid den väsentliga skillnaden att ecklesiastikministern redan givit juristerna det löfte som teologerna genom reservanternas nu ber om. Vad beträffar de juridiska fakulteterna håller organisationen på att byggas ut, och under de närmaste tre budgetåren kommer den juridiska undervisningen att tillföras sammanlagt 6 800 assistenttimmar.

Sverige har inte fler teologiska fakulteter än de betydligt mindre nordiska grannländerna. Ute på kontinenten upprättar man nya teologiska fakulteter. De teologiska fakulteterna företräder en väsentlig del av vår västerländska andliga odling och bör behandlas likvärdigt med de humanistiska forskningsgrenarna vid samma universitet.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation nr 4) under avdelningen II. i utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* (h), *Zetterberg* i Stockholm (s), *Wachtmeister* (h) och *Hedin* (h).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet i denna fråga är att jag med några få ord vill beröra det samarbete på det teologiskt vetenskapliga planet som råder mellan forskare i olika länder.

Ökat stöd åt forskning m. m.

Jag tror att det är av stor vikt att våra teologiska fakulteter erhåller tillräckliga forskningsresurser för att kunna uppehålla sitt internationella anseende. Det är nämligen så att de svenska forskarna på flera av teologiens områden ligger i den internationella forsknings-tåten. Det visar sig på många sätt. Professorn i religionshistoria i Uppsala är t. ex. vicepresident i den internationella organisationen för forskning i religionshistoria, och innehavaren av professuren i kyrkohistoria och missionshistoria har varit Internationella missionsrådets forskningssekreterare i London och anlitats av det internationella afrikanska institutet i London för social forskning i Afrika.

Det är för övrigt inget skryt om vi säger, att man i utlandet är mycket mån om att få svenskar till professorer vid de teologiska fakulteterna. På det nytestamentliga området har under de senaste åren inte mindre än tre framstående forskare lämnat vårt land och blivit professorer vid utländska universitet. Jag nämner exempelvis professor Linton i Köpenhamn, professor Reicke i Basel och professor Stendahl vid Harvard University i Amerika.

Undan för undan får unga svenska teologer erbjudande om anställning vid universitet utomlands. Detta är ju i och för sig ingenting att sörja över — det kan väl närmast betraktas som en heder — men jag tycker det är av stor vikt att de allra främsta stannar kvar i det egna landet och att de få som är anställda vid de svenska fakulteterna erhåller tillräckliga forskningsresurser.

Vill man, herr talman, ytterligare poängtera de svenska teologernas anseende utomlands, kan man peka på de talrika inbjudningarna att komma till utländska universitet som gästföreläsare. Bara under de tre senaste åren har svenska teologer föreläst i England, Frankrike, Ryssland, Tjeckoslovakiet, Öst- och Västtyskland, Belgien, Schweiz, Italien och en hel del andra länder.

Ser man då på de svenska teologernas arbetsförhållanden finner man knappast någon anledning till stolthet. Alla de exempel jag anfört visar med full evidens att de svenska teologerna har ett högt anseende i utlandet och ger Sverige ett gott rykte även i vida internationella sammanhang. Jag anser inte att det är felaktigt att påpeka detta i en riksdagsdebatt. Jag är inte fallen för stora ord, men ju mer man sätter sig in i saken, desto klarare framstår det vid en objektiv bedömning, att skillnaden är oerhörd mellan de resurser som vi ger den teologiska forskningen och vad man ger i utlandet — också i länder med betydligt sämre ekonomi än vår.

Jag skall nöja mig med att ge ett exempel. De teologiska fakulteterna i Köpenhamn, Heidelberg, Göttingen, Tübingen och Erlangen har färre studenter än våra fakulteter, men de har flera professorer. De har t. ex. alla två professorer i gammaltestamentlig exegetik, två i nytestamentlig exegetik och i de flesta fallen tre professorer i kyrkohistoria. Vid våra svenska teologiska fakulteter har vi en professor i varje ämne — i Uppsala en och en kvarts i kyrkohistoria. Till detta kommer att vi tvingar män med professorskompetens att utföra arbete, som man utomlands överlåter åt skrivbiträden.

Vill vi ha ett drastiskt och näraliggande exempel kan vi ju jämföra förhållandena i Sverige och Norge. I Oslo finns det två teologiska fakulteter. Vid den statliga är studentantalet ungefär 40, d. v. s. tiondelen så många som i Uppsala. Trots det finns det två professorer i nytestamentlig exegetik men bara en i Uppsala.

En ledande tanke bakom den universitetssupprustning vi nu står i begrepp att besluta om är, att forskningspersonalen skall utnyttjas rationellt. Det skall finnas skrivbiträden, så att ämbetsmän med chefslöner inte skall behöva göra maskinutskrifter själva. Professorer skall inte heller ägna sig åt elementär

Ökat stöd åt forskning m. m.

undervisning, som väl kan överlåtas på assistenter.

En liknande upprustning av de teologiska fakulteterna skulle vara förhållandevis billig men skulle samtidigt ha till följd avsevärt ökade möjligheter till forskning.

Herr talman! De teologiska fakulteterna vid universiteten utbildar präster och kristendoms lärare, men jag vill även poängtera att våra unga män vid de frikyrkliga pastorseminarierna har stor nytta av det forskningsarbete som bedrivs vid universiteten. Den teologiska litteraturen från universiteten är med andra ord till lika stort gagn för de frikyrkliga pastorseminarierna. Detta gäller särskilt de senare årens produktion.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till herr Bomans reservation.

Häri instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! Låt mig med några korta ord bara få uttrycka min besvikelse över det bristande intresse statsutskottet visat vad gäller de motioner som avgivits i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende och som avser upprustning av de juridiska fakulteterna.

I reservation nr 4 till utskottsutlåtandet sägs, att samma automatik bör bli tillämplig beträffande de teologiska fakulteterna som inom de filosofiska med avseende på undervisningsresursernas anpassning efter tillströmningen av studenter. Men när det gäller motsvarande yrkande i fråga om de juridiska fakulteterna har inte någon i utskottet ansett detta vara värt en reservation. Inte heller yrkandet i motionen om att man genom inrättande av ett antal assistenttjänster skulle främja den juridiska forskningen har biträtts av utskottet — inte ens reservationsvis. Och ändå torde det inte vara utskottet obekant, att forskarrekruteringen just inom det juridiska området verkligen

har det dåligt ställt. Jag tycker det är beklagligt att departementschefen, som i vissa avseenden verkligen givit den akademiska utbildningen ett gott handtag, haft så litet till övers för de juridiska fakulteterna. Ändå mera anmärkningsvärt är dock att inte någon av utskottets ledamöter synes ha ägnat den juridiska utbildningen någon större uppmärksamhet. Jag hoppas att detta inte är ett uttryck för det värde man tillmäter den juridiska utbildningen.

Endast den omständigheten, att det inte föreligger något yrkande i anslutning till utskottsutlåtandet på denna punkt, gör att jag inte heller ämnar ställa något yrkande. Jag har med dessa ord endast velat rikta kammarens uppmärksamhet på en fråga, som jag tycker är synnerligen väsentlig.

Herr *Munktel* (h) instämde i detta anförande.

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Med anledning av departementschefens av statsutskottet tillstyrkta förslag beträffande forskningsråden vill jag mycket kort framföra några synpunkter utan att dock ställa något ändringsyrkande. Jag anser nämligen detta utsiktslöst, när vi på den punkten har ett enigt statsutskott. Möjligen skulle dock en vädjan till eklektikministern ha en viss betydelse för utformningen av bestämmelserna rörande dessa forskningsråd. Jag ber därför, herr talman, att få fästa kammarens uppmärksamhet vid ett enda avsnitt i utskottets utlåtande nr 126. Det gäller förslaget att ombilda humanistiska fondens nämnd till statens humanistiska forskningsråd.

Universitetsutredningen har föreslagit en sådan ombildning. Departementschefen säger, att han i likhet med ett

Ökat stöd åt forskning m. m.

flertal remissinstanser vill tillstyrka universitetsutredningens förslag på den punkten, och utskottet i sin tur nöjer sig med att säga, att det inte har något att erinra mot detta förslag från departementschefen. Någon detaljprövning av frågan om humanistiska fonden tycks utskottet inte ha gått in på.

Nu talar ecklesiastikministern om att ett flertal remissinstanser förordat denna ombildning. Detta är naturligtvis riktigt. Jag vill endast erinra om att det i varje fall finns några remissinstanser som gått emot förslaget, bland dem Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Dessa remissinstanser anser, att humanistiska fonden till sin karaktär och uppbyggnad är så olik de övriga forskningsråden, att den inte borde förstatligas, i varje fall inte utan närmare utredning. Akademien anser att tillräcklig motivering icke förebragts för en omläggning och inte heller framgår det klart, heter det i remissyttrandet, vad denna förändring egentligen kommer att innebära. Om det bara är en namnändring, kan man fråga sig om den är så nödvändig. Är det däremot en reell förändring som kommer att påverka humanistiska fondens befogenheter, så är det en fråga som det i annat sammanhang skulle ha varit intressant att få klarlagt.

Jag har tagit upp denna fråga närmast för att vädja till ecklesiastikministern att han, i händelse det är fråga om en reell förändring — och det utgår jag ifrån — vid statuternas utformning tar största möjliga hänsyn till de regler och donationsbestämmelser, som ändå har varit vägledande för denna mera självständiga fond för vetenskaplig forskning.

Jag har som sagt inget yrkande i denna fråga. Jag ber däremot att i frågan om stödet till den teologiska utbildningen få instämma med herrar Nelander, Svenungsson och Gustafsson i Borås, och jag yrkar sålunda bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Trots den underjordiska motståndsrörelsen i de nedre regionerna anser jag att universitetsreformen har alltför stora ekonomiska och kulturella återverkningar för att få passera utan ytterligare kommentarer.

Här är det nämligen karakteristiskt att ett stort utredningsarbete skett under allmän enighet och med instämmanden från remissinstanser och press, men när reformen sedan skall praktiskt tillämpas, så stöter detta på en rad oväntade svårigheter, och det uppstår nära nog en krissituation i vissa ämnen vid en del läroanstalter.

Såvitt jag förstår beror denna handläggning av ärendet inte på bristande vilja hos ecklesiastikdepartementet utan på det sätt på vilket andra instanser inom vårt universitetsväsende försökt tillämpa det utredningsarbete och det beslut riksdagen fattade i fjol. Jag finner det angeläget att säga detta.

Jag tycker vi har all anledning att lyckönska ecklesiastikministern och hans medhjälpare till ett välgjort arbete både på utredningsplanet och vid effektueringen, och det är viktigt att ecklesiastikministern känner riksdagens stöd bakom sig i denna fråga vid ärendets fortsatta handläggning.

Det är emellertid också viktigt att när denna proposition skall gå ut till förverkligande inte de misstag och misslyckanden sker på nytt, som skedde vid handläggningen av fjolårets proposition. Jag vädjar därför till ecklesiastikministern att han ser till, att de kontaktorgan, som han själv tagit initiativet till, fungerar som en god och användbar kanal mellan de lokala universitetsmyndigheterna, kanslersämbetet och departementet. Det kan inte vara rimligt att man vid tillämpningen av de enskilda ämnenas petita använder den snäva och hårt tillskurna mall, som man inom kanslersämbetet anlade under våren. Man måste där rätta sig efter riksdagens uttalande, att det här fordras en

Ökat stöd åt forskning m. m.

smidig hänsyn till varje ämnes olika förhållanden, och jag vill understryka att bakom detta står ett enigt statsutskott.

Får jag sedan också beröra en annan fråga, där våra meningar går något isär, nämligen frågan om handläggningen av de juridiska och teologiska fakulteternas ställning. Jag noterar där att det varit önskvärt, att vi hade kunnat grunda beslutet på förslag från departementet. Det är inte lyckligt att beslut fattas på den knappare grund som är möjlig vid en handläggning i utskottet, alldeles särskilt inte om denna handläggning sker i fråga om olika motioner på olika plan i avdelning och i stora utskottet. I den situation som uppstått har jag funnit det önskvärt och nödvändigt att klart säga ut, att någon diskriminering av de teologiska fakulteterna inte bör få förekomma. Med hänsyn till den sena timmen skall jag emellertid inte ingå närmare på den frågan, även om man där skulle kunna anföra en lång rad argument.

Herr talman! Jag nöjer mig med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag bör kanske säga några ord om de teologiska fakulteterna. Jag vill då liksom jag gjorde i första kammaren stryka under, att när direktiven för universitetsutredningen utarbetades var redan såväl de teologiska som de juridiska och medicinska fakulteterna föremål för särskild översyn och undersökning. De medicinska fakulteterna var först på plan, om det uttrycket får användas, av skäl som jag inte behöver gå in på — det var hela den stora läkarutbildningsreformen. Över huvud taget är väl de medicinska fakulteterna de bäst utrustade. De kommer att vara det, och detta möter inte heller någon opposition.

Detta innebar att universitetsutred-

ningen enligt sina direktiv icke hade att syssla med dessa tre fakulteter i fråga om undervisningen. Utredningen kom inte heller med något förslag, och jag framlade vid förra årets riksdag inte något förslag annat än beträffande de filosofiska fakulteterna.

Det är att observera att den utredning som gäller juristerna är verkställd. Riksdagsbeslut föreligger, men denna upprustning har ännu inte helt genomförts. Det kommer att dröja några år, innan de sista tjänsterna enligt den av riksdagen antagna planen kommer att vara tillsatta.

En av anledningarna till att det för närvarande är svårt att vinna gehör för ytterligare insatser på de juridiska fakulteternas område är, att många tjänster tyvärr ännu är vakanta. Jag kan inte på rak arm säga exakt hur många det är, men jag tror att fyra eller fem docenturer vid de juridiska fakulteterna för närvarande är obesatta. Professuren i finansrätt vid juridiska fakulteten i Uppsala har ledigförklarats tre eller fyra gånger utan att någon sökande anmält sig. Det väsentligaste är här självfallet ökningen av antalet doktorandstipendier. När man får en bredare bas att rekrytera från, är jag övertygad om att det blir lättare att gå vidare.

När det gäller teologerna är det uppenbart att man knappast kan tänka sig den automatik som gäller för den filosofiska fakulteten. Den teologiska fakulteten är en liten fakultet. Den har visserligen ökat oerhört starkt från hösten 1957 till hösten 1958. Hösten 1957 inskrevs vid de teologiska fakulteterna 98 studenter, medan det hösten 1958 inskrevs 161 studenter. Det är en ökning med 64 procent. Ingen av de andra fakulteterna kan i detta avseende konkurrera med den teologiska. Men i absoluta tal räknat är de teologiska fakulteterna mycket små.

Inskrivningen vid de juridiska fakulteterna har ökat från 377 till 455, vid

Ökat stöd åt forskning m. m.

de humanistiska fakulteterna från 2 723 till 2 736. Det finns och kommer att finnas enstaka ämnen inom de humanistiska fakulteterna, t. ex. engelskan, som är större än hela den teologiska fakulteten. Antalet studenter vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna har ökat från 711 till 1 082. Den teologiska fakulteten är alltså i absoluta tal sett mycket liten.

Vi får också ha i minne, att man vid många högskolor — jag tänker på de tekniska högskolorna och andra — har s. k. golvytespärrar. Det gäller även de naturvetenskapliga fakulteterna: man kan vid vissa institutioner inte ta in mer än ett visst antal studenter.

Vid de humanistiska fakulteterna är förhållandet ett helt annat. Den nya politiken, om jag får uttrycka mig så, har gått ut på att man inte skall förvägra någon att få en god utbildning vid universitet. Men för teologerna står endast två yrkesområden öppna, prästens och kristendomslärarens. Detta gör att man i stort sett känner till behovet. Man kan med mycket enkla prognoser räkna ut hur stort behovet är. En automatik, motiverad på samma sätt som beträffande de filosofiska fakulteterna, är därför knappast nödvändig. Vid dessa räknar man med ett fördubblat studentantal. Vid de teologiska fakulteterna är det icke fråga om något sådant. Jag föreställer mig att siffran 161 är en toppsiffra, som varken kan eller bör höjas ytterligare.

Vad jag reagerar emot är ett uttryck som använts av herr Nelander och som användes för en stund sedan i första kammaren, nämligen att jag skulle ha gjort de teologiska fakulteterna till en strykpojke. Det skulle lika gärna kunna gälla de juridiska fakulteterna. Jag är litet förvånad över att reservanterna, trots att det finns motioner både till förmån för den teologiska fakulteten och för den juridiska, utslutande för fram de teologiska fakulteterna som något alldeles särskilt brännande problem.

Jag har därmed förklarat varför teologerna och juristerna icke varit med i denna omgång. Jag är förvånad över att reservanterna vill göra ett särskilt stort nummer av teologerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid avdelning II fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning II, mom. II i utskottets utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 105 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen 4).

Aterstående moment

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 5

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets memorial nr 133, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden, och

nr 135, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59;

bevillningsutskottets memorial nr 53, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden; samt

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1959/60 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 136, i anledning av motioner, väckta i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1959/60 m. m., och

nr 137, angående statsregleringen för budgetåret 1959/60.

§ 6

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Statsutskottet hemställer att utskottets utlåtanden nr 134, 136 och 137 må företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Denna hemställan bifölls.

§ 7

Herr ANDRE VICE TALMANNEN anförde:

Jag hemställer att på morgondagens föredragningslista statsutskottets memorial nr 137 måtte uppföras sist samt följande ärenden upptagas närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 35 i nedan angiven ordning:

bankoutskottets utlåtande nr 39,

statsutskottets utlåtanden nr 134 och 136 samt

bevillningsutskottets belänkanden nr 54 och 50.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.58 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson